

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ВЛАДА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

**ФИСКАЛНА СТРАТЕГИЈА НА
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА ЗА 2025 - 2029
ГОДИНА**

Скопје, септември 2024

Резиме на Фискалната стратегија на Република Северна Македонија за 2025 – 2029 година

Согласно Законот за буџети, Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот.

Фискалната политика во периодот 2025 - 2029 година ќе биде насочена кон подобрување на макроекономската стабилност и поддршка на економската активност преку постепена фискална консолидација, подобрување на управувањето со јавните финансии и одржување на високо ниво на капитални расходи. Ќе се преземат мерки за фискална консолидација со цел постигнување умерено ниво на задолженост.

Клучни елементи на фискалната политика ќе бидат дисциплинирана фискална политика, намалување на сивата економија и поголема наплата на средства за државниот буџет и фискална консолидација.

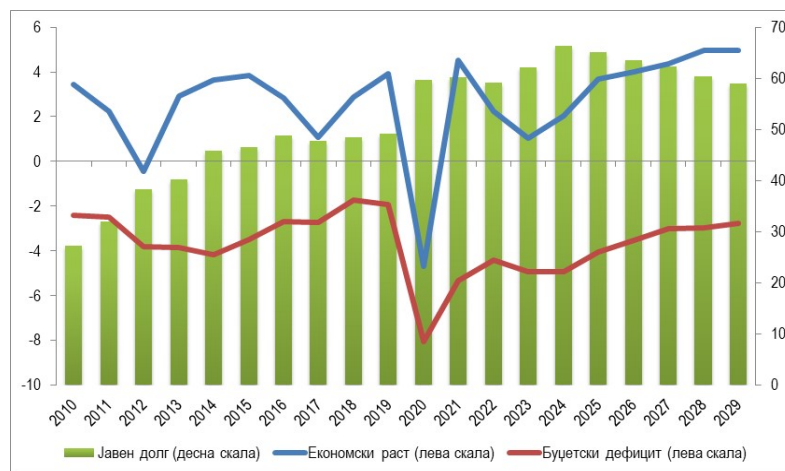
Покрај определбата за фискална консолидација и буџетски заштеди, ќе продолжи поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку одржување високо ниво на капитални расходи и зајакнување на транспарентноста и отчетноста.

Во периодот 2025 - 2029 година, даночната политика ќе се базира на намалување на сивата економија и поголема наплата на средствата во државниот буџет. Имено, целта е преку зголемена дигитализација да се намали сивата економија и да се воспостави ефикасен даночен систем со цел секој праведно и на праведен начин да ги плаќа своите даночни обврски. Ова ќе овозможи задржување на ниските даночни стапки кај другите даноци, а во исто време и поголем износ на средства за капитални инвестиции со околу 5% од БДП, даночни ослободувања, субвенции и стимулации на работењето на домашниот приватен сектор и граѓаните.

Политиката на управување со јавен долг ќе биде насочена кон обезбедување на неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долговите што достасуваат како резултат на задолжувањата од претходните години и за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата.

Истовремено, буџетскиот дефицит како процентуално учество во БДП се намалува од 4,9% во 2024 година 4% во 2025 година, 3,5% во 2026 година, 3% во 2027 година, 3% во 2028 година и 2,8% во 2029 година. Воедно, примарното буџетско салдо има тренд на намалување, и тоа 3% од БДП во 2024 година на 2,1% во 2025 година, 1,5% во 2026 година, 0,9% во 2027 година, 0,9% во 2028 година и 0,6% во 2029 година.

Графикон: Движење на економскиот раст, буџетскиот дефицит и јавниот долг

СОДРЖИНА

Вовед	4
1. Макроекономски движења и проекции.....	5
1.1 Меѓународни економски движења и проекции.....	5
1.2 Тековни економски движења	8
1.3 Среднорочни макроекономски проекции	11
2. Буџет на Република Северна Македонија (Буџет на централна власт и фондови)	14
2.1 Остварувања во 2023 година	14
2.2 Изменување и дополнување на Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година.....	16
2.3 Остварувања во периодот јануари - август 2024 година	18
2.4 Среднорочна рамка на Буџетот на Република Северна Македонија за периодот 2025 - 2029 година	19
2.4.1 Приходи	22
2.4.2 Расходи	29
2.4.3 Дефицит на Буџетот на РСМ и финансирање	33
2.4.4 Буџет на општа влада (консолидиран буџет на РСМ и буџет на општини)	33
2.4.5 Секторски пристап на расходите	34
2.5 Буџет на локалната власт.....	50
2.2.3 Остварувања во периодот јануари – август 2024 година	54
2.2.4 Среднорочна рамка за буџетот на локалната власт	55
2.6 Јавни претпријатија и трговски друштва во сопственост на државата	58
3. Други аспекти и унапредување на управувањето со јавните финансии.....	61
3.1 Програма за реформа на управувањето со јавни финансии 2022 - 2025 година	62
3.2 Извештај за пријавените обврски согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските	63
4. Користење на претпристапната помош од ЕУ.....	65
4.1. ИПА 1 - Финансиска перспектива 2007 – 2013	66
4.2. ИПА 2 - Финансиска перспектива 2014 – 2020	66
4.3. Листа на проекти кои се планирани да се реализираат во периодот од 2025 – 2029 г.:	67
5. Јавен долг	69
5.1. Висина на јавниот и државниот долг	70
5.2. Гарантиран долг и ризик од активирање на државните гаранции	70
6. Компаративна анализа на макроекономските и фискалните проекции за периодот 2025 - 2029 година.....	71
6.1 Споредба со Ревидираната фискална стратегија 2024 - 2028 година	71
6.2 Споредба со проекциите на други домашни и меѓународни институции.....	72
6.3 Компаративна анализа на потребите и извори на задолжување.....	72
6.4 Споредба на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија со Буџетот за 2023 година и неговата реализација и со Буџетот за 2022 година и неговата реализација, како и квалитативно и квантитативно објаснување на главните отстапувања.....	74
6.5 Споредба на проекциите на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија со претходната Фискална стратегија, како и квалитативно и квантитативно објаснување на главните промени, вклучително и на промените во политиките	74
7. Фискални ризици и анализа на сензитивност	75
7.1 Макроекономска анализа на ризици.....	75
7.2 Јавен долг.....	76
7.3 Државни гаранции	79
7.4 Претпријатија во државна сопственост.....	79
7.5 Локална самоуправа	81
7.6 Јавни инвестиции	82
7.7 Јавно-приватно партнерство	84
7.8 Правни побарувања.....	84
7.9 Ризици за животната средина.....	85
8. Очекувани резултати од среднорочните проекции.....	86

Врз основа на член 17 став 5 од Законот за буџети („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 203/22, 59/23, 277/23, 39/24 и 76/24) Владата на Република Северна Македонија, на седницата одржана на __.09.2024 година, ја донесе Фискалната стратегија на Република Северна Македонија за 2025 – 2029 година.

Вовед

Фискалната стратегија претставува документ на Владата на Република Северна Македонија во кој се презентираат претпоставките за макроекономските проекции и насоките на фискалната политика за тековната и за следните пет години. Основата за подготовка на оваа Фискална стратегија е Изјавата за фискална политика 2024 - 2028 година, која Владата на Република Северна Македонија ја донесе во септември 2024 година, согласно член 12 од Законот за буџети. Министерството за финансии ја изработува Фискалната стратегија и ја доставува до Владата на Република Северна Македонија, притоа имајќи ги предвид насоките од Изјавата за фискална политика 2024 – 2028 година, стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија и предлозите на матичните буџетски корисници.

Фискалната политика во периодот 2025 - 2029 година ќе биде насочена кон подобрување на макроекономската стабилност и поддршка на економската активност преку постепена фискална консолидација, подобрување на управувањето со јавните финансии и одржување високо ниво на капитални расходи. Ќе се преземат мерки за фискална консолидација со цел постигнување умерено ниво на задолженост.

Клучни елементи на фискалната политика за време на мандатот на Владата на Република Северна Македонија ќе бидат дисциплинирана фискална политика, намалување на сивата економија и поголема наплата на средства за државниот буџет и фискална консолидација.

Покрај определбата за фискална консолидација и буџетски заштеди, ќе продолжи поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, редизајнирање на структурата на јавните финансии преку одржување високо ниво на капитални расходи и зајакнување на транспарентноста и отчетноста.

Во периодот 2025 - 2029 година, даночната политика ќе се базира на намалување на сивата економија и поголема наплата на средствата во државниот буџет. Имено, целта е преку зголемена дигитализација да се намали сивата економија и да се воспостави ефикасен даночен систем со цел секој праведно и на праведен начин да ги плаќа своите даночни обврски. Ова ќе овозможи задржување на ниските даночни стапки кај другите даноци, а во исто време и поголем износ на средства за капитални инвестиции, даночни ослободувања, субвенции и стимулации на работењето на домашниот приватен сектор и граѓаните.

Политиката на управување со јавен долг ќе биде насочена кон обезбедување на неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долговите што достасуваат како резултат на задолжувањата од претходните години и за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата.

1. Макроекономски движења и проекции

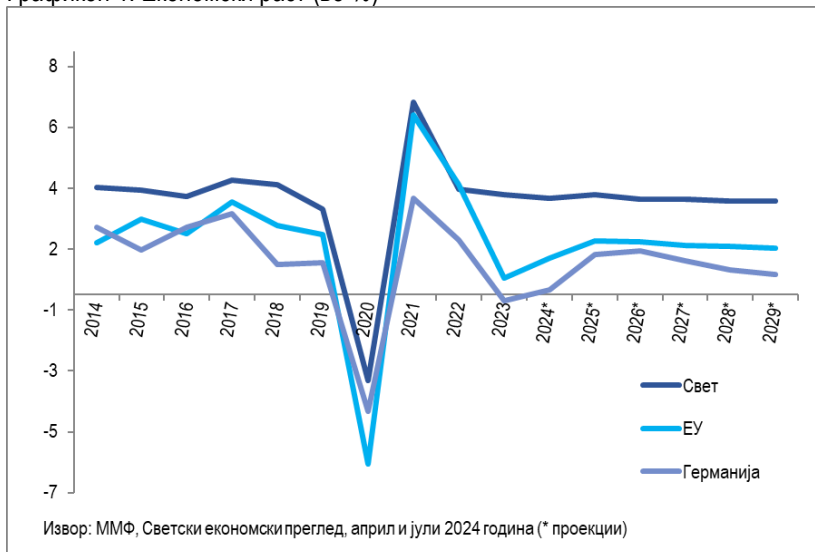
Макроекономското сценарио во Фискалната стратегија за периодот 2025 - 2029 се базира на макроекономските проекции на Министерството за финансии од септември 2024 година. Споредба со други проекции е направена во поглавјето 6. Растот на македонската економија за 2024 година е предвиден да изнесува 2,1%, а потоа да забрза на 3,7% во 2025 година, 4,0% во 2026 година и просечен раст од 4,8% во периодот 2027 – 2029 година. Економскиот раст се очекува да биде придвижен од бруто-инвестициите и приватната потрошувачка. Во 2024 година, инфлацијата се очекува да се сведе до ниво од 3,5%, а во наредниот среднорочен период да се стабилизира на ниво од околу 2%. На пазарот на труд, економскиот раст се очекува да се рефлектира на зголемување на стапката на вработеност, како и на намалување на невработеноста.

1.1 Меѓународни економски движења и проекции¹

Глобалната економска активност покажа отпорност на почетокот на 2024 година, што беше поддржано од силната приватна потрошувачка во клучните економии, при што растот се одржува на стабилно ниво, додека инфлацијата постепено забавува. Инфлацијата во услужниот сектор го забавува темпото на намалување на вкупната инфлација, а со тоа го одложува и компликува нормализирањето на монетарната политика, но, од друга страна, нормализирањето на пазарите на труд и очекуваниот пад на цените на енергијата се очекува да ја стабилизираат инфлацијата. Сепак, и покрај турбулентниот период, светот избегна рецесија, банкарскиот систем во голема мера се покажа како отпорен, а големите брзорастечки економии не претрпеа значителни шокови, иако темпото на економска експанзија останува ниско според историските стандарди.

Според јулските процени, **глобалниот раст** е проектиран на 3,2% во 2024 година и на 3,3% во 2025 година, при што проекцијата за раст за 2024 година останува непроменета во однос на априлскиот извештај, а за 2025 година извршена е нагорна ревизија од 0,1 п.п.. Глобалната економска активност и светската трговија зајакнаа на крајот на 2023 година, при што трговијата беше поттикната од силниот извоз од Азија, особено во технолошкиот сектор. Во многу земји, растот во првиот квартал од 2024 година беше поголем од очекуваниот со априлскиот извештај, при што економската активност во Европа закрепна како резултат на растот во услужниот сектор, а растот во Кина беше поттикнат од домашната потрошувачка и од привременото зголемување на извозот, како резултат на минатогодишниот пораст на глобалната побарувачка. Од друга страна, пак, во Јапонија и САД беше забележано поголемо забавување на растот од очекуваното.

Графикон 1. Економски раст (во %)

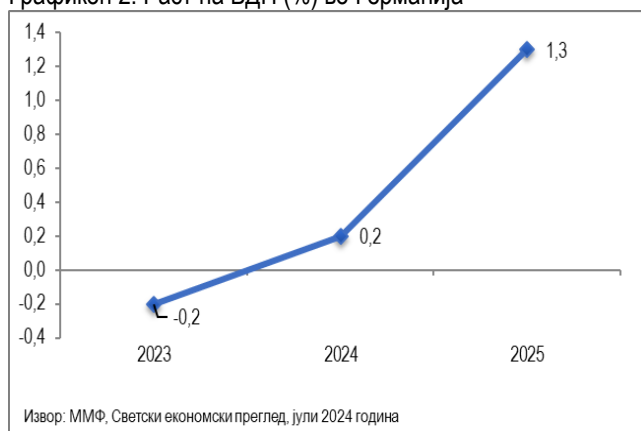

Растот во **развиените земји** се предвидува да достигне 1,7% во 2024 година и 1,8% во 2025 година и тој е непроменет во однос на априлскиот извештај. Во следните квартали, растот во развиените земји се очекува да се приближи. Проекцијата за растот во **еврозоната** е дека тој ќе забрза од 0,5% во 2023 година на

¹ Анализата во овој дел се базира на извештаите на Меѓународниот монетарен фонд „Светски економски преглед“, објавени во април и јули 2024 година.

0,9% во 2024 година (нагорна ревизија од 0,1 п.п. во споредба со априлскиот извештај), како резултат на растот кај услугите и повисокиот од очекуваниот нето-извоз во првата половина од годината. Во 2025 година, економската активност во еврозоната се предвидува дополнително да забрза на 1,5% како резултат на зголемената потрошувачка, која ќе биде поттикната од реалниот раст на платите, како и од повисоките инвестиции во услови на постепено олеснување на монетарната политика во 2024 година.

Графикон 2. Раст на БДП (%) во Германија

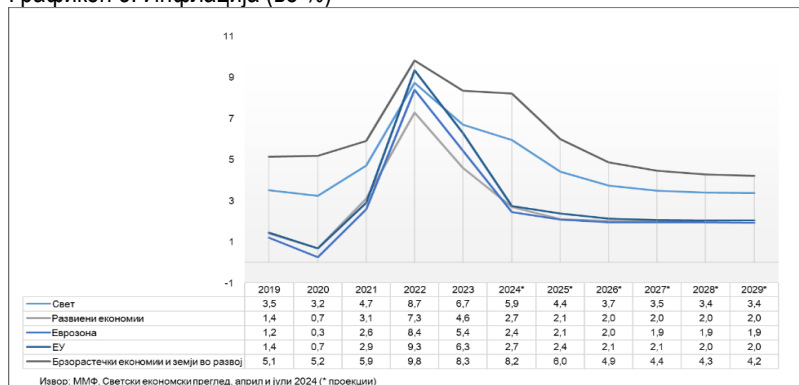

Континуираните слабости во преработувачката индустрија укажуваат на побавно закрепнување на економската активност во земји како Германија. Во 2024 година, **Германија** се очекува да оствари раст од 0,2%, кој ќе забрза на 1,3% во 2025 година (проекциите за Германија се непроменети во однос на априлскиот извештај). Во **САД**, проектираниот раст е надолно ревидиран на 2,6% во 2024 година (0,1 п.п. понизок од април), како резултат на понискиот раст од очекуваниот на почетокот на годината. Во 2025 година, растот во САД се очекува да забави на 1,9%, што се должи на намалениот притисок на пазарот на труд и на умерената потрошувачка, како и на постепено затегнување на фискалната политика.

Проекцијата за раст кај **брзорастечките економии и земјите во развој** е ревидирана нагоре за по 0,1 п.п. во 2024 и 2025 година, односно изнесува 4,3%. Нагорната ревизија на растот се должи на посилената активност во Азија, особено Кина и Индија. Проекцијата за раст во **Кина** е нагорно ревидирана на 5,0% во 2024 година (0,4 п.п. повисока од април), првенствено заради забрзувањето на приватната потрошувачка, но и на силниот раст на извозот во првиот квартал. Се предвидува БДП на Кина да забави на 4,5% во 2025 година и ќе продолжи да забавува на среден рок до 3,3% во 2029 година, пред сè како резултат на стареењето на населението и забавувањето на растот на продуктивноста.

Забавената динамика на намалувањето на **глобалната инфлација** упатува на ризици и предизвици, кои ја одразуваат различната секторска динамика и инфлацијата во услужниот сектор, додека од друга страна истото е балансирано со посилен пад на цените на одредени сировини. Номиналниот раст на платите се движи по нагорна линија, над ценовната инфлација во некои земји, делумно како одраз на исходот од преговорите за платите претходно оваа година и очекувањата за краткорочната инфлација кои остануваат над целта.

Графикон 3. Инфлација (во %)

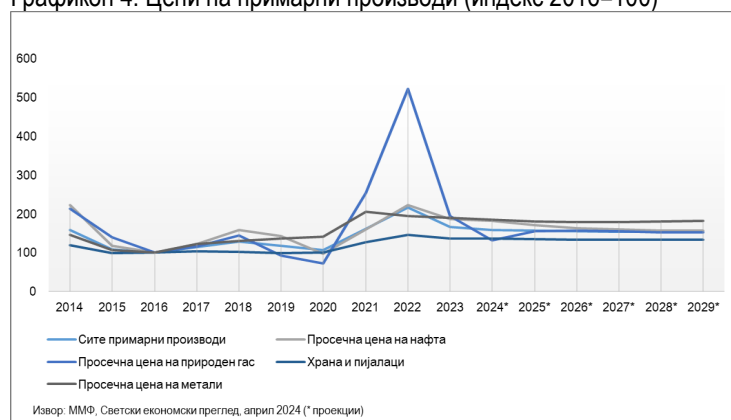
Глобалната инфлација ќе продолжи да се намалува и во 2024 и 2025 година се очекува да изнесува 5,9% и 4,4%, соодветно. Се предвидува побавно темпо на намалување на инфлацијата во развиените

економии, како резултат на инфлацијата во услужниот сектор, како и поради очекувањата за повисоки цени на стоките. Сепак, постепено нормализирање на пазарите на труд и очекуваниот пад на цените на енергијата би требало да ја стабилизираат вкупната инфлација до целното ниво од 2% на крајот од 2025 година. Се очекува инфлацијата да остане повисока во брзорастечките економии и во земјите во развој (и да се намалува побавно) отколку во развиените економии, иако проекциите за 2024 и 2025 се ревидирани во надолна насока за по 0,1 и 0,2 п.п..

Постојаната несигурност поврзана со инфлациските очекувања ги принуди централните банки да останат внимателни во чекорите за олеснување на монетарната политика. Во ЕУ и Канада инфлацијата се намалува согласно очекувањата, што овозможува постепено олеснување на монетарната политика за разлика од САД, каде што намалувањето на каматните стапки е забавено поради нагорното движење на инфлацијата во првите месеци од годинава. Во јулскиот извештај, очекувањата за темпото на намалување на основната каматна стапка за 2024 година се намалени².

Во втората половина на 2023 година и почетокот на 2024 година, забележан е благ пад на **светските цени на примарните производи**, што се должи на намалувањето на цената на нафтата. Растот на понудата на нафта во САД, но и послабите очекувања за раст на глобалната побарувачка влијаеше врз балансирање и намалување на влијанието од геополитичките тензии на Блискиот Исток, па така цените на суровата нафта во 2023 година се намалени за 16,4%.

Графикон 4. Цени на примарни производи (индекс 2016=100)

Во наредниот период, цената на **суровата нафта** се очекува да се движи надолу, со очекувано намалување од 80,6 долари за барел во 2023 година на 78,6 долари за барел во 2024 година и ќе продолжи да паѓа до 67,50 долари во 2029 година. Ризиците за оваа ценовна перспектива се во голема мера избалансирани. Цената на природниот гас се очекува да продолжи со трендот на намалување, при услови на обезбедени залихи.

Графикон 5. Цена на нафта во долари

Цените на **металите** регистрираат раст. Цените на железната руда регистрираат раст како резултат на рекордното производство на челик во Кина, како и цените на ураниумот поради прекините во снабдувањето од големите производители. Меѓутоа, за наредниот период се предвидува пад на цените на основните метали и

² Во септември, Европската централна банка и Федералните резерви на САД ги намалија каматните стапки на ниво од 3,5% (претходно 3,75%) и 4,8% (претходно 5,3%), соодветно.

на железото, поради послабото индустриско производство во Европа и Кина. Цените на златото се зголемија и нивниот раст беше подржан од побарувачката.

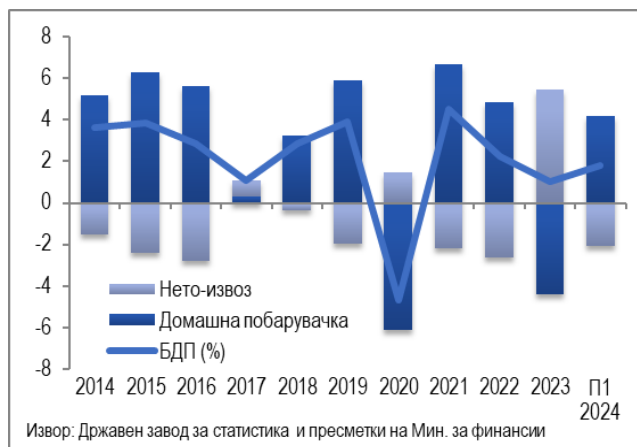
Цените на **храната и пијалците** се зголемија, поттикнати од влијанието на Ел Нињо врз тропските култури, вклучувајќи ги и какаото и кафето, но се очекува нивно намалување, како резултат на светските залихи на пченица и пченка, а потоа и стабилизирање.

Ризиците за остварување на изгледите за глобалниот економски раст се избалансирани, со исклучок на одредени краткорочни ризици. Краткорочните ризици поврзани со инфлацијата произлегуваат од постојаниот раст на цените во услужниот сектор и од ценовните притисоци, кои, пак, се резултат на влошувањето на трговските односи или геополитичките тензии. Ескалацијата на тензиите во трговската размена би можело дополнително да ги зголеми краткорочните ризици за инфлација, и тоа преку зголемување на цените на увезените стоки во синцирите на снабдување. Ризикот од повисока инфлација ја зголемува веројатноста за повисоки каматни стапки на подолг рок, што води кон зголемување на надворешните, фискалните и финансиските ризици. Дополнително, ризици произлегуваат и од продолжената апрецијација на доларот, што може да го наруши протокот на капитал и да го попречи планираното олеснување на монетарната политика, потоа од очекувањата за значителни промени во економската политика како резултат на годинашните избори во САД, како и од трговските тарифи, што заедно со стимулирањето на индустриските политики ширум светот може да генерира штетни прекугранични прелевања.

1.2 Тековни економски движења

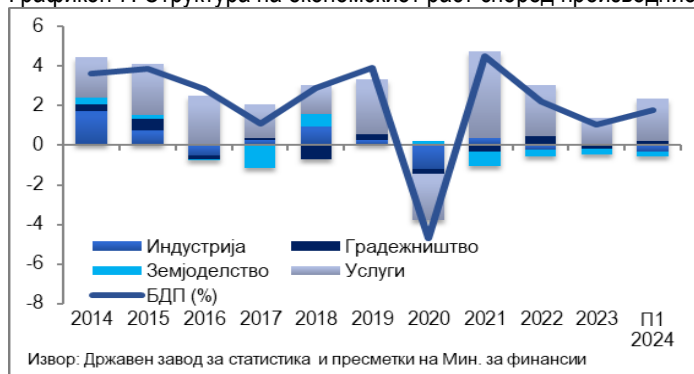
Економската активност забрза во вториот квартал од 2024 година, притоа забележувајќи реален раст од 2,3% на годишна основа, по растот од 1,2% во претходниот квартал, со што економскиот раст во првото полугодие изнесува 1,8%. Растот на економската активност се должи на зголемената домашна побарувачка, во услови на зголемени бруто-инвестиции и потрошувачка, додека нето-извозот имаше негативен придонес кон растот. Бруто-инвестициите забележаа реален раст од 9,2% во првата половина од годината, главно како резултат на зголемувањето во делот на инвестициите во основни средства (раст на увозот на капитални добра за 24,5% и на машини и опрема за 14,1%), а намалување во делот на залихите (пад на увозот на интермедијарни производи за 6,8%). Потрошувачката се зголеми за 1,9% на реална основа. Притоа, приватната потрошувачка порасна за 1,7%, што во најголем дел се должи на растот на расположливиот доход на домаќинствата, во услови на раст на вработеноста, платите и пензиите во економијата, поддржана и од кредитирањето на домаќинствата. Јавната потрошувачка забележа раст од 2,9% на реална основа. Намалената екстерна побарувачка резултираше со пад и на надворешнотрговската размена, при што извозот и увозот на стоки и услуги во првото полугодие од годината истовремено забележаа реален пад од 5,4% и 2,2%, соодветно.

Графикон 6. Расходна структура на економскиот раст (придонес во растот, п.п.)

Гледано по сектори, главен двигател на растот во првото полугодие од 2024 година беше услужниот сектор, поддржан од градежништвото. Активноста во услужниот сектор се зголеми за 3,8%, при што најголем придонес кон растот имаа дејностите трговија, транспорт и угостителство (раст од 6,3%). Значителен раст е забележан и во дејностите уметност, забава и рекреација од 14,4% и стручни, научни и технички дејности од 8,1%. Градежната активност забележа реален раст од 1,4%. Индустрискиот и земјоделскиот сектор регистрираа пад од 1,7% и 10,7% соодветно.

Графикон 7. Структура на економскиот раст според производниот метод (придонес во растот, п.п.)

Според **високофреквентните податоци**, индустриското производство, по намалувањето во претходните четири месеци и двоцифрен пад во март и мај, во јули забележа раст од 3,8%, во услови на раст на годишно ниво, и тоа на преработувачката индустрија за 3,8% и на рударскиот сектор за 14,9%. Сепак, на кумулативна основа, во првите седум месеци од 2024 година, индустриското производство забележа пад од 3,9%, во услови на намалена активност во сите сектори. Трговијата на мало забележа реален раст од 1,9%. Бројот на издадени градежни дозволи, како и вкупната предвидена вредност на градежните работи во периодот јануари - јули 2024 година бележи пад споредено со истиот период од претходната година, но издадените градежни дозволи и вредноста на градежните работи во јули годинава покажуваат значителни знаци на закрепнување на градежниот сектор, после одреден период на намалена активност. Извозот на стоки бележи пад од 7,7%, додека увозот на стоки регистрираше раст од 0,2%. Падот на извозот главно се должи на намалениот извоз на хемиски материји и производи, друмски возила и електрична енергија, додека падот на увозот во најголем дел е резултат на намалениот увоз на индустриски производи и природен гас, неоргански хемиски производи и обоени метали.

Согласно остварувањата во првата половина од годината, како и слабото меѓународно окружување, пред сè кај главните трговски партнери, проекцијата за растот на БДП од 2,1% во 2024 година останува непроменета во однос на периодот на подготовка на Ребалансот на Буџетот за 2024 година, при што позитивните движења се очекува да се задржат до крајот на годината. Двигател на економската активност се очекува да биде домашната побарувачка, односно приватната потрошувачка (раст од 2,5%) и закрепнувањето на бруто-инвестициите (раст од 9,8%). По високиот пад во првата половина од годината, извозот на стоки и услуги се очекува да закрепне до крајот на годината и да оствари умерен пад (-0,6%), а увозот се очекува да забележи раст (2,5%) на реална основа.

Графикон 8. Годишен раст на индустриското производство (во %)

Во првата половина од 2024 година, на **тековната сметка** на билансот на плаќања е забележан дефицит од 307 милиони евра (2,1% од проектираниот БДП за 2024 година) и истиот е значително повисок во однос на првата половина од претходната година. Проширувањето на дефицитот на тековната сметка во најголем дел се должи на зголемениот трговски дефицит (30,7%) и на намалениот суфицит кај секундарниот доход (-12,7%), а во помала мера на зголемениот дефицит кај примарниот доход (5,7%). Приливот на тековни трансфери од странство се намали за 8,4% (по растот од 10,2% во првите шест месеци од 2023 година), како преку официјалните канали, така и врз основа на менувачкото работење. Ваквите движења на тековната сметка се делумно неутрализираани со зголемениот суфицит на сметката на услуги од 101,8%. Приливот на

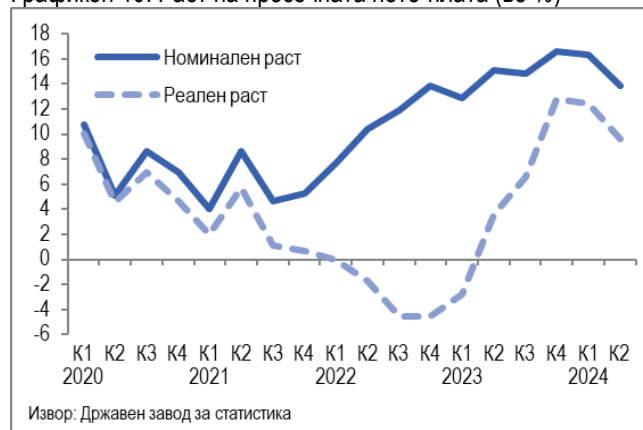
странски директни инвестиции (СДИ) во првото полугодие од 2024 година изнесува 535 милиони евра (3,6% од проектираниот БДП за 2024 година), со што го надмина дефицитот на тековна сметка во овој период. Приливот на СДИ, во најголем дел, е во форма на реинвестирање на добивката на компаниите со странски капитал, и по тој основ е остварен 41% од вкупниот прилив. Во форма на сопственички капитал е реализиран 32% од приливот, а остатокот (27%) е во форма на должнички инструменти. На крајот на август 2024 година, девизните резерви изнесуваат 4,47 милијарди евра, обезбедувајќи покриеност на увозот на стоки и услуги од 4,6 месеци од претходниот 12-месечен период, што претставува адекватно ниво на резерви.

Графикон 9. Салдо на тековна сметка и прилив на СДИ (во % од БДП)

Согласно податоците на ДЗС, **стапката на невработеност** во вториот квартал од 2024 година во категоријата од 15 до 74 години изнесува 12,5%, додека кај младите (од 15 до 29 години) изнесува 22,8% и во однос на истиот квартал минатата година таа е намалена за 0,6 п.п. и 1,7 п.п., соодветно. Вкупниот број невработени изнесува 98.416 лица и тој е помал за 5,3% (5.472 лица). Стапката на вработеност во категоријата од 15 до 89 години изнесува 45,6% и во однос на претходниот квартал бележи зголемување за 0,1 п.п.. Вкупниот број вработени изнесува 691.736 лица и тој е поголем за 0,3% (2.022 лица). Во првите седум месеци од 2024 година, просечната нето-плата се зголеми за 14,7% во однос на истиот период претходната година, односно за 10,8% на реална основа. Пораст на нето-платата е забележан во сите сектори, при што највисок е растот во јавна управа и одбрана, образование и уметност, забава и рекреација.

Графикон 10. Раст на просечната нето-плата (во %)

Во август 2024 година, стапката на **инфлација** се намали на 2,2% на годишно ниво (од 3,0% во јули 2024 година), со што просечната стапка на инфлација во периодот јануари – август 2024 година изнесува 3,4%. Цените на храната и на енергијата регистрираа забавен раст од 2,2% и 1,8%, како и цените на нафтните деривати чиј раст во истиот период изнесува 0,2%. Во периодот јануари – август 2024 година, базичната инфлација, која има најголем удел во растот на вкупната инфлација, изнесува 5,0% и нејзиното стабилизирање оди со побавно темпо. Ваквите движења во базичната инфлација покажуваат дека инфлацијата во претходниот период има широкораспространети секундарни ефекти врз цените во економијата, што се вгради во инфлациските очекувања на економските субјекти.

Графикон 11. Вкупна и базична инфлација (во %)

Согласно оценките на Народната банка дека условите во економијата овозможуваат да се започне со постепено претпазливо нормализирање на поставеноста на монетарната политика, во септември 2024 година каматната стапка на благајничките записи се намали за 0,25 п.п., на ниво од 6,05%. Во август 2024 година, вкупните кредити се зголемија за 7,5% на годишна основа, во услови на раст на кредитите кон претпријатијата за 8,1% и на кредитите на домаќинствата за 7,2%. Вкупниот депозитен потенцијал во август 2024 година оствари раст од 9,1% на годишна основа, при што депозитите на домаќинствата се зголемени за 12%, а оние на претпријатијата за 3,9%.

1.3 Среднорочни макроекономски проекции

Среднорочното макроекономско сценарио за периодот 2025 - 2029 година ги содржи претпоставките, проектите и мерките содржани во Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија. Наспроти моделот на раст од претходната Влада којшто базираше на потрошувачка, главна цел на Владата е креирање економски раст преку инвестиции, зголемена конкурентност на домашната економија и раст на извозот. Реализацијата на висок износ на капитални инвестиции, зголемената финансиска поддршка на инвестициската активност на домашните производни компании, проширувањето на постоечките и привлекувањето нови странски компании се очекува да придонесат кон остварување повисок економски раст, односно постепено достигнување раст на БДП од 5%. Стратешките инвестиции во инфраструктурата и енергетиката, поддршката на иновативноста, конкурентноста и продуктивноста на компаниите, придружени со мерките за дигитализација и иновации во информатичката технологија, ќе придонесат кон зголемување на вкупната продуктивност во економијата и создавање услови за одржлив економски раст. Притоа, една од главните претпоставки за остварување забрзан раст е нормализација на глобалните движења, стабилизирање на инфлациските притисоци и јакнење на економската активност кај нашите главни трговски партнери, што ќе придонесе за зголемување на надворешната побарувачка и подобрување на амбиентот за инвестирање.

Поддршка на економскиот раст се очекува и од Планот на ЕУ за раст за Западен Балкан, за што, согласно третиот столб од Планот, се подготви Реформска агенда 2024 – 2027 година, која содржи реформски мерки во пет приоритетни области чие спроведување дава можност за буџетска поддршка на замјата од околу 750 милиони евра. Инвестициите во рамки на Реформската агенда се однесуваат на транспортна и енергетска инфраструктура, образование и дигитализација.

Графикон 12. Расходна структура на растот на БДП (придонес во раст, п.п.)

Бруто-инвестициите се очекува да имаат да имаат главна улога во придвижувањето на економската активност и во нејзиното постепено интензивирање на среден рок (Графикон 12). Во периодот 2025 - 2029 година, инвестициите се очекува да растат со просечна стапка од 7,8%. Еден од двигателите на бруто-инвестициите ќе биде високо ниво (4,7% во просек) на предвидени капитални инвестиции во Буџетот (наспроти нивото од околу 3% во претходниот период), особено на инвестициите во квалитетна инфраструктура со што ќе се зголеми конкурентноста и развојот на деловните субјекти, а паралелно ќе се привлечат и нови странски инвестиции. Значителен придонес се очекува и од почетокот на изградбата на коридорите 8 и 10д, согласно преземените чекори за оптимизирање на трошоците, динамиката и условите, потоа од изградбата и реконструкцијата на бројни автопати, експресни, магистрални, регионални и локални патишта, железничкиот транспорт, инвестиции во енергетиката, земјоделството, образованието, здравството, дигитализацијата и животната средина. Дополнително, во насока на порамномерен регионален развој општините ќе имаат пристап до значителни финансиски средства под поволни услови за инвестициски проекти кои треба да ги унапредат општите услови за живот на граѓаните. Растот на домашните приватни инвестиции ќе биде поттикнат преку предвидливо даночно окружување, обезбедување поволни финансиски средства за инвестиции во производните капацитети, дигитализирање на јавните услуги и намалување на бирократијата, поддршка на извозните капацитети, рационализирање и дигитализирање на граничните процедури, зголемување на пристапот до поволни финансиски средства за МСП за инвестиции и зелена транзиција преку Развојната банка. Високиот раст на бруто-инвестициите ќе биде поддржан и од зголемиениот прилив на странски инвестиции, преку редизајнирање на системот на финансиска поддршка, мапирање индустрии со фокус на високотехнолошки дејности со повисока додадена вредност.

По намалувањето во изминатиот период, во 2025 година се очекува закрепнување на извозната активност при што е проектиран раст од 4,3%, во услови на постепено стабилизирање на меѓународното окружување и раст на надворешната побарувачка. Поддршката на домашните компании преку унапредување на Законот за поддршка на инвестициите за зголемување на конкурентноста и продуктивноста за производство на производи со поголема додадена вредност, зголемувањето на капацитетите на постојните и привлекувањето нови странски инвестиции се очекува да придонесат во зајакнувањето на извозниот потенцијал на земјата на среден рок, така што неговиот проектиран просечен раст во периодот 2026 - 2029 изнесува 6,1% годишно.

Зголемените инвестиции и домашната побарувачка ќе условат и зголемување на увозот кој се очекува да изнесува просечно 4,7% годишно во периодот 2025 - 2029 година. Притоа, во проектираниот период придонесот на нето-извозот се очекува умерено да преминува во позитивната зона почнувајќи од 2026 година, како резултат на посилен раст на извозот.

Значителен придонес кон економскиот раст во наредниот период се очекува да има и приватната потрошувачка, којашто е проектирано да се зголеми за 2,8% на реална основа во 2025 година, а во периодот 2026 - 2029 година да расте за 3,0% во просек годишно. Ваквиот раст на приватната потрошувачка ќе биде овозможен од зголемувањето на бројот на вработени, растот на нето-платите, поддржан од растот на продуктивноста и од растот на пензиите, и тоа преку линеарно зголемување во два наврати, односно во септември 2024 година и март 2025 година, при што вкупното зголемување ќе изнесува 5.000 денари по пензионер. Ова ќе ја подобри потрошувачката на лицата со пониски пензии. Во следниот период се очекува да продолжи кредитната поддршка на населението и да се одржува солидно ниво на приватни трансфери, кои претставуваат дополнителен извор на расположлив доход на населението.

Растот на јавната потрошувачка во 2025 година е проектиран на 1,9%, главно како резултат на ефектите од зголемувањето на платите во одделни сектори во јавната администрација (пред сè образование и здравство), додека во периодот 2026 - 2029 година се очекува тој да биде значително поумерен и да изнесува во просек 0,8% годишно. Умерениот раст на јавната потрошувачка е во линија со очекуваните напори за намалување на непродуктивните буџетски расходи, подобрување на управувањето со јавните финансии и спроведување на процесот на фискална консолидација.

Табела 1. Основни макроекономски показатели за Северна Македонија

	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
БДП, реална стапка на раст	2,2	1,0	2,1	3,7	4,0	4,4	5,0	5,0
Стапка на инфлација (просек)	14,2	9,4	3,5	2,2	2,0	2,0	2,0	2,0
Бруто-инвестиции (% од БДП)	36,0	23,9	24,8	26,3	27,9	29,3	30,5	31,6
Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-6,1	0,7	-2,1	-1,8	-1,7	-1,5	-1,5	-1,4
Нето-плата - номинален пораст (%)	10,9	14,9	13,0	7,5	5,5	5,0	5,0	5,0
Стапка на невработеност (просек)	14,4	13,1	12,5	11,2	10,1	9,0	7,5	7,3
Стапка на вработеност (просек)	47,3	45,4	46,0	47,1	48,2	49,4	50,6	51,6

Извор: ДЗС, НБРСМ и проекции (*) на Министерството за финансии

Иако демографските промени, како што се стареењето на населението и миграциските движења, придонесуваат кон намалување на работоспособното население, се очекува стапката на вработеност да се зголемува, имајќи предвид дека речиси половина од работоспособното население е неактивно. Во наредниот период, преку подобро таргетирање на социјалната помош и мерките за активација на невработените корисници на социјална поддршка, како и преку активните мерки и програми за вработување се очекува понатамошно подобрување на состојбите на пазарот на труд. Предвидени се значителни средства за програмите на Агенцијата за вработување, со особен фокус на млади лица, жени и ранливи категории население, за стекнување вештини, доквалификации и преквалификации, како и поддршка на претприемништвото. Во 2024 година, при умерен раст на економијата проектиран е раст на бројот на вработени за 1,0%, додека во периодот 2025 - 2029 година проектиран е просечен годишен раст на бројот на вработени за 1,8%. Ваквите движења на пазарот на трудот се предвидува да придонесат стапката на невработеност постепено да се намалува и во 2029 година да достигне 7,3%. Истовремено, проектиран е и постепен раст на стапката на вработеност, која во 2029 година ќе достигне 51,6%. Во периодот 2025-2029 година, просечната нето-плата се очекува расте со просечна стапка од 5,6%, поддржана од растот на продуктивноста.

По високиот раст во изминатите две години, во 2024 година се очекува значително намалување на стапката на инфлација до ниво од 3,5%. Ваквата проекција се темели на очекуваното стабилизирање на цените на основните прехранбени производи и на енергентите на меѓународниот пазар, забавување на странската ефективна инфлација, како и поумерен притисок од базичната инфлација. На среден рок се очекува целосно стабилизирање на инфлацијата, така што во периодот 2025 - 2029 година е проектирана просечна стапка на инфлација од 2,0%. Владиниот модел на раст којшто се базира на инвестиции и извоз, како и на мерките за зајакнување на домашното производство на храна преку поддршка на земјоделското производство и прехранбената индустрија и зајакнувањето на домашната енергетска инфраструктура за поголемо домашно производство на електрична енергија и полесен пристап до гас се структурни фактори кои ќе влијаат врз пониски стапки на инфлација. Значаен елемент во остварување ниска инфлација е и координацијата помеѓу фискалната и монетарната политика, којашто во изминатиот период изостана, што резултирало со највисоки стапки на инфлација од 1995 година наваму.

Салдото на тековната сметка на платниот биланс во 2024 година се очекува да забележи дефицит од 2,1% од БДП, имајќи го предвид очекуваниот негативен придонес на нето-извозот. Во наредниот среднорочен период се предвидува просечно ниво на дефицит на трговската сметка од 1,6% од БДП. Притоа, во овој период е проектирано постепено намалување на дефицитот, како резултат на очекуваното стеснување на трговскиот дефицит. Во услови на нормализирање на состојбите во глобалната и домашната економија, во периодот 2025 - 2029 година се очекува зголемување на приливот на странски директни инвестиции, кои би изнесувале во просек 4,0% од БДП годишно, што ќе има позитивно влијание врз задржувањето на девизните резерви на адекватно ниво.

Основното макроекономско сценарио е придружено со ризици, коишто се оценуваат како надолни во однос на проектираниот економски раст. Ризиците во однос на надворешното окружување и понатаму се поврзани со геополитичките тензии. Војната во Украина има негативно влијание врз европската економија, особено врз Германија, којашто е наш најзначаен извозен пазар, и заедно со конфликтот на Блискиот Исток влијае врз глобалната перцепција за мир. Понатамошното продлабочување на геоекономската фрагментација преку наметнување дополнителни ограничувања на протокот на стоки, капитал и луѓе би имало неповолни ефекти врз синџирите на снабдување и берзанските цени, а соодветно на тоа и на трговијата и на надворешното окружување. Ризиците за проекцијата на инфлацијата се поврзани со движењата на цените на примарните производи, односно нивен раст како резултат на геополитичките фактори и нарушувања во синџирите на снабдување.

2. Буџет на Република Северна Македонија (Буџет на централна власт и фондови)

2.1 Остварувања во 2023 година

Наспроти предвидената фискална консолидација во 2023 година, фискалната политика и понатаму го задржа својот експанзивен карактер, при што реализираниот буџетски дефицит од 41,4 милијарди денари беше за 16,71% повисок од буџетскиот дефицит во 2022 година. Во 2023 година, учеството на буџетскиот дефицит во БДП изнесуваше 4,9% и беше значително над фискалното правило за буџетски дефицит на општа влада од 3% од БДП на годишно ниво. Иницијалната проекција на буџетскиот дефицит беше 4,6% од БДП, но негативното отстапување на проекцијата на номиналниот БДП за 2023 година услови и повисоко релативно учество. Отстапувањата во Законот за буџети се предвидени во исклучителни околности (член 10, став 6) и постои можност за примена на исклучокот за дозволено отстапување од 0,5% од БДП заради реализација на капитални инвестиции (и тоа кумулативно за период од пет години - член 10, став 7). Но, остварениот буџетски дефицит значително го надмина фискалното правило дури и со примената на овој исклучок и го искористи просторот за понатамошна примена на ова отстапување.

Во текот на 2023 година беа направени две реалокации на Буџетот. Во однос на иницијалниот план на Буџетот за 2023 година, со првата реалокација позначително беа намалени приходите од данок на додадена вредност (ДДВ), од акцизии и неданочните приходи, додека позначително беа зголемени приходите од придонеси, данок на добивка и данок на личен доход. Од расходна страна, со првата реалокација позначително беше зголемен износот на тековни трошоци заради раст на трансфери за ПИОМ и раст на трошоци за плати и надоместоци, додека позначително се намалија капиталните расходи и други трансфери. Ваквата реалокација ја отслика претходно дадената висока прогноза за раст на приходите од ДДВ и акцизи, којашто во голем дел се базираше на остварувањето во претходните две години. Во 2021 година, приходите од ДДВ беа значително зголемени заради ниската споредбена основа од 2020 година и отворањето на економијата, а во 2022 година беа зголемени како резултат на почетокот на високата и постојана инфлација. Но, иницијалната прогноза за 2023 година која се базираше на тоа дека инфлацијата ќе ги зголеми приходите од ДДВ, не ја зема предвид претпоставката за значително пониската реална приватна потрошувачка којашто се реализира во услови на висока инфлација. Растот на минималната плата, како основа за пресметка на платите во економијата и започнатото усогласување на платите со инфлацијата во приватниот сектор и во дел од јавниот сектор, не беше земен предвид во иницијалната проекција на Буџетот за 2023 година. Затоа, со реалокацијата позначително се зголемија придонесите и приходите од данокот на личен доход, додека на расходна страна ова услови раст на трошоците за плати и надоместоци и раст на пензиите, согласно формулата за усогласување на пензиите со половина од растот на трошоците на живот (инфлацијата) и половина од растот на просечната нето-плата по вработен. На сметка на ова усогласување страдаше износот на капиталните расходи и нереално планираните други трансфери, кои во континуитет се одржуваа на високо ниво за време и по ковид-кризата. Со втората реалокација на Буџетот за 2023 година, измена имаше само во структурата на расходите, при што беа намалени расходите за стоки и услуги (кои беа планирани на релативно високо ниво), а се распредели износот за мал раст кај трансферите за ПИОМ, социјална помош и други трансфери.

И покрај направените реалокации, реализацијата на Буџетот за 2023 година отстапи од нив. Вкупните приходи во 2023 година изнесуваа 277,1 милијарда денари што претставува 98,2% од проектираните приходи или надолно отстапување од 4,9 милијарди денари. Најголемо отстапување имаше кај даночните приходи, како резултат на пониската реализација на приходите од ДДВ и акцизи, додека натфрлање имаа приливите од придонесите. Исто така, негативно отстапување од планот имаа неданочните и капиталните приходи.

Во однос на претходната година, вкупните приходи беа повиски за 14%, во најголем дел заради повисоките приходи од придонеси. Приходите од даноци и придонеси изнесуваа 250,4 милијарди денари, односно 98,9% од планираното. Реализацијата на даночните приходи во 2023 година изнесуваше 157,7 милијарди денари, односно 97,2% од планот, што е 4,5 милијарди денари под планираното ниво. Приходите од ДДВ изнесуваа 70 милијарди денари или пониски за 3,4%, односно за 2,4 милијарди денари од планираното. Приходите од акцизи изнесуваа 26,8 милијарди денари или пониски за 3,3% односно за 918 милиони денари од планираниот износ. Наплатените приходи од царински давачки и моторни возила изнесуваа 11,2 милијарди денари, односно за 0,9% или за 104 милиони денари пониски од планот. Приходите по основ на данок на личен доход беа реализирани во износ од 27,2 милијарди денари, што е за 1,4%, односно 378 милиони денари под нивото планирано со Одлуката за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната

власт и помеѓу фондовите. Од данокот на добивка беа остварени вкупни приходи во износ од 16.927 милиони денари, односно за 2,7% или за 477 милиони денари помалку од планираното.

Другите даночни приходи и даночните приходи на сопствените сметки (ССП) наплатени во 2023 година изнесуваат 5.451 милион денари и беа значително повисоки од претходните години заради наплатата на данокот за солидарност во 2023 година во износ од 2,9 милијарди денари, додека пак споредено со планираното ниво со Одлуката, остварувањето отстапува за 3,3% или за 184 милиони денари. Првично планираниот фискален ефект од данокот за солидарност беше 4,7 милијарди денари, но со текстот на Законот кој беше предложен на собранието, а на барање на даночните обврзници се овозможи поповолен начин на пресметување на даночната основа за плаќање данок за солидарност, поради што наплатените приходи беа пониски од планот. Дополнително, во 2024 година беа наплатени 88,9 милиони денари од овој данок.

Реализацијата на вкупните расходи во 2023 година изнесува 318,6 милијарди денари, што претставува 98% од планот или пониско остварување за 6,2 милијарди денари. Во рамки на вкупните буџетски расходи, тековните расходи изнесуваа 275,1 милијарда денари, што претставува пониска реализација за 1,7% или за 4,8 милијарди денари во однос на планираното, а капиталните расходи изнесуваа 43,5 милијарди денари, што е исто така пониска реализација за 3,2% од последната реалокација (и за 10,7% од иницијалниот план). Доколку се исклучи ефектот од исплатата на средствата за коридорите 8 и 10д, капиталните расходи изнесуваа 28,5 милиони денари и беа на истото ниво од 2022 година.

Отстапувањето од планот кај тековните расходи во најголем дел се должи на пониската реализација на социјалните трансферите (за 1,7 милијарди денари, и тоа речиси подеднакво дистрибуирано кај трансферите за ПИОМ, за Агенцијата за вработување, за социјална помош и здравствена заштита), на пониската реализација на другите трансфери (за 1,3 милијарда денари) и на трошоците за стоки и услуги (за 1,5 милијарда денари). Во 2023 година, трошоците за камати беа реализирани во износ од 12,9 милијарди денари, односно во линија со иницијалната проекција на Буџетот.

Во однос на 2023 година, вкупните расходи беа повисоки за 14,3%, најмногу заради зголемените социјални трансфери кои на годишно ниво остварија раст од 13,0%. Во нивни рамки, трансферите за пензии беа зголемени за 15,4% на годишно ниво, за транзициски трошоци кон задолжителните приватни пензиски фондови за 12,5%, за социјална помош за 15,4% и за здравствена заштита за 11,2%. Трансферите кон единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) имаа годишен раст од 17,5%. Трошоците за плати и надоместоци имаа годишен раст од 14,7%. Највисок раст во 2023 година, и тоа од 41,6% имаа трошоците за каматни отплати, а во нивни рамки трошоците за странски камати (раст од 53%, наспроти годишниот раст на трошоците за камати на домашен долг од 22,5%).

Дефицитот на Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година изнесува 41,4 милијарди денари или 4,9% во однос на ревидираниот БДП за 2023 година.

Ваквата реализација на Буџетот за 2023 година укажа дека трошокот од високата инфлација е голем и се пренесе врз Буџетот со силно темпо. Високите цени и усогласувањето на платите има позитивно влијание врз приходите во Буџетот од ДДВ, данок на личен доход и придонеси, но паралелно пораснаа и трансферите за пензии и за плати. Растот на долгот со повисоки каматни стапки ги вивна каматните отплати на високо ниво и го намали дискрециониот простор на фискалната политика. Воедно, и покрај тоа што во текот на 2023 година се извршуваше редовно сервисирање на зголемените трошоци за камати, за пензии и за плати на јавната администрација, голем дел од преземените обврски на државата не беа сервисирани. Достасаните, а неисплатени обврски на државата на крајот на 2023 година изнесуваа над 25,1 милијарда денари, од кои над 12 милијарди денари беа кон приватниот сектор.

Табела 2. Реализација на Буџетот на РСМ за 2023 година

	Буџет 2023	Реалокација I	Реалокација II	Реализација 2023	Реализација 2022	Реалокација II/Реализација 2023	Реализација 2023/Реализација 2022 (%)
	во %						
Вкупни приходи	282.052	282.052	282.052	277.127	243.085	98,3%	14,0%
Даночни приходи и придонеси	250.689	253.205	253.205	250.355	220.186	98,9%	13,7%
Даночни приходи	162.600	162.235	162.235	157.733	142.567	97,2%	10,6%
Перс. данок на доход	26.500	27.635	27.635	27.257	23.852	98,6%	14,3%
Данок на добивка	14.700	17.404	17.404	16.927	15.776	97,3%	7,3%
ДДВ (нето)	78.500	72.477	72.477	70.036	64.764	96,6%	8,1%
Акциза	29.200	27.736	27.736	26.818	25.483	96,7%	5,2%
Увозни давачки	10.700	11.348	11.348	11.244	9.973	99,1%	12,7%
Други даноци	3.000	5.635	5.635	5.451	2.719	96,7%	100,5%
Придонеси	88.089	90.970	90.970	92.622	77.619	101,8%	19,3%
Неданочни приходи	19.894	17.962	17.962	16.865	17.189	93,9%	-1,9%
Капитални приходи	2.800	2.800	2.800	2.071	2.273	74,0%	-8,9%
Донации	8.669	8.085	8.085	7.836	3.437	96,9%	128,0%
Вкупни расходи	324.810	324.811	324.810	318.574	278.596	98,1%	14,3%
Тековни расходи	276.059	279.888	279.833	275.050	249.959	98,3%	10,0%
Плати и надоместоци	34.880	37.457	37.307	36.877	32.159	98,8%	14,7%
Стоки и услуги	23.631	23.678	22.596	21.117	21.001	93,5%	0,6%
Трансфери до ЕЛС	26.687	27.685	27.685	27.459	23.365	99,2%	17,5%
Субвенции и трансфери	31.548	26.140	26.672	25.561	30.581	95,8%	-16,4%
Социјални трансфери	146.390	151.708	152.458	151.095	133.713	99,1%	13,0%
Камати	12.923	13.220	13.115	12.941	9.140	98,7%	41,6%
Капитални расходи	48.751	44.923	44.977	43.524	28.637	96,8%	52,0%
Дефицит	-42.759	-42.759	-42.758	-41.447	-35.511	96,9%	16,7%
Дефицит (% од БДП)	-5,1%	-5,1%	-5,1%	-4,9%	-4,4%		
Примарен деф. (% од БДП)	-3,5	-3,5	-3,5	-3,4	-3,3		
Финансирање на дефицит	42.759	42.759	42.758	41.447	35.511		
Приливи	94.876	94.851	94.973	85.035	46.869		
Домашни извори	33.626	43.011	51.114	36.156	14.681		
Странски извори	66.876	65.885	65.978	63.130	25.801		
Депозити ("-" е кумулирање на сметка)	-5.626	-14.045	-22.119	-14.251	6.387		
Одливи	52.117	52.092	52.215	43.588	11.358		
Отплата по дом. задолж.	15.611	15.664	15.664	7.474	5.571		
Отплата по стр. задолж.	36.506	36.428	36.551	36.114	5.787		

2.2 Изменување и дополнување на Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година

Изменувањето и дополнувањето на Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година беше насочено кон ревидирање на иницијалните фискални проекции во согласност со макроекономските движења во првата половина од годината, реструктурирање на буџетските расходи за сервисирање на најприоритетните обврски, како и оптимизирање на изворите за финансирање на буџетскиот дефицит.

Со ревидираните проекции на расходната страна се изврши намалување кај несуштинските трошења и кај проектите со позабавена динамика на реализација, а едновремено се обезбедија средства за доспеаните законски обврски, како и за новите политики на Владата за линеарен пораст на пензиите и за локални инфраструктурни проекти.

Со ова ниво на буџетска потрошувачка се овозможува нормално и непречено функционирање на институциите, исполнување на обврските кон меѓународните кредитори, како и подобрување на животниот стандард на граѓаните и бизнис-заедницата.

Вкупните приходи беа планирани на ниво од 318,2 милијарди денари или за 2,6% повисоко, односно за околу 8 милијарди денари повеќе во однос на иницијалните проекции со планот за 2024 година.

Вкупните расходи беа планирани на ниво од 362,8 милијарди денари или за 5,6% повисоко, односно за околу 19,2 милијарди денари повеќе во однос на иницијалните проекции со планот за 2024 година. Ревидирањето и зголемувањето на расходната страна беше наметнато од веќе преземените обврски, кои не беа планирани со иницијалниот буџет. Обезбедувањето дополнителни буџетски средства беше потребно за:

- исплата на плати од околу 4,2 милијарди денари, кое се должеше на обврските што произлегуваа од потпишаните колективни договори и законските решенија кои беа донесени по усвојувањето на Буџетот на РСМ за 2024 година, и тоа:

- Колективниот договор на УКИМ и измената на законите за високо образование и научно истражувачката дејност,
- Усогласување со минималната плата за вработените каде што минималната плата претставува компонента на основната плата,
- Усогласување на платите според индексот на трошоци на живот за првите шест месеци од годината, согласно одредбите од Општиот колективен договор за вработените во јавниот сектор и
- Обезбедување дополнителни средства за исплата на апанажи на функционерите;
- исплата на пензии, за што беа обезбедени дополнителни средства во износ од 5,1 милијарда денари;
- транзициски трошоци - втор пензиски столб, при што беа обезбедени дополнителни средства во износ од околу 400 милиони денари;
- корисниците на правото на гарантирана минимална помош и прито беше обезбедена дополнителна финансиска поддршка од околу 0,8 милијарди денари;
- здравствена заштита за што беа обезбедени дополнителни 1,7 милијарди денари, наменети за здравствено осигурување, боледувања и исплата на обврски;
- ТИРЗ – дополнителни средства во износ од 1 милијарда денари;
- субвенции и трансфери за директна финансиска поддршка во земјоделскиот сектор, при што беа обезбедени дополнителни 1,7 милијарди денари;
- исплата на студентски оброк, при што беа предвидени дополнителни 437 милиони денари, како и средства за исплата на стипендии во износ од 207 милиони денари;
- блок дотации и притоа беа планирани дополнителни 300 милиони денари за материјални расходи;
- финансирање на радиодифузна дејност;
- финансирање на изборните активности и на политичките партии;
- извршни исплати и поврат на средства кон Европската комисија согласно наодите на ОЛАФ;
- исплата на камати кон домашни и меѓународни кредитори - дополнителни средства во износ од околу 0,8 милијарди денари;
- јавните претпријатија и АД во државна сопственост по основ на задолжувања (активирани гаранции), при што преку Буџетот беа обезбедени околу 5,1 милијарда денари, со обврска овие компании до крајот на 2024 година sukcesивно за исплатените гаранции да ги вратат и уплатат средствата во Буџетот на државата;
- локални инфраструктурни проекти за општините – планирани 6 милијарди денари.

Врз основа на ревидираните проекции на приходи и расходи на Буџетот, првично планираниот дефицит од 3,4% од планираниот БДП беше ревидиран на повисоко ниво - 4,9% од планираниот БДП, односно од 33,5 милијарди денари е проектиран на ниво од 44,7 милијарди денари. Отстапувањето од фискалното правило се должи, пред сè на потребата за обезбедување неопходни средства за непречено функционирање на институциите, сервисирање на обврските, како и за корекција на проекциите во надолна линија на економскиот раст.

2.3 Остварувања во периодот јануари - август 2024 година

Во периодот јануари - август 2024 година, вкупните приходи на Буџетот на Република Северна Македонија³ (Табела 3) изнесуваа 197,5 милијарди денари, односно 62,1% од Буџетот за 2024 година. Во однос на истиот период претходната година, вкупните приходи се повисоки за 12%. Приходите од даноци и придонеси изнесуваа 184 милијарди денари, односно 64,7% од планираното. Реализацијата на даночните приходи во овој период изнесуваа 115,8 милијарди денари, односно 64,6% од планот и бележат пораст од 16,5% во однос на анализираниот период од претходната година. Приходите од ДДВ изнесуваа 52,3 милијарди денари. Приходите од данок на личен доход беа остварени во износ од 19,9 милијарди денари, приходите од данокот на добивка во износ од 14,5 милијарди денари, додека акцизите во износ од 19 милијарди денари. Приходите од придонеси беа остварени во износ од 68,2 милијарди денари или за 9,3 милијарди денари односно 15,9% повисоки во однос на истиот период од 2023 година. Придонесите по основ на пензиско осигурување беа остварени во износ од 46,1 милијарда денари, по основ на вработување 2,8 милијарди денари, додека по основ на здравствено осигурување 19,3 милијарди денари.

Во периодот јануари – август 2024 година, неданочните приходи беа остварени во износ од 11,2 милијарди денари, неданочните приходи на сметките за сопствени приходи во износ од 6,1 милијарда денари, капиталните приходи во износ од 597 милиони денари, додека приходите по основ на донации од меѓународна мултилатерална и билатерална соработка во износ од 1,7 милијарди денари.

Реализацијата на вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот јануари – август 2024 година изнесува 221,6 милијарди денари, што претставува 61,1% од планот, Во рамки на вкупните буџетски расходи, тековните расходи изнесуваа 205,2 милијарди денари, односно 64,5% во однос на планираното.

Во наведениот период, расходите за плати и надоместоци изнесуваа 28,4 милијарди денари, додека расходите за стоки и услуги 13,6 милијарди денари. Расходите за трансферите до ЕЛС изнесуваа 19,8 милијарди денари, за субвенции и трансфери 18,4 милијарди денари, за социјални трансфери 111,5 милијарди денари, додека за камати тие изнесуваа 13,6 милијарди денари.

Износот на капиталните расходи во периодот јануари - август 2024 година е 16,4 милијарди денари, односно 36,6% во однос на планот.

Дефицитот на Буџетот на Република Северна Македонија во наведениот период изнесува 24 милијарди денари или 2,7% во однос на проектираниот БДП за 2024 година.

На крајот од вториот квартал од 2024 година, вкупните достасани, а неплатени обврски на државата достигнаа исклучително висок износ од над 42 милијарди денари или 4,4% од БДП, што е за над 17 милијарди денари повисок износ од оној на крајот на 2023 година. Кон приватниот сектор, достасаните, а неплатени обврски во јуни 2024 година изнесуваа 14,3 милијарди денари, а кон јавниот сектор 27,7 милијарди денари. Најголеми должници од субјектите кои пријавиле податоци во Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврски на Министерството за финансии се следните: Номогас АД Скопје (5,4 милијарди денари), АД МЖ „Транспорт“ Скопје (4,1 милијарда денари), ЈП „Македонски железници – Инфраструктура“ Скопје (3 милијарди денари), Друштво за дистрибуција на топлинска енергија ЕСМ Дистрибуција на топлина ДООЕЛ Скопје (2,1 милијарди денари), АД за производство на електрична енергија Електрани на Северна Македонија во државна сопственост (1,6 милијарди денари), ЈП за државни патишта – Скопје (1,3 милијарди денари), ЈП Водовод и канализација Скопје (0,8 милијарди денари), Град Скопје (0,7 милијарди денари) и ЈЗУ Универзитетска клиника за радиотерапија и онкологија (0,6 милијарди денари). Ова се обврски кои дополнително директно и индиректно ќе влијаат врз Буџетот во наредниот период.

³ Согласно Измени и дополнувања на Буџетот на РСМ за 2024 година („Службен весник“ бр. 169/24 од 15.8.2024)

Табела 3. Буџет на Република Северна Македонија за 2024 година и реализација за периодот јануари – август 2024 година

	Буџет 2024	Ребаланс 2024	Реализација	Реализација	Реализација	Реализација
			Јан-Август 2024	Јан-Август 2023	Јан-Август 2024/Ребаланс 2024	Јан-Август 2024/Реализација 2024/Реализација Јан-Август 2023
во %						
Вкупни приходи	310.097	318.150	197.543	175.747	63,7%	12,4%
Даночни приходи и придонеси	279.044	284.469	184.016	158.261	65,9%	16,3%
Даночни приходи	178.067	179.257	115.790	99.372	65,0%	16,5%
Данок на личен доход	31.116	31.542	19.887	16.842	63,9%	18,1%
Данок на добивка	19.483	21.118	14.513	12.191	74,5%	19,0%
ДДВ (нето)	80.698	78.458	52.289	43.724	64,8%	19,6%
Акциза	30.969	29.837	19.024	17.836	61,4%	6,7%
Увозни давачки	12.124	13.556	8.272	7.182	68,2%	15,2%
Други даноци	3.677	4.746	1.805	1.597	49,1%	13,0%
Придонеси	100.977	105.212	68.226	58.889	67,6%	15,9%
Неданочни приходи	20.394	22.541	11.237	10.536	55,1%	6,7%
Капитални приходи	3.210	3.240	597	639	18,6%	-6,6%
Донации	7.449	7.900	1.693	6.311	22,7%	-73,2%
Вкупни расходи	343.638	362.816	221.153	202.809	64,4%	9,0%
Тековни расходи	298.459	318.117	204.776	176.521	68,6%	16,0%
Плати и надоместоци	41.178	44.537	28.353	23.229	68,9%	22,1%
Стоки и услуги	25.113	25.509	13.634	12.702	54,3%	7,3%
Трансфери до ЕПС	29.834	30.787	19.806	17.686	66,4%	12,0%
Субвенции и трансфери	22.242	27.428	18.361	16.515	82,6%	11,2%
Социјални трансфери	163.282	172.224	111.479	96.963	68,3%	15,0%
Камати	16.810	17.632	13.143	9.426	78,2%	39,4%
Капитални расходи	45.179	44.698	16.377	26.288	36,2%	-37,7%
Дефицит	-33.541	-44.666	-23.610	-27.062	70,4%	-12,8%
Дефицит (% од БДП)	-3,7%	-4,9%	-2,6%	-3,2%		
Примарен деф. (% од БДП)	-1,9	-3,0	-1,2	-2,1		
Финансирање на дефицит	33.541	44.666	23.610	27.062		
Приливи	78.595	83.727	51.256	65.650		
Домашни извори	39.753	55.128	37.410	23.927		
Странски извори	43.164	48.987	14.233	32.578		
Депозит и ("-" е кумулирање на сметка)	-4.322	-20.389	-388	9.145		
Одливи	45.054	39.061	27.646	38.588		
Отплата по дом. задолж.	18.625	18.727	15.812	6.421		
Отплата по стр. задолж.	26.429	20.334	11.834	32.167		

Извор: Министерство за финансии

2.4 Среднорочна рамка на Буџетот на Република Северна Македонија за периодот 2025 - 2029 година

Среднорочната фискална рамка е изработена согласно одредби од Законот за буџети, во чии рамки се вклучени стратешките приоритети за 2024 - 2028 година и изјавата за фискална политика за периодот 2024 - 2028 година.

Согласно Одлуката за стратешки приоритети, утврдени се следните приоритети:

- обновување на довербата во институциите, зајакнување на безбедноста, ефикасна борба против корупцијата и криминалот, независност на правосудството и обезбедување владеење на правото;

- економско заживување на земјата, унапредување на енергетската транзиција, поттикнување силен циклус на економски раст, стабилни јавни финансии, подобрување на севкупната транспортна инфраструктура, зголемување на животниот стандард, подобар и поквалитетен живот за секого;

- унапредување на националната одбранбена политика и планирањето во функција на заштита на независноста, територијалниот интегритет, безбедноста на граѓаните и придонес во колективната безбедност;
- интеграција на Република Северна Македонија во Европската Унија;
- сеопфатно подобрување на квалитетот, инфраструктурата и достапноста во образованието, создавање општество базирано на знаење и успешно справување со современи предизвици;
- професионална и ефикасна јавна администрација, развој на дигитална економија, ИКТ-сектор, вештачка интелигенција, иновации и стартап екосистем;
- создавање амбиент за чиста животна средина и справување со климатските промени и
- целосно спроведување на Охридскиот рамковен договор, јакнење на мултикултурната кохезија и промоција на мултикултурните вредности.

Дополнително, во Изјавата за фискална политика утврдени се основните принципи и цели на фискалната политика која ќе се реализира за време на мандатот на Владата на Република Северна Македонија во период 2024 - 2028 година, кои се содржани во Фискалната стратегија.

Фискалната политика во периодот 2025 - 2029 година ќе биде насочена кон следните цели:

- подобрување на макроекономската стабилност, поддршка на економската активност, забрзување на економскиот раст,
- постигнување на фискалните правила преку постепена фискална консолидација и дисциплинирана буџетска потрошувачка,
- постигнување високо ниво на капитални расходи преку реализација на инвестиции во инфраструктурни проекти,
- намалување на сивата економија и поголема наплата на средства за државниот буџет,
- зајакнување на потенцијалот за раст на домашната економија.

Во периодот 2025 - 2029 година, фискалната политика ќе биде насочена и кон создавање предуслови за нов циклус на економски раст преку реализација на висок износ на јавни капитални инвестиции, постепена фискална консолидација и подобрување на управувањето со јавните финансии.

Покрај определбата за фискална консолидација и буџетски заштеди, ќе продолжи поддршката на економијата со инвестиции во инфраструктурни проекти, дизајнирање на структурата на јавните финансии преку одржување високо ниво на капитални расходи и зајакнување на транспарентноста и отчетноста.

Истовремено, планирано е спроведување дисциплинирана фискална политика која всушност ќе значи намалување на несуштинските расходи и значајно подобрување на ефикасноста и целисходноста во трошењето на јавните пари.

Фискалната стратегија ги содржи среднорочните насоки и цели на фискалната политика, основните макроекономски проекции, износите за главните категории проценети приходи и расходи, како и проекциите за буџетскиот дефицит и долгот.

Од суштинско значење е учеството на капиталните расходи со околу 5% во БДП на годишно ниво преку кои би се генерирал економски раст и развој.

Со цел одржливост на фискалната политика на среден рок, со фискалните проекции предвидена е рамка за постигнување на нумеричките фискални правила, дизајнирани да бидат усогласени и конзистентни со фискалните правила на ЕУ.

Нумеричките фискални правила првпат се воведоа со новиот Закон за буџети и стапија на сила од јануари 2023 година.

Буџетот и Фискалната стратегија треба да бидат во согласност со фискалните правила во однос на дефицитот и вкупниот долг на општата влада:

1. Дефицитот на општата влада од соодветната година не смее да го надмине нивото од 3% од номиналниот бруто-домашен производ (БДП);
2. Вкупниот долг на општата влада не смее да го надмине нивото од 60% од номиналниот БДП, а гарантираниот јавен долг не смее да надмине 15% од номиналниот БДП;
3. Владата може да отстапи од утврдените фискални правила кога ќе се појави некоја од следниве олеснителни околности:

- природни непогоди и надворешни шокови кои ја загрозуваат националната безбедност или животот и здравјето на луѓето,
- вонредна и/или кризна состојба,
- остри финансиски или економски шокови кои ќе резултираат со негативен или многу низок годишен реален раст на БДП, блиску до нула, за чие надминување потребна е значителна

поддршка од фискалната политика;

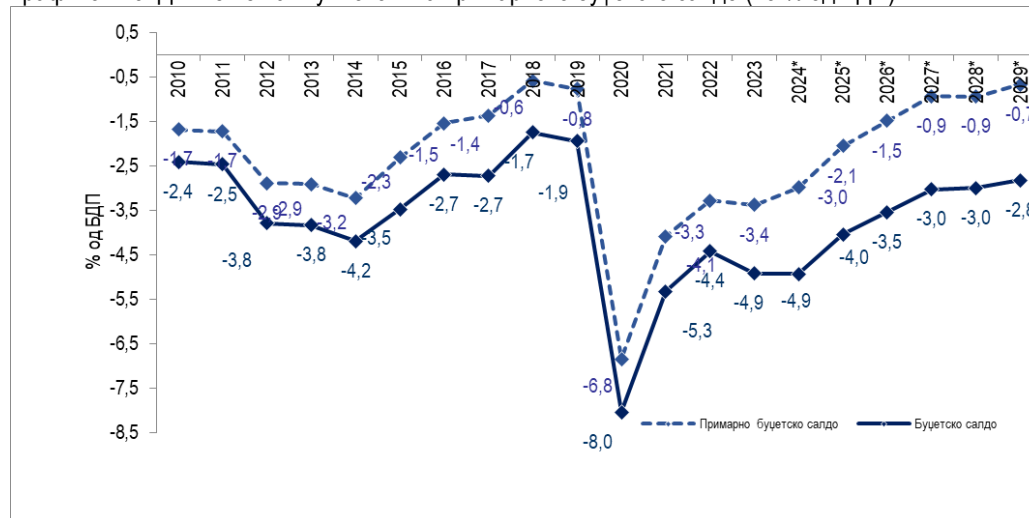
4. Дозволене се отстапувања од фискалните правила за реализација на инвестициски проекти со позитивно влијание врз БДП. Отстапувањата не треба да надминуваат 0,5% од БДП годишно и кумулативно во период од пет години;

5. За секое отстапување Владата е должна да даде јасно објаснување до Собранието, во првиот следен Буџет или измени на Буџетот или во првата наредна Фискална стратегија, и тоа за следново:

- причините за отстапување од фискалните правила,
- корективните мерки што ги презема и планира да ги преземе за повторно воспоставување усогласеност со фискалните правила во период од најмногу пет години од отстапувањето.

На среден рок, со фискалната политика се предвидува етапна фискална консолидација. Притоа, буџетскиот дефицит е намален како процентуално учество во БДП, и тоа од 4,9% во 2024 година на 4,0% во 2025 година, 3,5% во 2026 година, 3,0% во 2027 година, 3,0% во 2028 година и 2,8% во 2029 година.

Графикон 13. Движење на вкупното и на примарното буџетско салдо (во % од БДП)

Фискалната стратегија отстапува од фискалните правила во периодот 2024 - 2026 година, и тоа во делот на буџетскиот дефицит и јавниот долг, но е со јасен тренд на постепено приближување кон нив во тој период. Согласно проекциите во Фискалната стратегија, исполнувањето на фискалното правило за буџетски дефицит планирано е да се постигне во 2027 година. Корективните мерки се претставени во делот на приходите и расходите во понатамошниот текст од Фискалната стратегија.

Причините за отстапување од фискалните правила во периодот 2024 - 2026 година произлегуваат исклучително од наследени обврски од претходната Влада и од потребата за обезбедување финансиски средства за:

- уогласување на платите согласно општите колективни договори во повеќе дејности,
- доспеани законски обврски кои не биле предвидени со иницијалниот Буџет за 2024 година,
- покривање на високиот износ на доспеани, а неплатени законски обврски коишто беа наследени од претходната влада. Нивниот износ во јуни 2024 година изнесуваше 42 милијарди денари или 4,4% од БДП. Исто така, вкупниот износ на преземени обврски на претходната влада кои достасуваа во втората половина на 2024 година изнесува 22,2 милијарди денари или 2,3% од БДП. Овие доспеани, а неплатени обврски, директно или индиректно, во иднина ќе влијаат врз буџетските расходи и го прошируваат буџетскиот дефицит,
- реализација на инфраструктурни и енергетски проекти за поквалитен живот на граѓаните и зголема конкурентност на бизнисите,
- реализација на дигитална трансформација на јавниот сектор, поквалитетно образование и студентски стандард, поквалитетно здравство,
- поттикнување рамномерен економскиот раст. Финансирањето на капиталните проекти на ЕЛС ја наметнува потребата од повисоки трансфери од Буџетот,
- реализација на новите политики на Владата за подобар животен стандард на граѓаните преку линеарен пораст на пензиите и усогласување на платите согласно Општиот колективен договор,
- реализација на финансиски обемни претходно договорени инфраструктурни проекти, како што е Проектот за коридорите 8 и 10д за чија реализација во Собранието на РСМ беше донесен посебен закон. Преземената обврска за изградба на коридорите 8 и 10д имаше иницијално објавена вредност 1,3 милијарди

евра, без притоа да се имаат предвид трошоците за експропријација, геолошки испитувања, проектирање и останати трошоци врзани за изведба на проектот. Меѓународниот монетарен фонд оцени дека вредноста на проектот ќе изнесува 10% од БДП во период од пет години (IMF Country Report No. 24/26, јануари 2024 година). Доколу се има предвид проекцијата на ММФ за БДП во периодот 2024 - 2028 година, тогаш сумата е околу 1,8 милијарди евра. Ова е само проекција, а вистинските трошоци треба дополнително да се утврдат, по завршување на целата постапка.

Овие обврски не можат да се решат со едногодишен Буџет бидејќи нивната природа не е краткотрајна. Тие создаваат трошоци во повеќегодишен период. Оттаму, евентуалното нагло кретење на други расходи предвидени со Програмата на Владата, со цел да се инкорпорираат овие крупни наследени обврски, би имало големи негативни поледици врз економијата, односно капиталните инвестиции, платите, пензиите и социјалните примања кои се важни за стопанството и стандардот на граѓаните.

Владата на Република Северна Македонија ќе постигне постепено усогласување со фискалните правила преку реализација на мерки на приходната и расходната страна, вклучително:

- зголемена наплата на буџетските приходи преку намалување на сивата економија,
- подобрување на наплатата на даночни приходи преку воведување е-фактура и други реформски проекти во УЈП,
- натамошно намалување на расходите за несуштински потреби на буџетските корисници,
- спроведување политики на плати и пензии кои ќе овозможат заштита на нивната реална вредност,
- бескомпромисна борба против корупцијата преку стриктна контрола на почитувањето на Законот за јавни набавки, што ќе овозможи значителни заштеди на средства кај сите буџетски корисници,
- подобрување на процесите на планирање и реализацијата на капиталните инвестиции,
- давање приоритет на капиталните проекти согласно степенот на подготвеност и на економско-социјалните придобивки од нивната реализација.

2.4.1 Приходи

Вкупните приходи на Буџетот на РСМ (централен буџет и фондови) за периодот 2025 - 2029 година се планирани на ниво од околу 36% од БДП. Проекциите на приходите во наредниот среднорочен период се изработени врз база на реализираните приходи во претходните години, проекциите на макроекономските индикатори и ефектите од планираните реформи во даночната сфера.

Главната цел на даночната политика во идниот период продолжува да биде обезбедување одржлив економски раст и развој, притоа обезбедувајќи правна сигурност за даночните обврзници и редовна наплата на јавните приходи. Главни приоритети се:

- поголема правичност во оданочувањето со цел да се обезбеди секој да ја исполнува својата општествена обврска и да го плаќа својот праведен удел од данокот,
- поголема ефикасност и ефективност на даночниот систем за подобра наплата на приходите преку поефикасна борба против нерегистрираните дејности и затајувањето данок, зајакнување на институционалниот капацитет и намалување на заостанатите даночни обврски,
- зголемена даночна транспарентност, што вклучува подобрување на размената на информации помеѓу даночните органи и други субјекти, која во прв ред ќе се заснова на електронски услуги, а тоа, пак, ќе доведе до зголемена фискална писменост и поголема доброволна усогласеност,
- подобар квалитет на услугите кои ги даваат институциите на даночниот систем, на начин кој ги поедноставува и забрзува постапките и го намалува административниот товар преку повеќе дигитални услуги, подобро управување со издавањето увозно-извозни дозволи, елиминирање на непотребните нетарифни бариери и подобра внатрешна и даночна контрола,
- воведување еколошко (зелено) оданочување со цел стимулирање на даночните обврзници да придонесат за помало загадување преку јавните давачки, односно да се дестимулираат да ја загадуваат животната средина. Ефектот од овој приоритет се очекува да се одрази и на приходите во Буџетот и на животната средина.

Во наредниот период, даночната политика ќе биде насочена кон задржување на ниските даночни стапки кај одделните директни и индиректни даноци. Кај данокот на добивка ќе се пристапи кон усогласување со глобалниот минимален данок на добивка, при што нашата држава е веќе потписнична на иницијативата на ОЕЦД/ Г20. Од 2025 година ќе започне примената на даночната стапка 15% за добивката на компаниите со консолидирани приходи над 750 милиони евра.

Табела 4. Преглед на даночни стапки во Република Северна Македонија - 2024 година

Видови даноци	Даночни стапки %
Данок на личен доход	10% за сите видови доход
	15% доход од игри на среќа
Данок на добивка	10%
Данок на додадена вредност	18% редовна стапка
	10% и 5% повластена стапка
Задолжителни придонеси за социјално осигурување (сите)	28%
Годишен данок на имот	0,1% - 0,2%
Данок на промет на недвижности	2% - 4%
Данок на наследство и подарок	0% прв наследен ред
	2% - 3% втор наследен ред
	3% - 4% други

Во претходниот период беа направени измени во повеќе даночни области, кои се базираа на анализи на домашното законодавство и на индикаторите за даночни приходи, како и на компаративни анализи на даночните практики во земјите членки на ЕУ и другите земји од Западен Балкан. Во измените беа интегрирани и наодите и препораките на меѓународните организации како што се ММФ, Светската банка, ОЕЦД и ЕУ, кои укажуваат на потребата од обезбедување поголема вертикална и хоризонтална правичност на даночниот систем и проширување на даночната основа преку елиминирање на **даночните расходи**. Конкретно, со реформите на даночната политика кај директните даноци се укинаат непродуктивните даночни олеснувања и ослободувања (т.н. даночни расходи) кои ја нарушуваат неутралноста на даночниот систем со фаворизирање на исти или слични категории даночни обврзници или активности, кои негативно влијаат врз правичната распределба на даночниот товар и придонесуваат за зголемена нееднаквост во општеството, ја нарушуваат неговата робусност, со што се креира значителен простор за даночна арбитража и/или даночно избегнување и може да предизвика неефикасност во реалната економија.

Имено, со Законот за измена и дополнување на **Законот за данокот на личен доход**, чии фискални импликации за 2024 година беа проценети на 533 милиони денари („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 274/22 од 20.12.2022 година) се елиминираат даночните ослободувања за премии за животно осигурување и за приватно здравствено осигурување, како и за придонеси во доброволен пензиски фонд кои се уплаќани од страна на работодавците во име и за сметка на вработените, а се врши и доуредување на даночната основа за одредени бенефиции кои претставуваат доход кај вработените (т.н. менаџерски бенефиции). Дополнително, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се предвидува оданочување на капиталната добивка на хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови коишто се стекнати по 1 јануари 2023 година, а се допрецизира и даночната основа за капиталната добивка од хартиите од вредност и уделите од инвестициските фондови во случај на наследство или доколку не може да се дефинира нивната набавна цена. Со Законот се доуредува и начинот на пресметка и оданочување на капиталните добивки со данокот на личен доход и се допрецизира кои капитални добивки од продажба на недвижен имот и хартии од вредност се ослободени од данок на личен доход. Воедно, со измените и дополнувањата на Законот за данок на личен доход се уредува и ослободувањето од оданочување на каматите од орочени депозити, кое ќе се применува до денот на пристапувањето на Република Северна Македонија во Европската Унија.

Со Законот за измена и дополнување на **Законот за данокот на добивка**, чии фискални импликации за 2024 година беа проценети на 872 милиона денари („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 199/23 од 25.9.2023 година) се елиминира даночното ослободување за премиите за животна осигурување кои ги уплаќаат работодавците во име и за сметка на вработените, односно предвидено е да имаат третман на непризнаен расход за даночни цели. Дополнително, предвидени се измени во делот кој се однесува на задолжителниот извештај за трансферни цени, односно пропишано е истиот да се поднесува по барање на даночниот орган. Сè со цел поголема даночна дисциплина, со Законот е предвидена зголемена казна за субјектите кои не ги искористуваат наменски средствата инвестирани од претходните остварени добивки, за кои е искористено даночно ослободување за реинвестирана добивка и по тој основ е извршено намалување на даночната основа. Дополнително, со Законот е укинато даночното ослободување за донации во спортот преку системот на ваучери, односно даночниот третман на овие донации е изедначен со донациите во другите дејности од јавен интерес, како што се здравство, образование, култура и сл.

Со измените и дополнувањата на **Законот за данокот на додадена вредност**, чии фискални импликации за 2024 година беа проценети на 2.300 милиони денари („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.199/23 од 25.9.2023 година) се изврши доусогласување со европското законодавство во областа на данокот на додадена вредност. Имено, со Законот за измена и дополнување на Законот за данокот на додадена вредност се изврши усогласување со директивите на ЕУ во однос на дефинирање на прометот преку системот на ваучери, уредување на местото на промет на услуги и воведување на поимот даночен застапник со цел странските лица кои немаат седиште, ниту подружница на територијата на Република Северна Македонија, а кои вршат промет на добра и услуги во земјата, кои подлежат на оданочување со данок на додадена вредност да имаат можност да ја реализираат обврската за пријавување и плаќање на данокот. Со измените и дополнувањата во Законот се зголеми прагот и се изврши промена кај условите за враќање на данокот кај странското дипломатско или конзуларно претставништво. Исто така, со измените и дополнувањата на Законот за ДДВ е предвидено и зголемување на даночната стапка на ДДВ (од 5% на 10%) за одредени производи за човечка исхрана коишто не претставуваат основни прехранбени производи, а се изврши намалување на стапката на ДДВ за прометот со дигитални учебници и менструални производи, сè со цел унапредување на процесот на дигитализација, како и поддршка за одржувањето на хигиената кај граѓаните, а воедно се предвиде и доуредување на одредбите кои се однесуваат на издавање ДДВ број и регистрација, како и уредување посебен вид даночна основа.

Со измените и дополнувањата на **Законот за акцизите** („Службен весник на РСМ“, бр.209/23 од 05.10.2023 година) е извршено доусогласување со европското законодавство во областа на акцизите. Имено, Законот предвидува усогласување на минималната вкупна акциза на цигарите со минималниот износ на акцизата во ЕУ, согласно Директивата (ЕУ) 2011/64 на Советот од 21 јуни 2011 година за структурата и износот на акцизата за тутунски производи. Притоа, усогласувањето на минималните износи на акцизата за тутунските производи е предвидено да се одвива постепено, со воведување нов акцизен календар, со кој износот на акцизата на цигарите и другите тутунски производи, како и течноста за електронска цигара, ќе се усогласи со споменатата Директива заклучно со 2030 година. Воедно, со Законот е доуредено оданочувањето со акциза на растителен билен производ за пушење по пат на загревање, независно дали содржи или не содржи никотин. Исто така, со Законот се врши доуредување на законските одредби во делот на постапката за денатурирање на етил алкохол и неговата употреба и олеснување на постапката за издавање одобрение за повластен корисник, согласно Директивата (ЕУ) 2020/1151 на Советот од 29 јули 2020 година за изменување и дополнување на Директивата 92/83/ЕЕЗ за усогласување на структурите на акцизите за алкохол и алкохолни пијалаци. Во делот на водење прекршочна постапка, ревидирани се прекршоците поврзани со акцизите и извршено е нивно раздвојување согласно тежината на прекршокот. Со оваа реформа во делот на Законот за акцизите се проектираа дополнителни приходи во Буџетот на РСМ и тоа: 797 милиони денари во втората година, 883 милиони денари во третата година и 782 милиона денари во четвртата година од воведувањето на реформата.

Во областа на оданочувањето на моторните возила, на 17 октомври 2023 година Владата ја усвои Уредбата за измени и дополнувања на **Уредбата за пресметка на данокот на моторни возила и на износите потребни за пресметка на данокот на моторни возила** („Службен весник на РСМ“, бр.220/23) со која се пропишани зголемени коефициенти на еколошката компонента за оданочување на патничките моторни возила кои спаѓаат во категориите на најголеми загадувачи со издувни CO₂ гасови. Воедно, за целите на пресметка на еколошката компонента од данокот на моторни возила, покрај постојната метода NEDC (New European Driving Cycle), овозможена е примена и на новата метода WLTP (Worldwide Harmonised Light Vehicle Test Procedure), со што се врши усогласување со Регулативата 631/2019 ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 17 април 2019 година. Измените на Уредбата се во насока на исполнување на дел од мерките на заштита на животната средина и заложбите за воведување „зелено оданочување“, како дел од даночната стратегија на РСМ.

Табела 5. Проекции на фискални импликации од донесени закони (во мил. денари)

Вид данок	2023	2024	2025
Данок на личен доход	377	533	533
Данок на добивка	-	872	872
ДДВ	2.300	2.300	2.300
Акцизи		797	883
Данок за солидарност	4.700	0	0

Извор: Министерство за финансии

Со Законот за измена и дополнување на **Законот за Управата за јавни приходи** („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 87/2023 од 25.4.2022 година) се пропишуваат одредби за дигитализација и размена на акти и информации за даночни цели помеѓу институциите и помеѓу даночниот орган и даночниот обврзник. Дополнително, со усвоениот Закон за измена и дополнување на Законот за УЈП се пропишува/вovedува интегриран даночен информациски систем (ИДИС) и работно тело за негова имплементација, се зајакнуваат одредбите за размена на податоци помеѓу институциите и зголемена интероперабилност, а се предвидува и поголема самостојност на директорот на УЈП од аспект на организацијата на даночниот орган. Во Законот се предвидува преминување на административните службеници во даночни службеници и нови зголемени услови во однос на вработувањата во даночниот орган, како и одредени зголемувања во делот на платите и надоместоците на даночните службеници со цел усогласување со условите на пазарот на работна сила.

Со измените и дополнувањата во Законот во врска со враќањето на дел од данокот на додадена вредност на физичките лица, коишто стапија на сила во март 2023 година („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.63) се изврши зголемување на највисокиот праг за поврат на дел од данокот на додадена вредност на физичките лица и се промени моделот на искажување на највисокиот износ на данок којшто е предмет на поврат, односно наместо 12.000 денари даночна основа за едно тримесечје се даде можност за зголемување на данокот којшто е предмет на поврат на физичките лица на 2.100 денари за едно тримесечје. Исто така, во овој период продолжи да се применува мерката за поврат на дел од данокот на додадена вредност (ДДВ) кон физичките лица во износ од 20% поврат за македонски производи и услуги и 10% за другите, со што се обезбедува дополнителен приход во секое семејство, се засилува куповната моќ и воедно има позитивно влијание врз зголемувањето на потрошувачката и на наплатата на ДДВ, како и врз намалувањето на даночната евазија и сивата економија.

Во текот на 2022 година, Министерството за финансии ја информира Владата за потребата од изготвување и реализација на проектот **електронска фактура и електронска фискална сметка**. Имено, со цел зголемена ефикасност, ефективност и дигитализација на даночните процеси, како и намалување на сивата економија преку редовно следење на прометот помеѓу даночните обврзници и зголемена контрола кај данокот на додадена вредност, Министерството за финансии и УЈП изготвија нацрт-проект за воведување фактура во електронски формат, како и електронска фискална сметка, но тој не е реализиран досега. Планирано е проектот да биде оперативен во најбрз можен рок, а со него драстично ќе се намали товарот на даночните обврзници и ќе се забрза и подбри начинот на одвивање на даночните контроли. Целта, исто така, е даночните обврзници да имаат можност за поедноставен начин на издавање, пренос и достава на фактури. Исто така, со зголемената евиденција и проверка на фактурите во економијата, ќе се зголеми ефикасноста на даночните контроли и на даночниот систем, односно ќе се намалат рокот и времето на вршење на контролите од страна на УЈП.

Согласно донесената **Стратегијата за формализирање на неформалната економија 2023 - 2027** година со Акциски план 2023 - 2025 (септември 2023 година), на среден рок се очекува намалување на учеството на неформалната економија во вкупните економски активности во земјата преку намалување и

елиминирање на факторите кои стимулираат неформални активности. Со тоа ќе се придонесе кон намалување на бројот на нерегистрирани деловни субјекти и на бројот на неформално вработени лица. Во оваа насока, а преку ефективна имплементација на мерките и активностите во временските рокови утврдени со Акцискиот план за формализирање на неформалната економија, се очекува намалување на неформалната економија на 26% од БДП до крајот на 2027 година.

Табела 6. Проекции за тековна година и наредни пет години по вид на данок (во мил. денари)

Вид данок	Ребаланс 2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Данок на личен доход	31.542	35.676	39.128	41.852	46.277	50.168
Данок на добивка	21.118	23.287	25.004	26.709	28.603	30.413
ДДВ	78.458	86.692	95.311	103.950	113.543	124.223
Акцизи (Основен Буџет и ПИОМ)	29.837	31.388	33.251	35.120	38.029	41.449
Царини и моторни возила	13.556	14.955	16.716	18.536	20.411	21.935
Други даночни приходи	4.746	4.938	5.280	5.626	6.021	6.419
Вкупно	179.257	196.936	214.690	231.792	252.884	274.606

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Извештај за даночни расходи

Даночните расходи се индиректни расходи направени преку даночниот и царинскиот систем, врз основа на законски одредби кои водат до намалување или одложување приливи за постигнување одредена економска или социјална цел. Тие можат да бидат во форма на исклучоци, ослободувања, одбитоци, повластени стапки на данок и др.

Со донесувањето на новиот органски Закон за буџети пропишана е обврска за изготвување и доставување извештај за влијанието на даночните расходи врз приливите за 2025 година. Овој извештај ќе биде доставуван до Собранието на Република Северна Македонија на годишно ниво, како придружен документ кон Завршната сметка на Буџетот со којшто ќе се прикаже реализацијата на Буџетот на државата за претходната буџетска година. Во табелата во продолжение е даден преглед на вкупните даночни расходи, по основ на данокот на личен доход, данокот на добивка и данокот на додадена вредност, досега пресметани и проценети за периодот 2022 - 2029 година.

Табела 7. Даночни расходи по вид данок (во мил. денари)

Вид данок	2022	2023*	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Данок на личен доход	663	757	876	991	1.087	1.163	1.286	1.394
Данок на добивка	4.469	4.795	5.982	6.596	7.083	7.566	8.102	8.615
ДДВ	32.330	34.961	39.166	43.276	47.579	51.891	56.680	62.010
Вкупно	37.461	40.513	46.024	50.863	55.749	60.619	66.068	72.019

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Во насока на намалување на даночните расходи, со последните измени и дополнувања на Законот за ДДВ („Службен весник на РСМ“ бр.199/23) беше пропишано зголемување на даночната стапка на ДДВ од 5% на 10% за одредени производи за човечка исхрана коишто не претставуваат основни прехранбени производи.

Табела 8. Видови даноци со отстапувања

Вид на данок	2024	2025				2026				2027				2028				2029
	Буџет 2024	Ревидирана Фискална стратегија 2023	Фискална стратегија 2024	Апсолутно отстапување	Отстапување %	Ревидирана Фискална стратегија 2023	Фискална стратегија 2024	Апсолутно отстапување	Отстапување %	Ревидирана Фискална стратегија 2023	Фискална стратегија 2024	Апсолутно отстапување	Отстапување %	Ревидирана Фискална стратегија 2023	Фискална стратегија 2024	Апсолутно отстапување	Отстапување %	Фискална стратегија 2024
Данок на личен доход	31.542	32.983	35.676	2.694	8,2%	35.291	39.128	3.836	10,9%	38.291	41.852	3.561	9,3%	41.546	46.277	4.731	11,4%	50.168
Данок на добивка	21.118	20.652	23.287	2.635	12,8%	22.098	25.004	2.907	13,2%	23.976	26.709	2.733	11,4%	26.014	28.603	2.589	10,0%	30.413
ДДВ	78.458	85.540	86.692	1.152	1,3%	91.528	95.311	3.783	4,1%	99.308	103.950	4.642	4,7%	107.749	113.543	5.794	5,4%	124.223
Акцизи (Основен Буџет и ПИОМ)	29.837	32.827	31.388	-1.439	-4,4%	35.125	33.251	-1.874	-5,3%	38.111	35.120	-2.991	-7,8%	41.350	38.029	-3.321	-8,0%	41.449
Царини и моторни возила	13.556	12.852	14.955	2.103	16,4%	13.752	16.716	2.965	21,6%	14.920	18.536	3.616	24,2%	16.189	20.411	4.223	26,1%	21.935
Други даночни приходи	4.746	3.897	4.938	1.041	26,7%	4.169	5.280	1.111	26,6%	4.524	5.626	1.102	24,4%	4.908	6.021	1.112	22,7%	6.419
Вкупно	179.257	188.751	196.936	8.186	4,3%	201.963	214.690	12.727	6,3%	219.130	231.792	12.662	5,8%	237.756	252.884	15.128	6,4%	274.606

Извор на податоци: Министерство за финансии

Промените во проекциите во однос на претходната Ревидирана фискална стратегија за 2023 година произлегуваат од новите макроекономски индикатори кои се земени предвид при изготвувањето на проекциите. Воедно, новите проектирани износи на даночни приходи по различните основи се базираат и на реално остварените даночни приходи од почетокот на тековната година. Притоа, во нив се вклучени и проценетите ефекти од измените на даночните закони, кои се поконкретно опишани во делот за даночната политика.

Во делот на даночната политика, согласно **Програмата за работа на Владата 2024 - 2028 година**, предвидени се повеќе реформи во даночната област, како и зголема ефикасност и ефективност на даночната управа со цел поуспешно спроведување на даночните постапки.

Измените и дополнувањата во Законот за даночна постапка, кои се однесуваат на поедноставување и забрзување на процесот на пресметување и наплата на даноците, како и на воведување на даночниот информациски систем, би придонеле за поефикасна даночна наплата и намалување на бирократскиот товар за даночните обврзници, а сè со цел зголемено пресметување и наплата на даночните обврски со најмал можен напор од страна на даночните обврзници и даночниот орган.

Дигитализацијата на даночните процедури е една од главните цели во процесот на даночна реформа, а во насока на максимално искористување на ресурсите и плаќање на даноците со што е можно помалку труд. Воведувањето **е-фактурирање** е една од првите активности планирани за наредниот период со цел спроведување на даночната контрола на подобар и поефикасен начин, но и со цел заштеда на ресурсите во даночната администрација и заштеда на труд и време на даночните обврзници. Проектот е-фактура би бил од пресудно значење за полесно детектирање и борба против сивата економија, односно целосно следење на прометот и данокот кај даночните обврзници.

Дополнителен фокус на борбата со сивата економија ќе претставува зајакнување на капацитетите на јавната администрација за детектирање, следење и адресирање на неформалната економија преку посебни алатки; унапредување на законската регулатива и ефикасноста во нејзина имплементација; унапредување на деловното окружување и креирање стимулативна рамка за формализација на неформалната економија и зголемување на ефикасноста на инспекциските служби и системот на санкции и казни, а сето тоа следено преку зголемена дигитализација на сите управни процеси и постапки.

Од другата страна, исто така, акцент ќе се стави и врз јакнење на свеста за неформалната економија и јакнење на даночниот морал и доверба во институциите, зголемување на предвидливоста во подготовката на законските решенија, политики и мерки, како и врз зајакнување на транспарентноста, отчетноста и интегритетот на сите нивоа на власт.

Во делот на даночните приходи, а следејќи ја интенцијата на Владата за базирање на економскиот раст преку инвестициите, целта е зголемување на учеството на директните даноци во вкупните даночни приходи, нешто што е одлика на високоразвиените земји.

Исто така, планирани се и поефикасни контроли во делот на **трансферни цени**, како и засилено и редовно мониторирање на принципот „дофат на рака“ кај даночни обврзници со трансакции со поврзани лица. Дополнително, предвидени се законски доуредувања во делот на консолидирања на приходите кај даночните обврзници.

Во однос на меѓународното оданочување, планирано е усвојување на **Предлог-закон за административна соработка за даночни цели** со ефикасна размена на информации помеѓу даночните органи, а сè со цел поефикасни даночни контроли од аспект на меѓународното оданочување за да се избегне двојно оданочување или двојно ослободување. Наведениот Предлог-закон би претставувал и основ за имплементирање на минималната глобална корпоративна даночна стапка (Столб 2) со цел оданочување на компаниите кои ги исполнуваат условите за тоа.

Во периодот кој следи, **законската регулатива во делот на ДДВ ќе** продолжи да се усогласува со Директивата на ЕУ за заедничкиот систем на ДДВ, како и со регулативите на истата. Целта е поголема усогласеност и креирање поголема даночна база за наплата на даночните приходи. Напоменуваме дека Република Македонија е целосно усогласена со Директивата на ЕУ за ДДВ во делот на даночните стапки, а делумно усогласена со Директивата генерално. Исто така, согласно Програмата на Владата, се предвидува поефикасен, а сигурен начин на враќање на претходниот данок преку зајакнатите механизми на контрола и анализа на ризик.

Во делот на даночната политика којашто се однесува на **директните даноци** предвидени се одредени даночни поттикнувања со цел зголемување на продуктивноста на вработените и компаниите, како и подобрување на демографската слика во земјата. Предвидено е враќање на **третманот на даночно признаен расход за трошоците за уплатените премии за доброволно животно осигурување, а исто така се планира враќање на данокот на личен доход на мајките на новороденчиња во временски период којшто зависи од бројот на новороденчиња (прво, второ, трето дете итн.)**. Исто така, се планира ослободување од плаќање придонеси од задолжително здравствено и осигурување во случај на невработеност, како и ослободување од плаќање данок на личен доход во период од три години сметано од денот на вработувањето за фирмите кои ќе вработат мајки на три или повеќе деца, со обврска работодавецот мајката да ја задржи на работното место уште онолку години колку што се користела мерката.

Исто така, во наредниот период се планира продолжување на преговорите за усогласување и парафирање на **договорите за одбегнување на двојното оданочување и заштита од фискална евазија** по однос на даноците на доход.

Табела 9. Буџет на Република Северна Македонија 2022 - 2029 година (во мил. денари)

	Завршна сметка 2022	Завршна сметка 2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Вкупни приходи	243.085	277.129	318.151	348.553	376.121	405.219	437.230	471.785
Даночни приходи и придонеси	220.186	250.355	284.469	311.134	339.537	367.211	399.772	433.936
Даночни приходи	142.567	157.733	179.257	196.539	214.690	231.792	252.884	274.606
Придонеси	77.619	92.622	105.212	114.595	124.847	135.419	146.888	159.330
Неданочни приходи	17.189	16.866	22.541	24.520	24.228	24.778	24.228	24.619
Капитални приходи	2.273	2.071	3.240	3.510	3.530	3.730	3.730	3.730
Донации	3.437	7.836	7.900	9.389	8.826	9.500	9.500	9.500
Вкупни расходи	278.597	318.539	362.816	387.923	413.146	439.274	473.630	508.311
Тековни расходи	249.960	275.015	318.118	342.672	364.759	386.413	413.643	443.009
Плати и надоместоци	32.159	36.877	44.537	49.585	53.294	56.560	59.925	63.327
Стоки и услуги	21.001	21.117	25.509	26.797	26.612	28.512	30.012	33.112
Трансфери до ЕЛС	23.365	27.459	30.787	33.297	36.292	39.509	43.527	48.603
Субвенции и трансфери	32.536	27.754	29.858	26.115	28.655	30.155	37.155	42.155
Социјални трансфери	131.758	148.867	169.794	187.544	198.533	208.145	218.069	227.732
Каматни плаќања	9.140	12.941	17.632	19.333	21.373	23.532	24.955	28.080
Домашни	3.413	4.181	7.066	8.624	10.747	12.211	13.936	15.906
Странски	5.727	8.760	10.566	10.709	10.626	11.321	11.019	12.174
Капитални расходи	28.637	43.524	44.698	45.251	48.387	52.861	59.987	65.302
Буџетско салдо	-35.512	-41.410	-44.666	-39.370	-37.025	-34.055	-36.400	-36.526
Примарно буџетско	-26.372	-28.469	-27.033	-20.037	-15.652	-10.523	-11.445	-8.446

салдо								
Вкупни приходи, % од БДП**	30,3	33,0	35,2	35,8	36,0	36,1	36,1	36,2
Вкупни расходи, % од БДП**	34,7	37,9	40,1	39,8	39,5	39,1	39,1	39,1
Буџетско салдо, % од БДП**	-4,4	-4,9	-4,9	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8
Примарно буџетско салдо, % од БДП**	-3,3	-3,4	-3,0	-2,1	-1,5	-0,9	-0,9	-0,6

2.4.2 Расходи

Расходите во Буџетот за наредниот среднорочен период се базирани на следните претпоставки:

- дисциплинирана буџетска потрошувачка за зголемување на буџетската дисциплина и одговорност;
- намалување на несуштинските трошења и значајно подобрување на ефикасноста и целисходноста во трошењето на буџетските средства;
- субвенционирање на граѓаните и стопанството врз основа на јасно дефинирани критериуми за буџетска поддршка;
- буџетирање базирано на успешност и резултати за да се подобри ефикасноста и ефективноста на јавните расходи преку развој и континуирано следење на индикатори за мерење на успешноста во реализацијата на политиките во Буџетот;
- редизајнирање на структурата на Буџетот и повисоките капитални инвестиции насочени кон реализација на инфраструктурни проекти, пред сè за изградба на транспортна и комунална инфраструктура, инвестиции во енергетски капацитети, инвестиции во образовната, здравствената и другата јавна инфраструктура и
- стратешко планирање на големите инфраструктурни проекти.

Расходната страна на Буџетот на РСМ за наредниот период е целосно креирана во функција на остварување на стратешките приоритети, економско заживување на земјата, унапредување на енергетската транзиција, поттикнување силен економски раст, стабилни јавни финансии, подобрување на севкупната транспортна инфраструктура и зголемување на животниот стандард.

При креирањето на среднорочната фискална рамка од големо значење е постоењето квалитетно среднорочно буџетско планирање. Во оваа насока, треба да се има предвид дека во наредниот период среднорочните фискални проекции се базирани на среднорочно основно сценарио, под кое се подразбира дека утврдувањето на фискалните проекции произлегува од вршењето на надлежностите на буџетските корисници дефинирани во постојното законодавство, постојните обврски и задачи, коишто се резултат на веќе одобрените повеќегодишни обврски, договори и тековни проекти. Сè што не е опфатено со основното сценарио и бара обезбедување дополнителни средства, е прикажано преку нови иницијативи.

Просечното учество на вкупните расходи на Буџетот на Република Северна Македонија во периодот 2025 - 2029 година изнесува околу 39,3% од БДП. Проекциите на расходите на Буџетот за наредниот среднорочен период се подготвени врз база на три клучни основи:

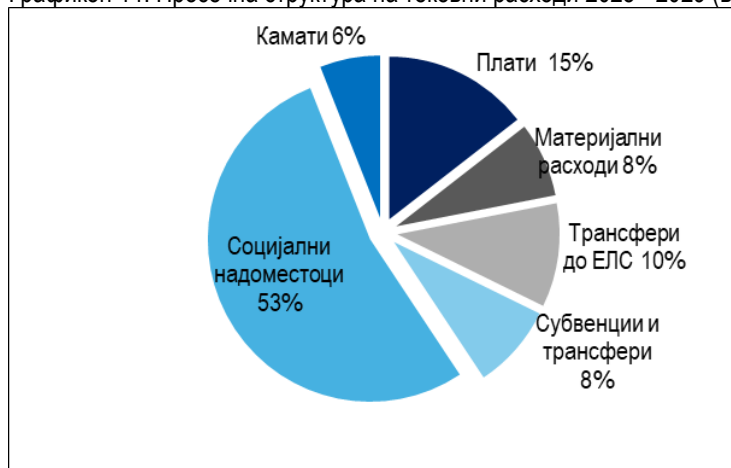
- усогласеност на проекцијата на приходите со планираните економски активности;
- проекцијата на вкупните расходи на Буџетот обезбедува континуирана фискална консолидација и
- планираните износи на расходи обезбедуваат редовно и непречено извршување на сите законски обврски.

При проекцијата на износот и структурата на тековните расходи за наредниот период (Графикон 14), наменети за редовна исплата на платите на вработените во јавниот сектор, навремена и редовна исплата на пензии и останати социјални права, каматни плаќања кон странски и домашни кредитори, исплата на субвенции во земјоделството, поддршка на малите и средните претпријатија, како и субвенционирање на иновативните активности, земени се предвид следните претпоставки:

- зголемување на ефикасноста, продуктивноста, транспарентноста и отчетноста на вработените во јавниот сектор, оптимизирање на јавната администрација преку соодветни промени во нејзината структура и квалитет и усогласување на платите на вработените согласно растот на економијата и постојната правна регулатива;
- поефикасно користење на ресурсите за работа преку подобро планирање и реализација на оперативните расходи;
- намалување на несуштинските расходи и воведување стандарди на трошења;

- поквалитетни услуги во децентрализираните надлежности на општините преку рedefинирање на критериумите за распределба на средствата и поефикасно и наменско користење на средствата за дотации;
- обезбедување поголем позитивен импакт врз економската активност преку поефикасно и таргетирано користење на средствата за субвенции и трансфери;
- намалување на сиромаштијата преку правилно таргетирање на користењето социјална помош и поголемо учество на пазарот на труд.

Графикон 14. Просечна структура на тековни расходи 2025 - 2029 (во %)

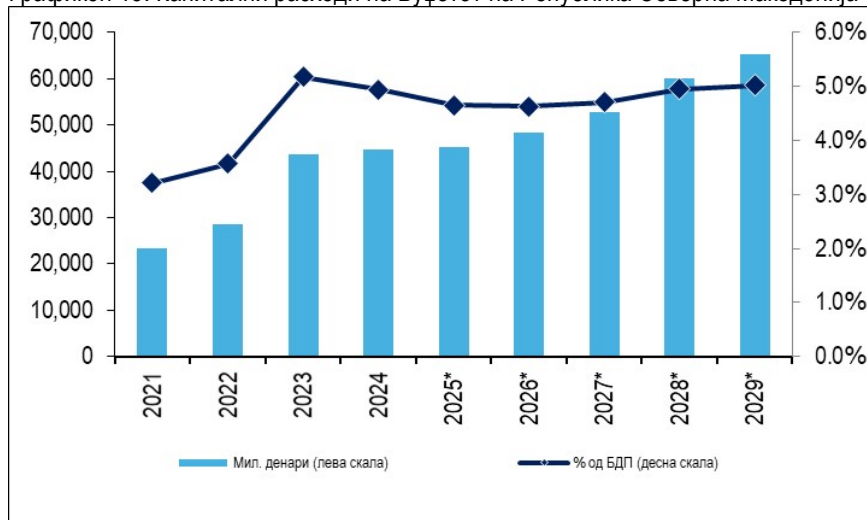
Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Среднорочните фискални проекции имаат силна развојна компонента, со значајно учество на капиталните расходи со околу 5% во БДП на годишно ниво и претставуваат клучни елементи на јавните финансии.

Во периодот 2025 - 2029 година, фискалната политика ќе биде насочена кон создавање предуслови за нов циклус на економски раст и обезбедување значително ниво на јавни инвестиции, коишто се основа за подобрување на економските перспективи, како и подобар живот на граѓаните.

Во таа насока, планирани се значајни капитални инвестиции (Графикон 15) преку користење средства од Буџетот, но и средства обезбедени со заеми од меѓународните финансиски институции и билатерални кредитори. Планираните износи укажуваат на интензивирање на инфраструктурните проекти, односно инвестициски вложувања во патната и железничката инфраструктура, енергетската и комуналната инфраструктура, како и капитални инвестиции за подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството, културата, спортот, заштитата на животната средина и правосудството.

Графикон 15. Капитални расходи на Буџетот на Република Северна Македонија

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

Во насока на обезбедување одржлив и инклузивен раст, согласно приоритетите од Програмата на Владата на Република Северна Македонија, Владата ќе се фокусира на имплементација на капиталните инвестиции исклучиво за продуктивни проекти: инфраструктурни и енергетски проекти кои ќе бидат во функција на бизнис-секторот, капитални проекти од комунална и друга локална инфраструктура за подобрување на општите услови за живот на граѓаните (подобрување на условите во здравствениот, образовниот и социјалниот систем, земјоделството и заштитата на животната средина), стратешко планирање на големите инфраструктурни проекти, како и зголемен износ на капитални инвестиции со значајно подобрена структура и значителен износ на средства како капитален трансфер за општините.

Планирани се значителни инвестициски вложувања со буџетски средства во областа на патната инфраструктура, а со цел планирање, проектирање, изградба и проширување на автопатски делници од Коридорот 8 и Коридорот 10-д.

Во делот на патната инфраструктура, продолжува изградбата на источниот дел од патниот Коридор 8 преку делницата Ранковце - Крива Паланка, како и западниот дел од патниот Коридор 8 преку изградба на автопатската делница Кичево - Букојчани и делницата Кичево – Охрид, сето ова со кредитни средства. Исто така, со кредитни средства се финансира изградбата на автопатската делница Скопје - Блаце (граница со Косово), подобрувањето на патната инфраструктура на општините во Република Северна Македонија преку Проектот за поврзување на локалните патишта, Програмата за национални патишта и Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан.

Од делот на патната инфраструктура, позначајни капитални проекти коишто ќе се финансираат преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се изградба на патната делница Градско - клучка Дреново, како дел од патниот Коридор 10-д, рехабилитација на регионалниот пат А2, делница Куманово - Страцин (фаза 1), изградба на нов експресен пат Прилеп - мост на реката Ленишка и изградба на трета лента на патната делница од село Беловодица до каменоломот Маврово, потоа замена на заштитни огради, според европските стандарди (EN) на автопати, во должина од 100км на Коридорот 10, набавка и инсталација на нова сигнализација на железничките премини и спроведување мерки за подобрување на безбедноста на патиштата долж избраните патни делници.

Во делот на железничката инфраструктура, планирано е финансирање на двете фази од изградбата и рехабилитацијата на источниот дел од железничката пруга на Коридорот 8, делници Куманово - Бељаковце - Крива Паланка, при што за втората фаза се обезбедени 68,5 милиони евра грант од ВБИФ (Инвестициска рамка за Западен Балкан). Воедно, планирана е изградба на железнички граничен премин со придружни содржини „Табановце“, помеѓу Република Северна Македонија и Република Србија, финансирана со заем и грант од ВБИФ (Инвестициска рамка за Западен Балкан).

Во областа на гасификацијата, предвидена е изградба на магистрални гасоводни делници Скопје - Тетово, Гостивар - Кичево и Свети Николе – Велес, изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Косово, потоа изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Србија, како и изградба на интерконективен гасовод меѓу Република Северна Македонија и Република Грција.

Позначајни планирани проекти од областа на општинската и комуналната инфраструктура се Проектот за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија и спроведувањето на Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор.

Големи капитални проекти во областа на земјоделството се Програмата за наводнување на Северна Македонија и Проектот за модернизација на земјоделството.

Во областа на животната средина, покрај големиот капитален проект за изградба на Пречистителна станица за отпадни води во Скопје, од големо значење е Регионалниот проект за цврст отпад којшто предвидува воспоставување системи за управување, односно станици за цврст отпад во Југозападниот Регион, Вардарскиот Регион, Пелагонискиот Регион, Југоисточниот Регион и во Полошкиот Регион.

Од областа на воспоставување инфраструктура за собирање и третман на отпадни води и воспоставување интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад што ги исполнува условите на ЕУ, позначајни капитални проекти што ќе бидат финансирани преку програмите ИПА 2 во периодот 2020 - 2025 година се: Рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Град Скопје, Проект за изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Тетово, рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево, изградба на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Битола, Проект за затворање депонии во Источниот и Североисточниот Регион, изградба на централен објект за управување со отпад, изградба на фабрика за сортирање, погон МБТ, депонија, постројка за компостирање, зелена точка за Источниот и Североисточниот Регион во Свети Николе, изградба на шест

локални објекти за управување со отпад, станици за трансфер, постројки за компостирање и зелени точки за Источниот и Североисточниот Регион, поддршка при воспоставување регионален систем за управување со отпад, набавка на опрема за Источниот Регион, поддршка и подготовка на потребната документација за набавка на опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Битола, Тетово, Берово, Куманово и Прилеп, подготовка на проектна документација за подобрување на инфраструктурата за собирање и третман на отпадни води и водоводна мрежа во Општина Арачиново.

Во делот на образованието, со цел унапредување на физичкото образование и подобрување на севкупните услови за учење на учениците во основните и средните училишта предвидена е реализацијата на Проектот за изградба на физкултурни сали во основните училишта и рехабилитација на основните и средните училишта во Република Северна Македонија, финансиран со заем од ЦЕБ, грант од ВБИФ и национално кофинансирање. За да се подобрат условите за учење во основното образование во земјата, со заем од Светската банка ќе продолжи реализацијата на Проектот за унапредување на основното образование. Во делот на високото образование, предвидена е реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија со цел подобрување на условите за престој и учење на студентите.

Во делот на социјалната заштита, ќе продолжи спроведувањето на Проектот за администрирање на социјалното осигурување, предвидено е завршување на Проектот за унапредување на социјалните услуги, а ќе започне спроведувањето на Вториот проект за унапредување на социјалните услуги. Во делот на правосудството ќе се спроведуваат активности за изградба и реконструкција на Казнено-поправната установа „Идризово“ со цел исполнување на меѓународните и европските затворски правила, а во насока на подобрување на условите за престој и зајакнување на заштитата на затворениците.

Од областа на праведниот пристап до квалитетно инклузивно образование на сите нивоа, како позначаен капитален проект што ќе се финансира во периодот 2020 - 2025 година преку програмата ИПА 2 е реконструкција на јавни предучилишни установи.

Во енергетската инфраструктура, предвидено е да се финансираат проектите што ги имплементираат АД ЕСМ и АД МЕПСО, и тоа: Ветерен парк Богданци - фаза 2, Топлификација на Битола, 400kV интерконекција Македонија (Битола) – Албанија (Елбасан), Фотонапонска електрана Осломеј, Проект на ЕСМ за транзиција кон соларни фотоволтаици (Фотонапонски електрани Осломеј 2 и Фотонапонски електрани Битола), како и ревитализација на хидроелектрани.

Во насока на реформи во јавните финансии, подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање и извршување на Буџетот на Република Северна Македонија, подобрување на наплатата на приходите, зајакнување на системот на јавни набавки, внатрешна и надворешна контрола и транспарентно известување, ќе се реализира Проектот за градење ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии.

Во изминатиот период, во насока на поддршка на приватниот сектор и обезбедување свеж капитал за неговите потребите преку Развојната банка на Северна Македонија успешно се обезбедени и реализирани шест кредитни линии од ЕИБ во вкупен износ од 550 милиони евра. Во оваа област се реализира и седмата кредитна линија во износ од 100 милиони евра наменета за финансирање на Проектот за мали и средни претпријатија, средно пазарно капитализирани претпријатија и зелена транзиција, во согласност со економските мерки на Владата за заштита на потрошувачите и компаниите од енергетската криза.

Табела 10. Преглед на проекти финансирани со заеми

Проект	Финансиер	Износ на заем во ЕУР
Проект за олеснување на трговијата и транспортот во земјите од Западен Балкан	МБОР - СБ	26.200.000
Проект за поврзување на локалните патишта	МБОР - СБ	33.000.000
	МБОР - СБ	37.000.000
Проект за Пречистителна станица за отпадни води Скопје	ЕИБ	68.000.000
	ЕБОР	58.000.000
	Грант од ВБИФ	68.558.824
Проект за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија	Банка за развој при Совет на Европа	50.000.000
Регионален проект за цврст отпад	ЕБОР	55.000.000
	СЕКО	5.000.000
	Грант од ВБИФ	22.562.513
Втор проект за подобрување на општинските услуги	Светска банка	25.000.000
Проект за енергетска ефикасност во јавниот сектор	Светска банка	25.000.000

Проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	28.700.000
Втор проект за унапредување на социјалните услуги	Светска банка	27.500.000
Проект за администрирање на социјалното осигурување	Светска банка	13.800.000
Проект за модернизација на земјоделството	Светска банка	46.000.000
Програма за наводнување на Северна Македонија	КфВ	80.000.000
Реконструкција на казнено-поправните установи	Банка за развој при Совет на Европа	46.000.000
Проект за унапредување на основното образование	Светска банка	21.500.000
Проект за градење ефективни, транспарентни и отчетни институции за управување со јавните финансии	Светска банка	20.000.000
Проект за реконструкција на студентските домови во Република Северна Македонија	КфВ	20.000.000
Рехабилитација на источниот дел од железничката пруга на Коридор 8 – прва делница (Куманово – Бељаковце)	ЕБОР	46.400.000
Проект „Изградба на нова и реконструкција на постојната делница Бељаковце - Крива Паланка - источен дел од железничката пруга на Коридор 8“, фаза 2	ЕБОР	145.000.000
Проектот за заеднички железнички граничен премин - Табановце	ЕБОР	5.000.000

2.4.3 Дефицит на Буџетот на РСМ и финансирање

Финансирањето на планираниот дефицит и рефинансирањето на отплатите на долгот ќе се обезбедуваат преку задолжување од странски и домашни извори (Табела 11). За буџетските дефицити, во периодот 2025 – 2029 година, државата се очекува да се задолжува во странство, со склучување заеми за буџетско финансирање, преку издавање хартии од вредност, како и преку повлекување средства од поволни кредити од странски финансиски институции и кредитни линии наменети за финансирање на одделни проекти. Притоа, изборот на конкретен извор за надворешно финансирање ќе се темели на тековните и очекуваните состојби на меѓународните пазари на капитал. Понатаму, задолжувањето на домашниот пазар ќе се реализира преку издавање државни хартии од вредност или домашни заеми, со што ќе се обезбеди дополнително финансирање под поволни услови. Со цел оптимизирање на исплатите и намалување на ризикот од рефинансирање, Министерството за финансии ќе продолжи да издава државни обврзници со подолги рочности, при што ќе се намали ризикот од рефинансирање на долгот. Со цел ефикасно управување со јавниот долг, Министерството за финансии на среден рок ќе ја следи и можноста за евентуална предвремена отплата на дел од долгот, односно постигнување поповолна рочна, валутна и каматна структура на долгот.

Табела 11: Финансирање на дефицитот

	Реализација 2022	Реализација 2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Буџетско салдо	-35.511	-41.410	-44.666	-39.370	-37.023	-34.050	-36.399	-36.525
Финансирање на дефицит	35.511	41.410	44.666	39.370	37.023	34.050	36.399	36.525
Приливи	46.869	84.998	83.727	105.562	104.227	100.724	119.783	75.395
Домашни извори	15.587	37.431	55.638	54.311	37.086	50.320	55.320	39.391
Странски извори	24.895	61.855	48.486	37.925	53.800	54.200	61.526	43.100
Депозити ("-" е кумулирање на сметка)	6.387	-14.288	-20.397	13.326	13.341	-3.796	2.937	-7.096
Одливи	11.358	43.588	39.061	66.192	67.204	66.674	83.384	38.870
Отплата по домашно задолжување	5.571	7.474	18.727	16.901	11.976	19.060	20.985	20.431
Отплата по странско задолжување	5.787	36.114	20.334	49.291	55.228	47.614	62.399	18.439
Меморандум:								
Нето домашно задолжување	10.016	29.957	36.911	37.410	25.110	31.260	34.335	18.960
Нето странско задолжување	19.108	25.741	28.152	-11.366	-1.428	6.586	-873	24.661

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерството за финансии (*)

2.4.4 Буџет на општа влада (консолидиран буџет на РСМ и буџет на општини)

Буџетот на општата влада ги опфаќа консолидираните податоци на Буџетот на Република Северна Македонија и буџетите на општините. Буџетот на Република Северна Македонија е составен од Централен буџет (основен буџет, буџет на самофинансирачките активности, средства од донации и средства од заеми) и од буџети на фондовите за пензиско и здравствено осигурување и од Агенцијата за вработување.

Во линија со постепената фискална консолидација, дефицитот на Буџетот на општата влада ќе се намали од 4,0% од БДП во 2025 година на 2,8% од БДП во 2029 година.

Табела 12. Буџет на општа влада

	мл. денари									% од БДП								
	2022	2023	2024	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029		
Централен буџет																		
Приходи	124.185	142.731	162.353	172.718	191.274	211.695	233.414	258.710	15,5	17,0	18,0	17,7	18,3	18,8	19,3	19,9		
Расходи	157.700	181.848	205.712	210.467	226.538	244.263	269.803	295.226	19,6	21,6	22,7	21,6	21,7	21,7	22,3	22,7		
Буџетско салдо	-33.515	-39.117	-43.359	-37.749	-35.264	-32.568	-36.389	-36.516	-4,2	-4,7	-4,8	-3,9	-3,4	-2,9	-3,0	-2,8		
Буџетски фондови																		
Приходи	94.795	104.051	116.435	137.598	143.931	149.877	156.578	161.182	11,8	12,4	12,9	14,1	13,8	13,3	12,9	12,4		
Расходи	96.044	106.371	119.748	139.220	145.691	151.363	156.589	161.191	12,0	12,7	13,2	14,3	13,9	13,5	12,9	12,4		
Буџетско салдо	-1.249	-2.320	-3.313	-1.622	-1.760	-1.486	-11	-9	-0,2	-0,3	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	0,0		
Буџет на РСМ (Централен буџет и фондови)																		
Приходи	218.980	246.782	278.788	310.316	335.205	361.572	389.992	419.892	27,3	29,4	30,8	31,9	32,1	32,2	32,2	32,3		
Расходи	253.744	288.219	325.460	349.687	372.229	395.626	426.392	456.417	31,6	34,3	36,0	35,9	35,6	35,2	35,2	35,1		
Буџетско салдо	-34.764	-41.437	-46.672	-39.371	-37.024	-34.054	-36.400	-36.525	-4,3	-4,9	-5,2	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8		
Буџет на локална власт																		
Приходи	38.716	47.375	54.605	58.031	61.497	65.158	69.709	75.364	4,8	5,6	6,0	6,0	5,9	5,8	5,8	5,8		
Расходи	38.911	44.309	54.605	58.031	61.497	65.158	69.709	75.364	4,8	5,3	6,0	6,0	5,9	5,8	5,8	5,8		
Буџетско салдо	-195	3.066	0	0	0	0	0	0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
Буџет на општа влада (Консолидиран)																		
Приходи	257.696	294.157	333.394	368.348	396.702	426.730	459.701	495.256	32,1	35,0	36,9	37,8	37,9	38,0	38,0	38,0		
Расходи	292.654	332.528	380.064	407.717	433.725	460.783	496.100	531.780	36,4	39,6	42,0	41,9	41,5	41,0	41,0	40,9		
Буџетско салдо	-34.959	-38.371	-46.670	-39.369	-37.023	-34.053	-36.399	-36.524	-4,4	-4,6	-5,2	-4,0	-3,5	-3,0	-3,0	-2,8		

Извор: Министерство за финансии и провизи на Министерство за финансии (*)

2.4.5 Секторски пристап на расходите

Процесот на креирање политики се операционализира со процесот на усвојување на стратешките приоритети на Владата за соодветната година и подготовка на Годишната програма. Конкретизирањето на политиките во секоја област се врши со изработка на тригодишни стратешки планови и годишни програми на министерствата, придружени со соодветни акциски планови. Процесот на планирање се одвива паралелно и координирано со планирање на финансиските ресурси за спроведување на политиките на среден рок.

Програмскиот пристап значи прикажување на сите активности на буџетските корисници преку соодветни програми и потпрограми, коишто се дефинираат како збир на сродни активности насочени кон остварување иста, заедничка цел.

Секторскиот пристап е процес во кој Владата преку хоризонтално планирање и институционална координација, со оптимално користење на ресурсите, дејствува во насока на подобрување на постојната состојба во рамките на одредена област и истовремено преку кохерентноста помеѓу трошоците и резултатите ги остварува своите стратешки приоритети и создава услови за поефикасно работење на самите институции. Секторскиот пристап во овој документ се темели на Класификацијата на функциите на Владата, којашто е создадена од Организацијата за економска соработка и развој, а објавена од страна на Секторот за статистика на Обединетите нации.

ОПШТИ ЈАВНИ СЛУЖБИ

Во рамките на оваа област опфатени се активности и политики што се реализираат во насока на администрација, работа или поддршка на извршните и законодавните органи, управувањето со јавните финансии, работењето на дипломатските и конзуларните претставништва, економската помош и сл.

Преку јасните и ефективни препораки на независната ревизорска институција во Република Северна Македонија се обезбедува поддршка на државните и другите институции во унапредување на управувањето со јавните средства и се придонесува кон поголема отчетност на трошењето на јавните средства/средствата на даночните обврзници, а со тоа и подобрување на квалитетот на животот на граѓаните на Република Северна Македонија преку испорака на услуги со почитување на принципите на сигурност во давањето услуги, континуитет и квалитет на услугите, транспарентност, достапност и универзална услуга и заштита на корисниците и граѓаните.

Основната цел во наредниот среднорочен период ќе биде обнова на довербата во институциите на државната власт, елиминирање на корупцијата и обезбедување на владеење на правото. Преку обезбедување на економската слобода на инвеститорите со креирање фер услови за сите стопански субјекти ќе се создадат предуслови за нов циклус на економски раст, поттикнат од стабилни јавни финансии, поддршка на конкурентниот приватен сектор и значајни инвестиции во иновациите и информатичката технологија.

Посветеноста кон европските интеграции ќе биде манифестирана преку усогласување на политиките со европските стандарди.

Зголемувањето на животниот стандард на граѓаните ќе биде примарна цел и приоритет на Владата. Оваа цел ќе се постигне преку зголемување на платите согласно растот на економијата, зајакната наплата на приходите, подобрување на ефикасноста и целисходноста во трошењето на јавните пари со главен фокус на реализацијата на капиталните расходи, намалување на корупцијата во јавните набавки, реализирање на значајни стратешки инвестиции во инфраструктурата и енергетиката, како и обезбедување одржливост на јавниот долг.

Намалувањето на сивата економија и подобрената наплата на средства за државниот Буџет ќе овозможи собирање на повеќе приходи во него, задржување на ниските даночни стапки и даночни ослободувања, поголем износ за капитални инвестиции и стимулации на работењето на домашниот приватен сектор и граѓаните.

Квалитетот на јавните услуги ќе биде подобрен преку процесот на дигитална трансформација на јавниот сектор и преземање активности за рационализација на поставеноста на органите на државната управа, со можност за спојување или укинување на одредени државни органи.

Со цел создавање предуслови за водење бизнис, Владата ќе создаде предвидливо даночно и регулаторно окружување преку инклузивен процес на регулаторни промени во сите области кои се значајни за бизнисот и граѓаните. Со дигитална трансформација, иновативни пристапи и примена на нови технологии ќе се креира подобро окружување за даночните обврзници и даночните службеници, засновано на праведност, соработка, транспарентност и зајакната доверба.

Поголемата конкурентност на приватниот домашен сектор ќе се постигне преку продолжување на финансиската поддршка на инвестициите и ревидирање на условите за нејзино добивање, во насока на поголем износ на поддршка на домашните компании што извезуваат и компаниите во секторите со конкурентна предност. Истовремено, ќе се воведат и единствен регистар на државна помош со цел да се спречи злоупотребата на финансиските инструменти за поддршка и нивно двојно искористување.

Во наредниот период се планира спроведување на регулаторна гилотина на обемните прописи што ги засегаат граѓаните и компаниите преку процес на скенирање на законските и подзаконските акти, процедури и постапки, со предлози за укинување или поедноставување на сите оние што се непотребни и пообемни. За следење и контрола на парафискалните давачки ќе се изработи дигитален регистар на сите парафискални давачки кои се наплаќаат на централно и на локално ниво, а во рамките на „Службен весник“ ќе се направи Е-регистар на закони и подзаконски акти по области. Сите овие активности и алатки ќе дадат значаен придонес во подобрувањето на бизнис-климата и намалувањето на бирократијата и корупцијата.

ОДБРАНА

Целта на одбранбената политика е остварување и заштита на националните интереси што произлегуваат од Уставот на Република Северна Македонија, концепциските и стратешките документи за безбедност и одбрана. Преку националните интереси се споделуваат и заедничките вредности на Алијансата за колективна одбрана, кризен менаџмент и кооперативна безбедност. Одбранбената политика на Република Северна Македонија е целосно насочена кон остварување на основните национални одбранбени интереси: заштита на независноста, територијалниот интегритет и неповредливоста на меѓународно признаените граници на државата, придонес во воспоставувањето мир, безбедност и стабилност во регионот, во Европа и во светот, како и поддршка на цивилните институции во различни кризни, вонредни и воени состојби, ситуации и услови.

Со стекнувањето на полноправното членство во НАТО, Република Северна Македонија оствари една од најзначајните стратешки цели, како на одбранбената, така и на надворешната политика. Истовремено, направен е огромен напредок на патот кон членството во ЕУ, во очекување на отпочнување на пристапните разговори. Развојот и унапредувањето на добрососедските односи и регионалната соработка, исто така, остануваат стратешки и долгорочни цели на одбранбената политика на Република Северна Македонија.

Во насока на поддршка на националната безбедност, системот за одбрана на Република Северна Македонија постојано треба да биде подготвен за извршување на следните одбранбени мисии:

- одбрана на независноста и територијалниот интегритет на Република Северна Македонија и НАТО сојузниците;
- јакнење на регионалната и глобалната безбедност и стабилност со учество во меѓународни операции и мисии и
- поддршка на цивилните власти и на граѓаните.

Финансирањето на одбраната претставува еден од поважните елементи што придонесува за создавање предуслови за успешно зајакнување и одржување на целокупниот одбранбен систем. Притоа, во изминатите години се обрнуваше големо внимание, особено кон преземената обврска што произлегува од заложбите на НАТО за инвестирање во одбраната, која беше исполнета со Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година, обезбедувајќи средства во висина од 2% од БДП и минимум 20% инвестирање во опремување и модернизација, а со кои ќе се финансираат утврдените цели, задачи, активности и проекти, проектираната организациско-формациска структура, преземените меѓународни обврски за учество во меѓународни операции и мисии, преземените обврски за исполнување на прифатениот пакет-цели на способности добиени од НАТО и потребите за опремување и модернизација.

Индикатори за исполнување на целите

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Буџет на Министерството за одбрана (во % од БДП)	0,98	1,19	1,37	1,57	1,77	1,85	2
Опремување и модернизација	11,84	15,39	18,23	23,63	31,81	30,53	29,33

Комплементарните долгорочни цели за развој на одбранбените способности и капацитети за следниот среднорочен период се поделени во три групи:

Реорганизација и хармонизирање:

- хармонизирање на приоритетите на националното одбранбено планирање со приоритетите на одбранбеното планирање на НАТО со цел исполнување на побараните цели на способности на НАТО;

- унапредување на системот за персонален менаџмент и менаџмент на талентот, кој ќе овозможи привлекување, селекција, регрутирање, задржување и ангажирање висококвалитетен, квалификуван и мотивиран персонал со соодветни стручни и работни компетенции во одбраната и Армијата и

- изградба на современ систем за образование и обука на персоналот во одбраната и Армијата, базиран на компетенции, идентификувани потреби и зајакнат интегритет.

Модернизација:

- модернизација и опремување на Армијата;

- ревитализација и функционално консолидирање оптимални локации на одбранбени комплекси, објекти, инсталации и инфраструктура и трансформирање кон зелена одбрана;

- унапредување на логистичкото планирање и реализација на сите нивоа и

- надградба на комуникациско-информацискиот систем за поддршка на управувањето, раководењето и контролата во одбраната и развој на способности за сајбер одбрана.

Придонес:

- интеграција во политичката и воената структура на НАТО и интероперабилност, согласно стандардите на НАТО, и учеството во колективната одбрана, кризниот менаџмент и кооперативната безбедност;

- обезбедување национален елемент за поддршка на Армијата во операции надвор од земјата;

- обезбедување и поддршка на силите на НАТО во улога на земја домаќин и

- интегрирање на националната воздушна одбрана во системот за воздушна одбрана на Алијансата.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Број на лица на служба во странство како претставници на МО	58	31	33	35	38	40	42	42
Број на лица кои учествуваат во меѓународни мисии и операции	117	226	250	300	280	300	310	310
Број на проекти за изградба, реконструкција, адаптација и модернизација на објекти и инфраструктура	20	15	17	22	23	25	25	25

Број на мажи и жени кои се упатуваат на стручно оспособување и усовршување во странство	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени
	32	35	38	42	50	55	58	60
Број на мажи и жени кои се упатуваат на стручно оспособување и усовршување во земјата	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи
	130	135	145	150	155	160	165	170
	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени
	172	176	181	185	190	195	202	200
	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи
	310	313	315	318	322	325	328	300

ЈАВЕН РЕД И МИР

Полициски услуги

Активностите опфатени со оваа политика се стремат кон висок степен на безбедност, сигурност, заштита на слободите и правата на граѓаните и подобрување на квалитетот на живеење во Република Северна Македонија. Тие се насочени кон реализација на следните цели:

- остварување на системот на јавна безбедност;
- спречување насилно уривање на демократските институции утврдени со Уставот на Република Северна Македонија;
- заштита на животот и личната сигурност и имотот на граѓаните;
- спречување разгорување национална, расна, верска омраза или нетрпеливост;
- спречување вршење кривични дела и прекршоци, откривање и фаќање на нивните сторители и преземање други, со закон определени, мерки за гонење на сторителите на тие дела;
- заштита и почитување на основните слободи и права на човекот и граѓанинот гарантирани со Уставот, законите и ратификуваните меѓународни договори и
- одржување на јавниот ред и мир во државата.

Во наредниот среднорочен период се предвидуваат низа активности кои ќе придонесат за:

- имплементација на активностите дефинирани во Стратегијата за натамошен развој на капацитетите на криминалистичката техника на регионално и локално ниво 2020 – 2025 година;
- неселективна борба со организираните криминал и корупција, реформи во насока на владеење на правото и изградба на независни институции;
- спречување на прекуграничниот криминал и илегалната миграција и контрола на реадмисијата и остварување на правото на азил;
- зголемување на нивото на јавна безбедност, вклучувајќи ја и безбедноста на патниот сообраќај;
- соработка и воспоставување заеднички стандарди за сајбер безбедност и
- поддршка на меѓународните напори за зачувување на мирот преку имплементација на активностите за подготовка на идните цели на НАТО.

Судови и казнено-поправни установи

Во оваа функционална област се опфатени програмски задачи и оперативни активности коишто се однесуваат на: судството, јавното обвинителство, државното правобранителство, нотаријатот, извршителите, медијацијата, адвокатурата, бесплатната правна помош, наследувањето, сопственоста, стварните права и облигационите односи, меѓународната правна помош, извршувањето на санкциите за кривични дела и прекршоци, организацијата и управувањето со казнено-поправните и воспитно-поправните установи, судските вештачења и супер вештачења; кривичната, прекршочната, парничната, вонпарничната и управната постапка, како и други работи утврдени со закон.

Приоритети и планирани активности:

- ефикасен, независен и професионален правосуден систем;
- борба против корупцијата;
- остварување на човековите права;
- исполнување на критериумите за членство во ЕУ во областа „Правда“;
- унапредување на информатичко-комуникациските технологии во правосудниот систем и

- професионално организирани и управувани казнено-поправни и воспитно-поправни установи.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Вкупен број корисници на примарна и секундарна бесплатна правна помош	3561	3500	4000	4100	4500	5000	6000	6500
Зголемен процент на баратели (мажи и жени) на бесплатна правна помош	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени
	166	125	130	137	145	150	155	160
	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи
Регистрирани прекршоци против јавниот ред и мир	6.252	6.121	6.314	6.100	6.000	5.800	5.400	5.500
Регистрирани прекршоци од областа на сообраќајот	112.151	211.591	176.558	145.000	140.200	130.500	120.000	115.000
Спречени обиди за илегални преминувања	27.394	13.954	5.874	5.500	5.200	5.100	4.800	4.200
Предвидени и реализирани обуки	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени	жени
	754	404	369	420	440	470	500	520
	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи	мажи
	189	1781	1400	1500	1550	1600	1650	1700

ЕКОНОМСКИ РАБОТИ

Земјоделство, шумарство, лов и риболов

Земјоделството претставува значаен сегмент во развојот на државата, кој влијае врз вкупниот економски раст. Со цел обезбедување стабилност и основа за развој на земјоделството, а со тоа и современо земјоделство, се спроведуваат активности за економично искористување на природните ресурси на одржлив начин преку мерки за поддршка на развојот на полјоделското и сточарското примарно земјоделско производство со почитување на начелата за заштита на природата и животната средина; преработка и маркетинг на земјоделски производи од животинско и растително потекло; обезбедување одржлив и економски развој на руралните средини; унапредување на ловството и риболовот, обезбедување заштита на здравјето на животните и растенијата

Со Националната програма за развој на земјоделството и рурален развој за периодот 2023 - 2027 година се планираат следните активности:

- стабилно производство на квалитетна храна;
- зголемување на конкурентната способност на земјоделството;
- стабилен доход на земјоделските стопанства;
- одржлив развој на руралните подрачја и
- оптимално искористување на природните ресурси со почитување на начелата за заштита на природата и животната средина.

Стратешка цел е подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини со користење природни ресурси, односно изградба на одржлив земјоделски прехранбен сектор, кој ќе обезбеди соодветен доход на земјоделците што, пак, ќе се постигне преку остварување на специфичните цели:

- зголемување на конкурентноста и подобрување на доходот на земјоделците;
- воведување нови технологии и иновации со кои ќе се намали влијанието на неповолните климатски промени;
- развој на руралните средини и задржување на населението, особено на младите преку инвестирање во инфраструктурата и во нови работни места во руралните средини.

Со цел обезбедување поголема заштита на здравјето на луѓето, безбедност на храната, здравствена заштита на животните, на нивната благосостојба, ветеринарно јавно здравство, заштита на животната средина од отпад од животинско потекло преку контрола на прописи усогласени со високите стандарди на ЕУ, континуирано се зајакнува системот за контрола на безбедноста и квалитетот на храната наменета за исхрана

на луѓето и храната за животни, како и ветеринарното јавно здравство, а се работи и на понатамошно усогласување на политиките на ЕУ од областа на безбедноста на храната и ветеринарното јавно здравство.

Целта е да се постигне повисок степен на здравствена заштита на животните од заразни и други болести, а тоа подразбира следење и спречување појава на нови болести кај животните и на зооозите кај луѓето во земјата, соодветна контрола и надзор на болестите што се присутни во земјата со постепено намалување, одржување на системот на контрола, надзор и подготвеност за сузбивање и искоренување особено опасни заразни болести.

Во насока на планирање и управување со риболовните води и риболовот, управувањето и користењето на рибите и другите водни организми, аквакултурата, преку постојна годишна програма редовно се планира финансиска поддршка во рибарството, аквакултурата, преработката на риби, техничка поддршка, како и развој на нови пазари што ќе придонесе до заштита на рибниот фонд на Република Северна Македонија.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Извоз на земјоделски производи (во милиони евра)	713	771	783	818	853	888	923	942
Жени носители на земјоделски стопанства (согласно Единствен регистар на земјоделски стопанства)	28.686	28.700	28.720	28.735	28.750	28.760	28.770	28.780

Енергетика и општи економски работи

Стратешките приоритети и цели во областа на енергетиката се насочени кон одржлив енергетски развој на земјата, ефикасно користење на енергијата и енергетските ресурси, задоволување на потребите на општеството за електрична и топлинска енергија, природен гас и горива, воспоставување почисто и поефикасно производство на енергија преку рационално користење конвенционални и обновливи извори на енергија и подобрување на управувањето со природните ресурси. Тенденцијата е да се обезбеди сигурно, безбедно и одржливо снабдување со енергија. Воедно, земјата го отпочна процесот на енергетска транзиција преку усвојување на Патоказот за праведна транзиција и Инвестицискиот план за транзиција од јаглен, за што Владата донесе Одлука за формирање Совет за праведна транзиција во кој членуваат министрите од релевантните министерства и чија задача е да управува со процесот на највисоко ниво.

Целта да се постигне енергетска безбедност на земјата и праведна транзиција во наредниот среднорочен период ќе се оствари преку:

- зголемување на учеството на обновливите видови енергија во финалната потрошувачка на енергија;
- заштита на животната средина и поттикнување енергетска ефикасност;
- обезбедување енергетска сигурност и стабилност;
- либерализација на пазарот на електрична енергија и раст на инвестициите во енергетскиот сектор;
- зголемување на користењето на природниот гас и искористување на сончевата енергија во домаќинствата;
- интегрирање на пазарите на електрична енергија со земјите од регионот и земјите членки на Европската Унија и
- спроведување на процесот на енергетска транзиција.

Во наредниот период се предвидува донесување сет мерки: директна финансиска поддршка на најранливите категории, промовирање на обновливите извори на енергија и поттикнување на енергетската ефикасност во домаќинствата.

Приоритетни области на кои треба да се работи се: ограничување на надворешната зависност од увоз преку диверзификација на снабдувањето со енергија, заштеда на енергија и промовирање на употребата на локалните ресурси и обновливите извори на енергија.

Диверзификацијата на снабдувањето со гас ќе се обезбеди преку изградбата на Национален гасоводен систем во Република Северна Македонија, чија цел е снабдување на стопанството, јавниот сектор и домаќинствата со евтина и еколошка енергија, а истовремено и намалување на емисијата на штетни гасови во атмосферата.

Активностите опфатени во областа економија и труд се насочени кон создавање услови за развој на индустријата, кластерингот и вклучување на македонските компании во мрежата на глобални добавувачки синџири, развиен претприемачки сектор, креирање и интеграција на единствен пазар во ЕУ, креирање мерки и

политики за вработување, подобрување на пазарот на труд и заштита на работничките права и развој на угостителството со подобрување на стандардите на угостителската понуда.

Во наредниот среднорочен период се предвидуваат низа активности кои ќе вклучуваат:

- поддршка на развојот на мали и средни претпријатија;
- динамичен екосистем за претприемништво и иновации;
- развој и подобрување на конкурентноста на македонската економија;
- унапредување на заштитата на потрошувачите;
- активности за зголемување на вработеноста.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Број на поддржани МСП и невработени лица корисници на ваучери за советодавни услуги	39	39	45	45	45	45	45	45

Основањето, развојот и унапредувањето на ТИРЗ претставува значајна алатка за економски раст заради можноста за економски развој со привлекување странски и домашен капитал, развој на нови технологии, нивна примена во националната економија, зголемување на конкурентноста и вработувањето.

Приоритетите во идниот среднорочен период вклучуваат:

- склучување нови договори за странски и домашни инвестиции;
- раст на отворени работни места;
- зголемен извоз и зголемен прилив на средства во Буџетот на РСМ од компаниите во ТИРЗ.

Во насока на остварување на овие приоритети, Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони ќе работи на нови инвестициски вложувања, подобрување и развој на основната инфраструктура во ТИРЗ.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Број на нови договори за странски и домашни инвестиции	10	10	14	10	12	12	12	12

Транспорт

Во областа транспортот се спроведуваат проекти и активности во насока на развивање политики за обезбедување достапен, сигурен и одржлив национален и меѓународен транспортен систем, квалитетна урбанистичка и градежна инфраструктура и вршење надзор над спроведувањето на законите од својата надлежност. Развојот на градежништвото и транспортната инфраструктура претставува двигател на економскиот раст на секоја држава, па оттука и посветеноста на Владата на Република Северна Македонија за финансирање на нивниот развој, унапредување и осовременување. Оттука, приоритети во областа транспорт се: подобрување на целата инфраструктурна мрежа во Република Северна Македонија, подобрување на сите сегменти коишто се однесуваат на превозот – патен, железнички, воздушен и внатрешна пловидба, како и подобрување на станбено-комуналната инфраструктура. Со цел остварување на овие приоритети планирани се следниве активности: изградба на нови патни делници и рехабилитација на дел од постојните, доизградба на патните и железничките делови од коридорите 8 и 10, создавање услови за ефикасен транспорт на патници и стока, обезбедување транспортни услуги со висок квалитет и високо ниво на безбедност, изградба, односно реконструкција на системите за водоснабдување и третман на отпадни води што ќе доведе до подобрување на квалитетот на живеење, особено во руралните средини, со што ќе се подобри квалитетот на живеење и заштитата на животната средина. Во реализацијата на овие проекти свое учество земаат и единиците на локалната управа.

Дигитална трансформација

Во областа на дигиталната трансформација се спроведуваат активности во насока на испорака на услуги за граѓаните и бизнисите; развивање механизми за воспоставување модерни „5G“ технологии и развој на „NGA“ инфраструктура; изградба и развој на електронска комуникациска инфраструктура и услуги.

Јавна администрација

Во областа на јавната администрација се спроведуваат активности во насока на ефективно, ефикасно и инклузивно креирање политики со стручна, професионална, департизирана администрација преку одговорно, отчетно и транспарентно работење на институциите.

ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Спроведувањето на политиките за животната средина, климатската акција, планирањето на просторот и обезбедувањето услови за одржлив развој, управувањето со отпад, заштитата на воздухот, водата, почвата, флората и фауната и мониторингот на состојбата со животната средина се активности кои се дел од политиката заштитата на животната средина. Процесот на утврдување на стратешките и среднорочните цели, како и прилагодувањето на постоечките или воведувањето нови практики придонесуваат за посветеност во унапредувањето на животната средина.

Овие политики се реализираат на државно и на локално ниво преку соодветни мерки и активности што ги спроведуваат различни субјекти од јавниот и од приватниот сектор за да се постигнат поставените цели коишто се во функција на: унапредување на квалитетот на површинските и подземните води и обезбедување квалитетна вода за пиење, заштита и следење на квалитетот на воздухот, следење и намалување на бучавата, управување со отпадот, заштита на почвите и спречување на ерозијата, спречување и намалување на емисиите од индустријата, заштита и одржливо користење на биолошката и пределската разновидност и адекватно управување со заштитените подрачја, планирање на просторот со цел одржливо користење на земјиштето и другите природни и создадени ресурси, институционално јакнење и подигање на свеста за значењето на животната средина за квалитетот на животот и здравјето на луѓето. Преку спроведување на овие мерки се докажува посветеноста кон развивање и спроведување ефективни политики за животна средина, раководејќи се од еколошките, економските и политичките фактори на национално и меѓународно ниво и применувајќи ги принципите на одржливиот развој.

Меѓу позначајните проекти што ќе се реализираат во наредниот среднорочен период се: изградба на нова водоводна мрежа во село Слечче, Демир Хисар, регулација на речното корито на реката од с. Бојане до с. Глуново, Општина Сарај, потисен цевковод и резервоар за вода за пиење во с. Треник, Општина Неготино, изградба на водоснабдителен систем во с. Вирче, Општина Делчево, санација на браната Ратеве, Општина Берово, изградба на водоводна мрежа на ул. „Бајрам Шабани“, Општина Чаир, водоводна мрежа (примарна мрежа, бунари и пумпи) во с. Мероно, Општина Желино и изградба на канализациски систем/мрежа/колектор во повеќе населени места во Општина Врапчиште. Исто така, во наредниот период ќе продолжи реализацијата на проектите: реконструкција на филтер-станица за вода за пиење во Берово, Општина Берово, реконструкција на системот за водоснабдување во Богданци, Општина Богданци, регулација на дел од ободен канал во населеното место Арачиново, Општина Арачиново, изградба на фекална канализација во с. Мустафино, Општина Свети Николе, изградба на фекална канализација - колекторски систем од Радожда до Калишта, Општина Струга, изградба на пречистителна станица за отпадни води за Град Скопје, проект вреден над 197,2 милиона евра, финансиран со заем во износ од 68.000.000 евра од Европската инвестициска банка (ЕИБ), заем во износ од 58.000.000 евра од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР), грант за техничка помош во износ од 1.429.250 евра, обезбеден со поддршка од ЕИБ и ЕБОР, како и инвестициски грант од 69.784.283 евра од ВБИФ. Исто така, еден од најголемите приоритети, а воедно и национален приоритет во контекст на пристапувањето во ЕУ, е и реализацијата на Регионалниот проект за цврст отпад којшто ќе се реализира преку заем од 55 милиони евра од Европската банка за обнова и развој (ЕБОР), 5 милиони евра донација од Швајцарскиот државен секретаријат за економски прашања (СЕЦО) и 22,5 милиони евра инвестициски грант од ВБИФ. Со овој проект се очекува воспоставување регионални системи за управување со отпад во пет региони во Република Северна Македонија, што претставува важен чекор кон одржливо решение за услуги за управување со цврст отпад.

Исто така, обезбеден е и кредит во износ од 50 милиони евра од Европската инвестициска банка (ЕИБ) за финансирање на изградбата на водоснабдителни системи, водоводни мрежи и сл. во сите општини во Република Северна Македонија.

Во рамки на Програмата ИПА, ќе продолжи реализацијата на проектот за рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Кичево, ќе отпочне изградбата на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Битола и изградбата на пречистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина

Тетово, ќе се воспостават регионални системи за управување со отпад во Источниот и Североисточниот Регион и сл.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатор	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Изградба на водоводни мрежи (во метри должина)	27.544	35.675	30.000	45.896	47.352	48.484	49.258	55.268
Изградба на канализациски мрежи (во метри должина)	19.750	34.200	27.500	40.689	41.254	41.568	42.567	46.555
Број на изработени елаборати за заштита на животната средина	500	450	560	510	530	540	550	570

ЗДРАВСТВО

Спроведувањето на политиката за здравство е насочена кон подобрување на ефективностата и задоволството на граѓаните од функционирањето на секторот и кон подобрување на здравствените услуги.

Приоритети на оваа политика за периодот 2025 - 2029 година се:

- грижа за здравјето на граѓаните;
- одржување стабилен здравствен систем и
- зголемување на квантитетот и достапноста на здравствените услуги.

Основа на здравствениот систем во Република Северна Македонија е примарната здравствена заштита ориентирана кон поединецот, семејството и заедницата, со акцент на превентивната здравствена заштита и задоволување на најголемиот дел здравствени потреби на населението.

Во рамките на оваа политика се имплементираат активности насочени кон унапредување на здравствената инфраструктура и условите за подобра здравствена заштита на населението. Инвестициските активности се насочени кон набавка на медицинска опрема за потребите на ЈЗУ во РСМ, изградба, реконструкција и доградба на објектите во ЈЗУ, како и кон реализација на проектот „Изградба на клинички центар во Штип“.

Во рамки на превентивните и куративните здравствени програми се преземаат активности со цел остварување подобра комуникација и обезбедување квалитетни здравствени услуги. Притоа, активностите на превентивните програми се насочени кон:

- превенција од кардиоваскуларни болести;
- систематски прегледи на ученици и студенти наменети за комплетна превенција од деформитети, откривање лоши навики и одделни заболувања кај целата школска и студентска популација;
- активности за организирање и унапредување на крводарителството;
- имунизација на населението преку набавка на вакцини;
- активности околу рано откривање лица евентуално разболени од бруцелоза;
- континуирана набавка на лекови за болни од туберкулоза и заштита на населението од СИДА;
- активна здравствена заштита на мајки и деца и
- рана детекција на малигни заболувања преку повикување за прегледи и земање ПАП тест и скрининг за карцином на грлото на матката кај жените, активности за скрининг на карцином на дебело црево и активности за скрининг за карцином на дојка.

Активностите што се спроведуваат во рамки на куративните програми се насочени кон:

- организирање пунктови за бесплатни прегледи по плоштади и рурални места, бесплатни прегледи за превенција од топлотни бранови во рамки на програмата здравје за сите;
- здравствена заштита на лицата со душевни растројства;
- набавка на метадон и бупренорфин и целосна услуга при лекување лица со болести на зависности, обезбедување на трошоците за болни што се третираат со дијализа и активности за пациенти со хемофилија;
- набавка на лекови за лекување ретки болести и
- набавка на инсулин, инсулински игли, глукагон, ленти за мерење шеќер и пумпи за континуирано снабдување со инсулин за инсулино-зависни пациенти.

Здравствено осигурување

Фондот за здравствено осигурување на РСМ е основан заради спроведување на задолжителното здравствено осигурување, како институција која врши дејност од јавен интерес и јавни овластувања утврдени со Законот.

Во Фондот за здравствено осигурување се обезбедуваат средства за основната здравствена заштита, за мрежата здравствени организации и за финансирање на дејноста на здравствените организации, врз основа на цени на здравствени услуги, односно програми и договори за спроведување на здравствената заштита на осигурениците.

Фондот за здравствено осигурување го финансира своето работење од сопствени приходи (придонеси од плати) и преку трансфер од Централниот буџет.

во мил. денари

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Вкупен приход	38.711	42.650	48.979	53.369	56.429	59.538	62.851	66.389
Приход од придонеси	21.896	26.170	29.000	31.610	34.455	37.384	40.561	44.009
Трансфер од Буџет	7.570	7.035	7.460	7.270	6.931	6.536	6.078	5.551
Други приходи	9.245	9.445	12.519	14.489	15.043	15.618	16.212	16.829
Процент на учество на трансфери од Буџетот во вкупниот приход	20	16	15	14	12	11	10	8
Вкупни расходи	38.719	43.018	48.186	52.394	56.429	59.538	62.851	66.389
Здравствена заштита	33.913	37.722	41.945	45.916	49.514	52.580	55.849	59.342
Надоместоци за боледувања	4.244	4.700	5.500	5.600	6.000	6.000	6.000	6.000
Други расходи	562	596	741	878	915	958	1.002	1.047

Од табеларниот приказ може да се забележи дека со текот на годините приходите растат, при што најголемо учество во структурата на приходите на Фондот имаат придонесите од плати од здравствено осигурување, трансферите од Министерството за социјална политика, демографија и млади за породилни боледувања и другите неданочни приходи. Во делот на приходите од придонеси од плата вклучени се и придонесите за невработени лица, коишто ги плаќа Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија, потоа придонесите за корисниците на социјални права што ги плаќа Министерството за социјална политика, демографија и млади за пензионерите што ги плаќа Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Република Северна Македонија и придонесите за неосигурените лица што ги плаќа Министерството за здравство.

Јавни здравствени установи

Основниот пакет здравствени услуги е поделен на: примарна здравствена заштита, специјалистичко-консултативна здравствена заштита и болничка здравствена заштита. Како купувач на здравствени услуги, Фондот склучува договори со здравствените установи за видот и обемот на здравствените услуги.

Приходите на ЈЗУ ги опфаќаат приходите наплатени од Фондот, средствата од програмите за здравствена заштита, сопствените приходи и донациите.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Број на извршени контроли (контрола на придонеси, партиципација и плати, боледувања, лекувања во странство, контрола во ЈЗУ, специјални болници, аптеки и приватни ординации)	3.685	7.346	7.000	7.500	8.000	8.500	8.500	8.500
Број на склучени договори со ПЗУ, ЈЗУ и аптеки	3.695	3.699	3.800	3.850	3.900	3.950	4.000	4.000
Процент на учество на приватните трошоци за здравство во вкупните здравствени трошоци на земјата	39%	40%	под 45%	под 45%	под 45%	под 45%	под 45%	под 45%

РЕКРЕАЦИЈА, КУЛТУРА И РЕЛИГИЈА

Спортски и рекреативни услуги

Во областа спорт се спроведуваат активности поврзани со развој и омасовување на спортот преку зголемување на процентот граѓани што спортуваат, подобрување на квалитетот во националниот и меѓународниот спорт, креирање систем во кој ќе напредува професионалниот спорт и ќе се подобруваат спортските резултати, јакнење на квалитетот на живот, социјална интеракција, вистински развој на личноста и здрав начин на живот на што е можно поголем број граѓани, обезбедување квалитетна спортска инфраструктура, зголемување на бројот на спортисти и подобрување на спортските резултати, унапредување на родовата еднаквост во сите области од општественото живеење и вклучување родова перспектива во креирањето на политиките и буџетите, како и инклузивно вклучување на лицата со попреченост во сите сегменти на спортот.

Услуги за култура

Според Законот за култура, културата опфаќа три сегменти, и тоа: творештво, како процес на создавање на уметничките дела, дејности за објавување на уметничките дела и дејности за заштита и користење на творештвото. Оттука, задачите и обврските што произлегуваат од пропишаните специфични надлежности се детектираат во следниве области:

- дејности од областа на културата и уметноста;
- промоција на културата, културниот развој и културните политики;
- меѓународна соработка и соработка со УНЕСКО;
- соработка со институциите на ЕУ и интегрирање на европските вредности;
- организација, развој и финансирање на културата;
- следење, анализирање и предлагање акти и мерки за развој и унапредување на културата;
- заштита, управување и ревитализација на културното наследство;
- остварување и заштита на авторското право и сродните права;
- надзор од надлежност во културата и
- подготовка на прописи и други акти од областа на културата.

Финансирањето на националниот интерес во културата се врши во согласност со Законот за култура, при што се финансира работата на националните установи во културата и се учествува во финансирањето проекти од национален интерес во културата на други правни и физички лица во следните дејности: издавачка дејност, библиотечна дејност, музичка и сценско-уметничка дејност, драмска дејност, филмска дејност, фолклорна дејност, културно-уметнички манифестации и визуелни уметности, архитектура и дизајн, заштита на културното наследство, музејска дејност, меѓународна соработка и европски интеграции.

Инвестиции во културата

Особено внимание се посветува на подобрување на условите за работа на уметниците со изградба на нови објекти и вложување во објектите во кои се сместени националните установи од областа на културата. Се финансира изградбата на Турскиот театар во Скопје, театар и библиотека во Тетово, театар во Струмица, реконструкцијата на Центарот за култура во Куманово, реконструкцијата на Центарот за култура „АСНОМ“ во Гостивар, реконструкцијата на Центарот за култура „Бели мугри“ во Кочани и реконструкцијата на кровот на стариот дел од објектот на НУБ „Св.Климент Охридски“ во Скопје.

Во наредниот период ќе продолжи инвестирањето со цел подобрување на инфраструктурата во културата, а притоа ќе се реконструираат следните објекти: Музејот на Република Северна Македонија, Националната галерија на Македонија, Центарот за култура „Антон Панов“ во Струмица, Центарот за култура „Марко Цепенков“ во Прилеп, Центарот за култура во Битола и Народниот театар во Битола, како и објектот „Кино Партизан“ при Народниот театар Битола.

Религиски и други служби на заедницата

Во областа на религијата се вршат работи што се однесуваат на правната положба на црквите, верските заедници и религиозните групи, како и работи во врска со односите меѓу државата и црквите, верските заедници и религиозните групи. Се постапува по различни прашања значајни за државата, верските заедници и верските слободи и права на граѓаните, со активно придонесување кон подобрување на меѓуконфесионалните односи и негување високи стандарди на дијалог и почит.

Приоритетните активности се насочени кон активно промовирање на културните и верските вредности на Република Северна Македонија врз основа на постојана и конструктивна соработка со регистрираните цркви, верски заедници и религиозни групи и државните институции, промоција на културните и верските вредности на Република Северна Македонија и унапредување на меѓуконфесионалната соработка, заштита на начелото на секуларност, унапредување на верските слободи и права и на меѓународната соработка и зајакнување на сервисната ориентација кон потребите на верските заедници.

Приоритетни цели и активности за остварување на стратешкиот приоритет за наредниот среднорочен период:

- промоција на културните и верските вредности во Република Северна Македонија и унапредување на меѓуконфесионалната соработка;
- обезбедување заштита на начелото на секуларност, унапредување на верските слободи и права и на меѓународната соработка;
- зајакнување на сервисната ориентација кон потребите на верските заедници и остварување блиска соработка со нив.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Број на реализирани манифестации и фестивали од областа на драмската, издавачката, музичко-сценската и фолклорната дејност и манифестации по посебни конкурси	25	22	24	25	26	26	26	26
Опфат на граѓани со активности во дејноста спорт	16%	16%	16%	17%	17%	17%	18%	18%
Број на реализирани интердисциплинарни проекти со родова компонента во функција на подобрување на статусот на жената во општеството и број на жени носители на проекти		30	32	35	36	40	42	42

ОБРАЗОВАНИЕ

Политиките што ги спроведува Владата на Република Северна Македонија во областа на воспитанието и образованието од сите видови и степени се во насока на обезбедување сеопфатно, инклузивно и интегрирано образование насочено кон учесниците во воспитно-образовниот процес, со современи програми што овозможуваат идните генерации да се стекнат со знаења, вештини и компетенции согласно со потребите на демократското мултикултурно општество, пазарот на трудот и новите предизвици во глобалниот научно-технолошки амбиент.

Основата за спроведување на активностите од областа на образованието за наредниот среднорочен период произлегува од Стратегијата за образованието на Република Северна Македонија за 2018 - 2025 година, која тргнува од постојните состојби во образовниот систем и има за цел постепено да ги подобри во согласност со утврдените приоритети.

Во рамки на оваа политика се спроведуваат низа мерки и активности во делот на образованието на возрасни, организацијата, финансирањето, развојот и унапредувањето на образованието, воспитанието и науката, воспитанието и образованието на децата со посебни образовни потреби и децата на нашите работници на привремена работа и престој во странство, верификација на струките, профилите во образованието, унапредување на ученичкиот и студентскиот стандард, технолошкиот развој и поддршка на иновациите, информатичката и техничката култура, развој на дигитални вештини и други активности поврзани со образованието. Преку следење, стручен увид, истражување, унапредување и развој на воспитно-образовната дејност во областа на предучилишното, основното, гимназиското и уметничкото, средното стручно и постсредното образование, образованието за децата со посебни образовни потреби и образованието на возрасните, во воспитно-образовната дејност на ученичките домови, како и образованието на децата на граѓаните на Република Северна Македонија во странство со цел учење на мајчиниот јазик и култура, се врши унапредување на образовниот систем.

Се преземаат активности насочени кон промовирање на образованието на возрасните, координирање на соработката со меѓународните институции и со други организации за образование на возрасни и обезбедување квалитет, особено преку воспоставување стандарди и критериуми за формално и неформално образование на возрасните, валидација на неформалното образование и информалното учење. Се организираат различни видови оценувања на учениците, вклучувајќи ги и меѓународните тестирања (Програма за меѓународно оценување на учениците – ПИСА, Студија за трендовите во учењето математика и природни науки на меѓународно ниво – ТИМСС, Меѓународна студија за граѓанско образование - ИЦСС, Меѓународна студија за читање со разбирање - ПИРЛС...). Преку контроли, инспекциски надзори и спроведување интегрална евалуација, се утврдува примената на правната регулатива поврзана со образованието и квалитетот на воспитно-образовниот процес во сите образовни нивоа.

Активностите во среднорочниот период се насочени кон остварување на следните приоритети:

- создавање образование коешто е во најдобар интерес на децата и коешто му овозможува на секој ученик да го достигне својот полн потенцијал;

- обезбедување квалитетно и инклузивно високо образование и унапредување на студентскиот стандард;

- зголемено вложување и развој на науката, истражувањето и иновациите и

- унапредување на системот на доживотно учење.

Во насока на остварување на овие приоритети ќе се работи на подобрување на содржината и отчетноста во основното и средното образование, зголемување на опфатот на ученици и подобрување на инклузивноста и меѓуетничката интеграција, подобрување на условите за учење и постигнувањата на учениците, вложување и развој на дигиталните вештини и критичкото размислување, усогласување на стручното образование и обука со потребите на пазарот на трудот, развој на регионални центри за стручно образование и обука, модернизирање на системот за образование на возрасни согласно перспективата за доживотно учење, развој на нов модел за финансирање на основното и средното образование со нова формула за распределба на блок дотациите со утврден трошок по ученик пресметан врз основа на стандарди, оптимизирање на мрежата на училишта, обезбедување квалитет и ефективност на високото образование во согласност со европските добри практики, развој на нов модел за финансирање на високото образование, унапредување на системот на акредитација и евалуација на високото образование, подобрување на студентскиот живот и стандард на младите и спроведување мерки со кои тие полесно ќе дојдат до прво вработување и нивно задржување во земјата, унапредување на ученичкиот и студентскиот стандард, вложување во подобри услови во ученичките домови, реконструкција насочена кон енергетска ефикасност во студентските домови, зголемување на националните средства за истражувачка дејност, зголемување на меѓународната соработка во областа на науката, истражувањето и иновациите, имплементација на Стратегијата за паметна специјализација, унапредување на системот на формално образование на возрасните и развој на системот за валидација на неформалното образование и информалното учење.

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Целосно функционални регионални центри за стручно образование и обука	0	3	5	5	6	7	8	8
Запишани ученици во новите квалификации во регионалните центри	0	190	400	550	700	800	900	900
Вклученост на приватниот сектор (број на компании) во дуално и средно стручно образование со цел стекнување на потребните компетенции за пазарот на трудот	450	560	600	650	700	700	700	700
Број на ученици вклучени во учење преку работа во средно стручно образование, од кои 30% да се девојчиња	1.500	1.800	2.000	2.300	2.600	3.000	3.100	3.200
Број на програми за валидација на неформалното образование и информалното учење	0	0	8	10	13	16	17	18

Процент на акредитирани јавни и приватни високообразовни установи кои имаат воспоставени целосно функционални системи за обезбедување квалитет (внатрешни и надворешни) и објавуваат извештаи за обезбедување квалитет усогласени со ESG2015	50%	50%	60%	70%	80%	90%	95%	100%
Зголемување на износот за научно-истражувачка дејност како процент од БДП	0,40%	0,40%	0,4%	0,50%	0,60%	0,70%	0,80%	1%

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Политиките во областа на трудот и социјалата вклучуваат расходи за активности во доменот на социјалната политика; работните односи, вработувањето и вработеноста; пензиското и инвалидското осигурување; заштитата на работниците при работа; материјалното обезбедување на привремено невработените; платите и животниот стандард; хуманата популациона политика заради усогласен економски социјален развој; заштитата на децата и малолетните лица; заштитата на младината и жените; заштитата на лицата со пречки во развојот и др.

Во рамките на оваа политика се имплементираат активности насочени кон подобрување на социјалните услуги, при што инвестициските активности се насочени кон изградба, реконструкција и доградба на објектите за социјална заштита и домовите за стари лица, како и реализација на проектите финансирани со кредити. Во рамки на програмите, активностите се насочени кон:

- остварување на социјалната заштита;
- развој на дејноста за заштита на децата и
- финансирање на програмските активности на националните инвалидски организации, нивните здруженија и нивната асоцијација, на здруженијата за борба против семејно насилство, на Црвениот крст на Република Северна Македонија и др.

Пензиско и инвалидско осигурување

Со Законот за пензиското и инвалидското осигурување се уредува задолжителното пензиско осигурување на работниците во работен однос и на физичките лица што вршат дејност, основите на капитално финансирано пензиско осигурување, како и посебните услови под кои одделни категории осигуреници ги остваруваат правата од пензиското и инвалидското осигурување. Фондот на пензиското и инвалидското осигурување го финансира работењето од сопствени приходи и преку трансфери од Централниот буџет.

Пензискиот систем во Република Северна Македонија е поставен на три столба:

- Прв столб - систем на тековно финансирање, осигурување засновано на генерациска солидарност;
- Втор столб – задолжително капитално финансирано пензиско осигурување и
- Трет столб – доброволно капитално финансирано пензиско осигурување.

При планирањето на расходите за пензии, земени се предвид актуелните законски прописи кои предвидуваат дека осигуреникот стекнува право на старосна пензија кога ќе наполни 64 години живот (маж), односно 62 години живот (жена) и најмалку 15 години пензиски стаж.

во милиони денари

Фонд за пензиско и инвалидско осигурување								
ПИОМ	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Вкупни приходи	85.128	96.346	114.598	131.883	138.037	143.799	150.960	156.853
Придонеси од плати	50.594	60.510	69.807	76.090	82.938	89.987	97.636	105.935
Трансфер од буџет	31.022	32.105	40.361	50.900	50.000	48.500	47.781	45.125
Други приходи	3.512	3.731	4.430	4.893	5.099	5.312	5.543	5.793
Процент на учество на трансферод буџет во вкупен приход	36	33	35	39	36	34	32	29
Расходи	87.608	99.465	116.958	134.479	139.797	145.284	150.970	156.863
Пензии	67.567	77.967	90.495	105.495	109.715	114.104	118.668	123.415
Транзициони расходи до приватни фондови	10.827	12.172	14.000	14.500	15.000	15.500	16.000	16.500
Други расходи	9.214	9.326	12.463	14.484	15.082	15.680	16.302	16.948

	2021	2022	2023	2024
Корисници на пензии	328,570	334.816	336.977	339.692

Просечна пензија во РСМ по години

Година	2020	2021	2022	2023	2024
Просечна пензија	15.483	15.876	17.727	20.195	21.213

Од табеларниот преглед се забележува трендот на пораст на приходите на Фондот, при што најголемо учество во структурата на приходите имаат приходите од придонеси од плати (во 2024 година учествуваат со 60,9% во вкупните приходи, а приходите од Централниот буџет учествуваат со 35%). Исто така, може да се забележи процентуално намалување на трансферот од Централниот буџет, од 35% во 2024 година на 29% во 2029 година.

Со измените на Законот за пензиското и инвалидското осигурување од 2022 година („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.67/2022), се врши промена на начинот на усогласување на пензиите, односно се уредува усогласувањето на старосната пензија според движењето на индексот на трошоците на животот во висина од 50% и порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во Република Северна Македонија во висина од 50%. Пензијата се усогласува на 1 март и на 1 септември секоја година според процентот кој се добива како збир од порастот на индексот на трошоците на живот во претходното полугодие и процентот на порастот на просечно исплатената плата на сите вработени во Република Северна Македонија во претходното полугодие во однос на полугодие што му претходи.

Со Законот за изменување и дополнување на Законот за пензиското и инвалидското осигурување од септември 2024 година, на 1 септември 2024 година, сите видови пензии остварени согласно овој закон заклучно со 31 август 2024 година се зголемуваат за 2.500 денари и на 1 март 2025 година, сите видови пензии остварени согласно со овој закон заклучно со 28 февруари 2025 година се зголемуваат за 2.500 денари.

Целта на измените и дополнувањата на Законот за пензиското и инвалидското осигурување е обезбедување пораст на животниот стандард и подобар и поквалитетен живот за пензионерите.

Процент на усогласување на пензиите

година	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1 јануари	0,82	1,69	0,7	0	1,2	2,9	8,4	5,3
1 јули	0,76	1,8	0,4	0,6	1,2	6,8	5,3	

Со Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување се уредуваат видовите придонеси за задолжително социјално осигурување, обврзниците за плаќање придонеси, обврзниците за пресметка и уплата на придонеси, основниците на кои се плаќаат придонеси, стапките на придонеси, начинот на пресметка и роковите на плаќање придонеси, контрола на пресметувањето и уплата на придонеси, како и други значајни прашања за утврдување и плаќање на придонесите.

Во задолжително социјално осигурување спаѓаат придонесите за:

- пензиско и инвалидско осигурување врз основа на тековна исплата;
- задолжително капитално финансирано пензиско осигурување;
- стаж на осигурување кој се смета со зголемено траење;
- здравствено осигурување и

- осигурување во случај на невработеност.

Во однос на процентот кој се издвојува за плаќање придонеси за пензиско осигурување, со текот на годините може да се забележи намалување, односно од 21,2% во 2008 година придонесите се намалени на 18,8% во 2020 година и тие се важечки во 2024 година.

процент на придонеси	Пензиско и инвалидско осигурување	Задолжително здравствено осигурување	Вработување	Дополнително здравствено осигурување	Вкупно
2008	21.2	9.2	1.6	0.5	32.5
2009	19	7.5	1.4	0.5	28.4
2010-2018	18	7.3	1.2	0.5	27
2019	18.4	7.4	1.2	0.5	27.5
2020	18.8	7.5	1.2	0.5	28

Пазар на труд и зголемување на конкурентноста на работната сила

Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија со своите центри за вработување развива и спроведува услуги за зголемување на конкурентноста на работната сила и задоволување на потребите на пазарот на трудот преку примена на индивидуален пристап во работењето ориентиран кон потребите на невработените лица и работодавците. Агенцијата го финансира работењето од сопствени приходи и преку трансфери од Централниот буџет.

во милиони денари

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
ПРИХОДИ	3.795	4.181	4.117	4.454	4.807	5.188	5.600	6.045
Вкупно приходи од придонеси	3.214	3.842	4.087	4.414	4.767	5.148	5.560	6.005
Трансфери од Буџет	555	319	0	0	0	0	0	0
Други приходи	26	20	30	40	40	40	40	40
РАСХОДИ	3.303	2.987	3.856	4.454	4.807	5.189	5.600	6.045
Расходи за функција	2.961	2.671	3.479	4.020	4.355	4.717	5.108	5.532
Паричен надоместок за невработени	1.282	1.191	1.426	1.550	1.600	1.650	1.650	1.650
За активни политики за вработување	1.420	1.365	1.909	2.313	2.593	2.900	3.291	3.715
Други расходи за функција	259	316	377	434	452	472	492	513

Со Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот се утврдуваат програмите, мерките и услугите за вработување кои ќе обезбедат создавање нови работни места, поддршка за креирање нови работни места и зголемување на вработливоста на невработените лица, особено на младите, долгорочно невработените и корисниците на правото на парична помош од социјална заштита, како и поддршка на невработените лица.

При имплементацијата на програмите и мерките за вработување се почитуваат следните основни принципи:

- справување со негативните ефекти и последици врз пазарот на труд и вработеноста,
- принципот на диверзитет и инклузивност за сите општествени категории во приватниот сектор согласно принципите на правична и адекватна застапеност на етничка, полова, религиозна, расна или која било друга ранлива категорија граѓани, во согласност со стандардите и практиките на Обединетите нации и Меѓународната организација на трудот и
- поттикнување рамномерен регионален развој, во согласност со податоците од Бирото за регионален развој и степенот на развиеноста на планските региони во Република Северна Македонија.

Една од целите е намалување на долгорочната невработеност и зависноста од гарантиран минимален приход со ефективно вклучување на ранливите групи на пазарот на трудот, особено на корисниците на гарантиран минимален приход преку нивно вклучување во специјализирани програми и услуги за развој на вештини.

Исто така, се дефинираат активностите кои ќе му овозможат на секое младо невработено лице повторно да се вклучи во образовниот процес (не во редовното образование) или да биде вклучено во некоја од активните мерки или услуги за вработување, што ќе му овозможи да ги зголеми своите можности за вработување или, пак, да му биде понудено соодветно вработување коешто одговара на неговото образование и вештини. Активностите вклучуваат групно и индивидуално советување; обезбедување услуги за помош при барање работа; мотивациски обуки и вклучување во некоја од мерките за интеграција на пазарот на трудот (вработување, образование и мерки за обука).

Индикатори за исполнување на целите

Аутпут индикатори	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Број на подготвени решенија за остварување право од пензиско и инвалидско осигурување	31.749	29.732	31.500	30.000	31.700	31.800	31.900	32.000
Број на корисници на родителски додаток за трето дете	22.377	19.777	18.477	15.355	12.661	10.413	7.969	7.517
Број на жени корисници на мерката Поддршка за креирање нови работни места од Оперативниот план за вработување	1.070	1.177	1.295	1.424	1.567	1.723	1.896	1.900

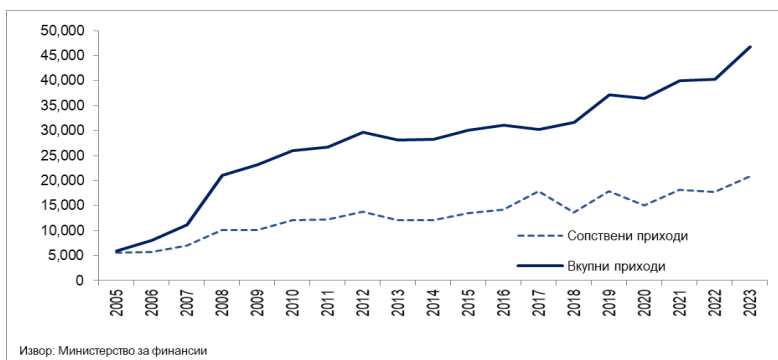
2.5 Буџет на локалната власт

Децентрализација на надлежностите до локалните власти и подобрување на нивниот капацитет е еден од приоритетите што произлегуваат од Пристапното партнерство на Република Северна Македонија со ЕУ и Рамковниот договор. Од 2012 година сите општини (освен Пласница) ги финансираат пренесените надлежности со блок дотации, со што заврши фазниот пристап за пренесување и управување со материјалните и финансиските ресурси за пренесените надлежности во образованието, културата, детската и социјалната заштита.

Преземените надлежности во повеќе области од страна на општините го зголемија административниот и фискален капацитет и ги зајакнаа капацитетите за управување со поголем обем на финансиски средства. Со успешно администрирање и наплата на сопствените приходи, продолжува процесот на пораст на сопствените приходи на општините и зајакнување на капацитетот за менаџирање со средствата, подобро извршување на пренесените надлежности и управувањето со финансиските средства и другите ресурси. Освен тоа, општините успешно администрираат со новите надлежности во врска со управувањето со градежното земјиште, постапувањето со бесправно изградени објекти, при што соодветно се обезбедуваат дополнителни приходи. Успешното спроведување на фискалната децентрализација со целосно воспоставена законска и институционална рамка на локалната самоуправа обезбедува развиени, одговорни и функционални единици на локалната самоуправа и ниво на локална демократија што ги доближува граѓаните до институциите на локалната самоуправа. Напредокот во достигнувањето на целите на децентрализацијата е оценет како успешен од страна на повеќе меѓународни институции со чија помош, во рамките на повеќе проекти, се извршени подобрувања во системот на управување, контрола, транспарентност и координација на управувањето со реформите на локалната самоуправа.

Истовремено, пристапот до пазарот на капитал стана подостапен како резултат на полибералните и потранспарентни услови за задолжување со што се зголеми и интересот на општините за финансирање на инвестициски проекти преку задолжување.

Графикон 16. Сопствени и вкупни приходи во периодот 2005 - 2023 година (во милиони денари) ⁴

Република Северна Македонија, во однос на нивото на децентрализација според податоците за реализацијата на расходите во 2023 година (учество од околу 5% во БДП), се вбројува во групата земји што се средно децентрализирани. Понатаму, споредено со 2005 година кога започна процесот на трансфер на надлежностите и фискалната децентрализација, приходите на општините се зголемија за повеќе од седум пати (во 2005 година реализација од 5,9 милијарди денари, во 2023 година над 46 милијарди денари). Во истиот период, даночните приходи врз кои општината има автономија на наплатата се зголемија за повеќе од четири пати (Графикон 16).

Општините во Република Северна Македонија се финансираат од сопствени извори на приходи, дотации за пренесените надлежности во образованието, културата, социјалната заштита и противпожарната заштита обезбедени од Буџетот на РСМ, приходи кои се утврдени во посебни закони, приходи кои се трансферираат на општините од даноци или надоместоци кои се наплатуваат на централно ниво, трансфери од Буџетот на Република Северна Македонија и други институции наменети за реализација на определени капитални проекти, приходи од донации и кредити и други приходи.

Сопствени приходи на општините се локалните даноци (данок на имот, данок на наследство и подарок, данок на промет на недвижности), локални такси утврдени со закон (комунални такси, административни такси и други такси), локални надоместоци (надоместок за уредување градежно земјиште, надоместоци за комунални дејности, надоместоци за просторни и урбанистички планови), приходи од сопственост и други приходи утврдени со закон.

Од Буџетот на Република Северна Македонија кон општините се трансферираат средства, и тоа: капитални трансфери, наменски и блок дотации за пренесените надлежности во образованието, културата, социјалната заштита и противпожарната заштита. Средствата од овие дотации се распределуваат според критериуми кои се утврдени во уредби што ги донесува Владата на Република Северна Македонија на предлог од надлежните министерства

Со цел унапредување на фискалната децентрализација, во наредниот период се планирани повеќе активности и мерки за:

- подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините,
- зголемување на фискалната дисциплина и
- Зголемување на транспарентноста и отчетноста во работата на општините.

Крајната цел на овој процес е постигнување повисок квалитет на јавните услуги, повисок степен на економски развој и подобрување на животниот стандард.

Подобрувањето на фискалниот капацитет и зголемувањето на приходите на општините ќе се спроведе преку повеќе активности коишто предвидуваат зголемување на средствата од наплатените приходи во Централниот буџет, што им се распределуваат на општините, зголемување на сопствените приходи на општините и распределба на средства кои ќе го поддржуваат добриот перформанс. Со измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа од август 2022 година процентот од приходите од данокот на додадена вредност коишто се распределуваат на општините се зголемува од 4,5% на 6% почнувајќи од 2024 година.

Исто така, почнувајќи од 2024 година процентот од приходите од данокот на личен доход кој се распределува на општините постепено се зголеми од 3% на 6% од наплатениот данок на личен доход од плати на физички лица според постојано место на живеење во општината.

За зголемување на финансиската дисциплина на општините и намалување на долговите се предвидуваат мерки за реално планирање на приходите и расходите на општините, рационализација во

⁴ Согласно доставените податоци од завршните сметки на општините

работењето и намалување на непотребните расходи, редовно сервисирање на обврските, поголема финансиска дисциплина, прогласување финансиска нестабилност, издавање општински обврзници и анализа на постојните обврски на општините и јавните претпријатија.

Со цел надминување на состојбата со нереалното планирање на буџетите на единиците на локалната самоуправа, со измените во Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа воведено е фискално правило за планирање на сопствените приходи на основниот буџет, односно планирањето се ограничува со просекот на реализација на остварените сопствени приходи во претходните три години зголемен за одреден процент. Притоа, доколку општината заклучно со третиот квартал има реализација на сопствени приходи над 75% од планираните сопствени приходи, дополнително може да ги зголеми планираните приходи до максимум 20%, почнувајќи од 2025 година. За 2023 година процентот на зголемување изнесуваше 20% со дополнителни 10%, а за 2024 година 15% со дополнителни 15%, додека од 2025 година и понатаму приходите се планираат со пораст од 10% со дополнителни 20%.

Во насока на зголемување на транспарентноста и отчетноста ќе се објавуваат финансиските извештаи на транспарентен и разбирлив начин, а ќе се дејствува и кон поголема отчетност за користењето на буџетските средства. Зголемената транспарентност во работењето на општините е еден од предусловите за обезбедување законско, наменско и целисходно користење на јавните средства во насока на остварување на целите за раст и развој на општините, како и ефикасно обезбедување на услугите за граѓаните и подобрување на квалитетот на живот во општините. Зголемувањето на транспарентноста на општините во нивното работење пред сè се однесува на зајакнување на фискалната одговорност на општините, навремено вклучување на пошироката јавност при креирањето на политиките на општината и информирање за сработеното.

Еден од приоритетите наведени во Програмата на Владата на Република Северна Македонија за периодот 2024 - 2028 година е развиени локални самоуправи и рамномерен регионален развој. Главни принципи на Владата ќе бидат поддршка за модерни, транспарентни и финансиски стабилни општини и рамномерно развивање на сите региони преку балансирана распределба на средствата меѓу планските региони и општините.

2.5.1 Остварувања во 2023 и 2022 година

Вкупните приходи на единиците на локалната самоуправа во 2023 година се реализираа во износ од 46.021 милион денари или за 19,3% повисоки во однос на претходната година. Даночните приходи изнесуваа 11.875 милиони денари и бележат пораст од 10,8% во однос на претходната година, а нивното учество во вкупните приходи изнесува 25,8%. Во 2023 година, како резултат на измените на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, односно зголемување на процентот од 4% на 5% од приходите од данок на личен доход кој се распределува на општините, реализирани се 920 милиони денари или за 367 милиони денари повеќе во споредба со 2022 година.

Во 2023 година неданочните приходи изнесуваа 1.595 милиони денари и бележат пораст од 10,2% во однос на претходната година и нивното учество во вкупните приходи изнесува 3,5%. Капиталните приходи во 2023 година се наплатени во износ 1.898 милиони денари и бележат пораст од 6,4%, а учеството во вкупните приходи изнесува 4,1%.

Најголемо учество во вкупните приходи имаат трансферите, и тоа со 65,2% и нивната реализација во 2023 година изнесува 30.016 милиони денари што претставува пораст од 25,4% во однос на претходната година. Зголемувањето се должи пред сè на последните измени на Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година, со кои на општините им се доделени дополнителни средства од Буџетот, како капитални трансфери за реализација на 66 капитални проекти во износ од 2.024 милиони денари. Исто така, се бележи зголемување на износот на блок и наменските дотации за 1.200 милиони денари. Порастот се должи на зголемените плати на вработените во основното и средното образование за 15% и на вработените во другите локални институции за 10%, исплатата на надоместокот за годишен одмор, како и на финансирањето на зголемените трошоци за транспорт и електрична енергија. Истовремено, како резултат на измените во Законот, во 2023 година дотацијата за ДДВ е повисока за 652 милиона денари, односно за 18,5% во споредба со претходната година.

Приходите од донации изнесуваат 637 милиони денари и бележат пад од 8,2% во однос на 2022 година, а нивното учество во вкупните приходи изнесува 1,4%.

Вкупните расходи на буџетите на единиците на локалната самоуправа во 2023 година се реализираа во износ од 43.283 милиони денари што е за 10,1% повеќе во однос на минатата година.

Во овие рамки тековните расходи изнесуваа 36.734 милиони денари. Во овој период исплатени се 23.982 милиона денари за плати и надоместоци за вработените во локалната самоуправа и локалните јавни

установи. Тие бележат пораст од 20,5% во однос на претходната година и имаат најголемо учество од 55,4% во структурата на вкупните расходи. Зголемениот износ на овие расходи се должи најмногу на зголемувањето на платите за 10% во септември и исплатата на надоместоците од плата (регрес за годишен одмор) на општинската администрација и вработените во локалните јавни установи, односно усогласување со одредбите од Општиот колективен договор.

Расходите за резерви и недефинирани расходи се реализираа во износ од 54 милиони денари и бележат пораст од 17,4% во однос на 2022 година, но имаат многу мало учество во вкупните расходи односно 0,1%.

Расходите за стоки и услуги се реализираа во износ од 9.354 милиони денари и бележат благ пад од 5,4% во однос на 2022 година, додека, пак, нивното учество во вкупните расходи изнесува 21,6%.

Најголем пораст е констатиран кај расходите од камати, односно 83,8% споредено со реализираните во 2022 година, меѓутоа нивното учество во вкупните расходи е незначително и изнесува 0,2%.

Реализацијата на расходите за субвенции и трансфери во 2023 година изнесува 3.204 милиони денари, што претставува пораст од 11,3% во однос на претходната година, додека нивното учество во вкупните расходи изнесува 7,4%.

Расходите за социјални бенефиции во 2023 година изнесуваа 72 милиона денари и бележат пораст од 7,5% во однос на претходната година, додека нивното учество во вкупните расходи е незначително и изнесува 0,2%.

Во 2023 година, капиталните расходи се реализираа во износ од 6.549 милиони денари, односно за 1,1% повеќе во однос на минатата година. Учесството на овие расходи во вкупните расходи во 2023 година изнесува 15,1%.

Во 2023 година, остварениот суфицит на локалната власт изнесува 2.738 милиони денари, што се должи пред сè на трансферите кои единиците на локалната самоуправа ги добија на крајот на годината од Буџетот на РСМ за 2023 година во износ од над 2 милијарди денари.

2.5.2 Буџети на единиците на локалната самоуправа за 2024 година

Буџетите на единиците на локалната самоуправа за 2024 година се изработуваа согласно дадените насоки во буџетскиот циркулар на општините за 2024 година, каде што во прилог се дадени максималните износи за планирање на приходите во основниот буџет и проекциите за дотацијата од ДДВ, блок и наменските дотации.

Согласно Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа, процентот на зголемување на сопствените приходи на основниот буџет над утврдениот просек на реализирани сопствени приходи во последните три години за 2024 година изнесува 15%. Притоа, доколку општината заклучно со третиот квартал има реализација над 75% од планираните сопствени приходи на основниот буџет, општината може дополнително да ги зголеми планираните приходи до 15%. Воедно, доколку општината има обезбедено потврда за трансфер на средства од соодветна институција или во случај на промени кои се однесуваат на висината и видот на сопствените приходи на основниот буџет утврдени со закон, општината може да ги зголеми планираните приходи.

Со измените на горенаведениот Закон, процентот на приходите од данокот на додадена вредност кои се распределуваат на општините постепено се зголемуваа од 4,5% на 6% во 2024 година. Покрај основниот дел од 4,5% којшто се распределува на сите општини, 0,75% се наменети за воедначување и 0,75% за општините кои покажуваат позитивни резултати. Во 2024 година, општините добиваат 6% од наплатениот ДДВ во претходната година во износ од 4.202 милиона денари, односно 640 милиони денари повеќе во споредба со 2023 година. Приходите од данокот на личен доход во 2024 година се обезбедуваат во висина од 6% од наплатениот данок на личен доход од плати на физички лица според постојано место на живеење во општината и се планирани во износ од 1.091 милион денари или 171 милион денари повеќе во споредба со 2023 година.

Во 2024 година се задржа трендот на зголемување на износите на наменските и блок дотациите за пренесените надлежности од областа на образованието, социјалната и детската заштита, културата и противпожарната заштита. Износите за дотациите во 2024 година се планирани 26.585 милиони денари или за 2.737 милиони денари повеќе во споредба со 2023 година. Порастот се должи на зголемените плати, односно усогласувањето со минималната плата и исплатата на надоместокот за годишен одмор.

Вкупните приходи на буџетите на единиците на локалната самоуправа за 2024 година се планирани на 49.201 милион денари и се повисоки за 6,9% во однос на 2023 година, додека расходите се планирани на ниво од 55.971 милион денари или за 29,3% повисоки во однос на 2023 година. Зголемувањето на расходната

страна се должи на повисоките капитални расходи кои се планирани на ниво од 12.648 милиони денари и истите се повисоки за 93,1% во споредба со 2023 година. Овие средства се наменети за реализација на капитални инвестиции, како изградба и реконструкции на улици и локални патишта, реконструкција и изградба на училишта, детски градинки и спортски сали и игралишта, заштита на животна средина и др.

Вака планираните приходи и расходи резултираат со буџетски дефицит во апсолутен износ од 6.770 милиони денари. Високиот дефицит произлегува во најголем дел од депозитите, односно неискористените средства кои општините како капитални трансфери ги добија од Централниот буџет кон крајот на 2023 година.

2.5.3 Остварувања во периодот јануари – август 2024 година

Реализацијата на приходите и приливите во буџетите на единиците на локалната самоуправа за периодот јануари – август 2024 година изнесува 30.872 милиона денари и споредено со истиот период претходната година бележи пораст од 10,5%. Од овој износ 8.726 милиони денари се даночни приходи кои бележат пораст од 17,4% во однос на претходната година, при што реализацијата на приходите од даноците на имот изнесува 2.976 милиони денари и се констатира мал пораст од 5%. Кај даноците на доход, кои изнесуваат 816 милиони денари, има значителен пораст од околу 40,7%, главно како резултат на зголемените приходи од данокот на личен доход поради зголемувањето на минималната плата, зголемувањето на платите на вработените, пред сè во образованието и социјалната заштита, и зголемениот процент од данокот на личен доход којшто се распределува на општините. Реализацијата на приходите од даноци на специфични услуги изнесува 4.901 милион денари и бележи пораст од 23,2%, додека кај таксите за користење или дозволите за вршење дејност се бележи пад од 14,6%.

Во анализираниот период, неданочните приходи изнесуваат 951 милион денари и во споредба со истиот период од 2023 година бележат благ пад од 3,6%. Во рамки на неданочните приходи доминираат приходите од такси и надоместоци, и тоа во износ од 680 милиони денари и бележат пад од 3% во однос на реализираните приходи во истиот период претходната година, а исто така и другите неданочни приходи коишто изнесуваат 217 милиони денари бележат пад од 3,3%. Останатите неданочни приходи изнесуваат околу 55 милиони денари и бележат пад од 10,3% во споредба со претходната година.

Реализацијата на капиталните приходи во периодот јануари - август 2024 година изнесува 870 милиони денари или пад од 20,8% во споредба со претходната година. Капиталните приходи во најголем дел се приходи од продажба на земјиште и нематеријални вложувања.

Во анализираниот период од 2024 година, приходите од дотации за пренесените надлежности во основното и средното образование, културата, детските градинки и домовите за стари лица и противпожарната заштита изнесуваат 17.056 милиони денари, односно бележат пораст од 13,3%. Приходите од трансфери од Централниот буџет и од другите нивоа на власт во периодот јануари – август 2024 година изнесуваат 2.883 милиони денари и бележат пораст од 4% во однос на реализираните во истиот период минатата година.

Во периодот јануари – август 2024 година, реализирани се приходи од донации во износ од 362 милиона денари, што претставува намалување за 8,4% во споредба со претходната година, додека приливите од кредити се реализирани во износ од 23 милиони денари и споредено со истиот период од минатата година бележат значително намалување за 61,2%.

Реализираните расходи во периодот јануари – август 2024 година изнесуваат 30.630 милиони денари и споредено со истиот период претходната година се констатира значителен пораст од 30,2%. Со овие расходи редовно се подмируваат обврските преземени согласно пренесените надлежности на општините потребни за тековно работење, спроведување капитални проекти и отплата на главнина за претходно земени кредити.

Во структурата на расходите најголемо учество од 58%, односно 17.766 милиони денари, заземаат расходите за плати и надоместоци и споредено со истиот период од претходната година имаат значителен пораст од 33,2%. Најголем дел од платите, односно 85% или 15.079 милиони денари се наменети за вработените во институциите на локално ниво од основното и средното образование, културата, детските градинки и старските домови и противпожарната заштита, кои со околу 98,6% се финансираат со блок дотации. Расходите за стоки и услуги изнесуваат 5.534 милиони денари и учествуваат со 18,1% во вкупните расходи и истите се за 14,1% повисоки споредено со истиот период претходната година. Расходите за субвенции и трансфери изнесуваат 2.240 милиони денари и учествуваат со 7,3%, а отплатата на главница изнесува 422 милиона денари или 1,4% од вкупните расходи. Расходите реализирани од резервите, социјалните бенефиции и каматните плаќања учествуваат со околу 0,4%.

Капиталните расходи учествуваат со 14,8% и изнесуваат 4.540 милиони денари. коишто во најголем процент, односно 94,95%, се финансирани со средства од реализираните приходи во основниот буџет, а во најголем дел се трансфери од Централниот буџет наменети за капитални инвестиции. 2,4% од капиталните расходи се реализирани со средства добиени од донации, 1,95% од дотации 0,38% од кредити и 0,32% од

самофинансирачки активности. Кај капиталните расходи се констатира значително зголемување од 47,9% во споредба со истиот период претходната година, што укажува на забележително раздвижување на капиталните инвестиции и надминување на последиците од зголемувањето на цената на нафтата и нафтените деривати и електричната енергија, но и како резултат на зголемениот износ на трансферирани средства од Централниот буџет за капитални инвестиции.

2.5.4 Среднорочна рамка за буџетот на локална власт

Еден од приоритетите наведени во Програмата на Владата на Република Северна Македонија за периодот 2024 - 2028 година е развиени локални самоуправи и рамномерен регионален развој. Главни принципи на Владата ќе бидат поддршка за модерни, транспарентни и финансиски стабилни општини и рамномерно развивање на сите региони преку балансирана распределба на средствата меѓу планските региони и општините.

Финансиската поддршка и соработката на Владата со општините ќе биде насочена кон: континуирано инвестирање средства од Централниот буџет за капитални инфраструктурни проекти во општините до 250 милиони евра, зголемување на финансиската стабилност на општините преку овозможување фер распределба на средствата, при што ќе се внимава на начелата на рамномерен регионален развој, поволности и стимулација за општините кои имаат одлично испланирани буџети, висок степен на реализација, како и висок степен на наплата на локалните даноци и подобрена методологија за пресметка на трошоците за одржување на образовните објекти во општините, согласно кои им се исплаќаат средства преку блок дотации.

Во соработка со локалните самоуправи, Владата ќе работи на продлабочување на процесот на децентрализација преку континуирано зголемување на пренесување на опфатот на надлежностите од државните органи на управата во надлежност на единиците на локалната самоуправа во согласност со изградените капацитети на единиците на локалната самоуправа.

Капиталните инвестиции се клучниот фактор за подобрување на конкурентноста на економијата и квалитетот на живот на граѓаните. Во следниот период, Владата се обврзува на капитални инвестиции исклучиво за продуктивни проекти: инфраструктурни и енергетски проекти што ќе бидат во функција на бизнис-секторот и капитални проекти од комунална и друга локална инфраструктура за подобрување на општите услови за живот на граѓаните.

Во мандатниот период, Владата ќе се фокусира и на ревизија на системот на распределба на трансферите од Централниот буџет до општините. Трансферите од Централниот буџет ќе бидат во корелација со ефикасноста во наплатата на изворните приходи. Врзувањето на буџетските трансфери со успешноста на општините да ги наплатат сопствените изворни приходи ќе значи праведно оданочување и трансфер на буџетски средства до општините.

Се очекува општините да продолжат со подобра наплата на сопствените приходи, но и со зајакнување на капацитетите за развивање политики за финансирање на општините и на капацитетите за финансиско управување. Во наредниот период ќе продолжи силната посветеност на поттикнувањето одржлив локален развој, доброто локално владеење и создавањето услови за поактивна, поефективна и поиновативна улога на локалните власти во остварувањето на националните цели за раст и развој со цел остварување на стратешките определби.

Имајќи ги предвид преземените активности во 2023 година поврзани со завршување на втората фаза од фискалната децентрализација, во текот на 2024 година се очекува да завршат сите активности за влез на општина Пласница во втората фаза на фискална децентрализација.

Во 2025 година и на среден рок, а со цел унапредување на фискалната децентрализација, предвидени се повеќе активности и мерки за подобрување на фискалниот капацитет и за зголемување на приходите на општините, на фискалната дисциплина и на транспарентноста и отчетноста во нивната работа.

Со измени на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се обезбеди подобрување на фискалниот капацитет и зголемување на приходите на општините, така што приходите од данокот на личен доход во периодот од 2022 до 2024 година постепено се зголемија од 3% на 6% и како резултат на овие измени во 2024 година и следните години општините ќе добиваат по 6% од наплатените приходи од данокот на личен доход.

Приходите од данокот на додадена вредност од 2024 година и во наредниот период ќе се обезбедуваат во висина од 6% од наплатениот данок на додадена вредност остварен во претходната година.

Со техничка помош на УНДП ќе се подготви нов Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа, согласно направената процена на постојниот закон подготвена во 2022 година, и ќе се усогласи со новиот Закон за буџети, а воедно ќе бидат донесени и подзаконски акти.

Во делот кој се однесува на зајакнување на фискалната одговорност на општините, со законските измени се зголемува транспарентноста на работата на општините, односно општините имаат обврска транспарентно да ги објавуваат финансиските податоци на своите веб-страници, како и отчетноста во трошењето на сите средства што им се доделени од страна на државата. На веб-страницата на Министерството за финансии се објавуваат податоци за извршување на приходите и расходите на општините и за заостанатите долгови пријавени во Електронскиот систем за известување и евидентирање на обврските на квартално ниво, а во Годишниот извештај за Буџетот на Република Северна Македонија е вклучен и Годишниот извештај за буџетите на општините. Со поддршка од УНДП, финансиските податоци од периодичните финансиски извештаи на околу 45 општини се објавени на веб-страниците на општините и на веб-страницата на Министерството за финансии.

Со дотации од Буџетот на Република Северна Македонија и од буџетите на фондовите се обезбедуваат дополнителни приходи во буџетот на општината за финансирање на нејзините надлежности определени со закон. Од Буџетот на Република Северна Македонија се распределуваат: блок дотации за пренесените надлежности во областа на основното и средното образование, културата, детските градинки и домовите за стари лица, наменска дотација за противпожарна заштита, како и капитални дотации од Централниот буџет. Со цел порамноправна распределба на дотациите по општини, надлежните министерства ќе направат анализи на критериумите според кои се распределуваат средствата за поодделните пренесени надлежности и утврдување нови модели на распределба согласно потребите, кои ќе понудат повисок квалитет на услугите. Министерството за образование и наука во соработка со УНИЦЕФ и Светската банка работи на утврдување нови критериуми за распределба на блок дотацијата за основно образование врз основа на утврден стандард по ученик, при што се предлагаат реформи во оптимизирањето на училишната мрежа, намалување на наставниот кадар, подобрување на условите во основните училишта и подобрување на наставната програма. Целта е да се подобри ефикасноста и ефективноста на основното образование, а истовремено да се обезбеди еднаквост во пристапот до училиштата.

Преку надлежните министерства и други институции, на општините им се распределуваат средства во вид на капитални дотации за реализирање на капитални инфраструктурни проекти во општините. Распределбата се врши согласно Програма која на предлог на надлежното министерство ја донесува Владата.

Министерството за финансии при реформирањето на нормативната рамка за дизајнирање формализиран систем на капитални трансфери, треба да се изработи Методологија за распределба на капиталните дотации, која ќе содржи унифицирани, транспарентни и јасни критериуми, како и предлог за воспоставување екс пост евалуација на реализираните проекти финансирани преку капитални дотации и можно вклучување на успешноста на оценувањето во критериумите за распределба.

Во наредниот среднорочен период, стабилни приходи на општините се обезбедуваат со доделување средства од закуп на земјоделско земјиште во сопственост на Република Северна Македонија, и тоа во сооднос 50% за Буџетот на Република Северна Македонија и 50% за општините и општините во Градот Скопје, кои се распределуваат во зависност од местоположбата на земјоделското земјиште кое е предмет на давање под закуп, под услов реализацијата на приходите од данокот на недвижен имот во претходната година да е над 80% во однос на планираните приходи. Стабилни сопствени приходи се обезбедуваат од средствата што се распределуваат на општините од надоместокот кој се наплаќа од концесија за користење на водните ресурси за производство на електрична енергија, и тоа во сооднос 50% за Централниот буџет и 50% за општините, во зависност на чие подрачје се врши концесиската дејност.

Пораст на сопствените приходи на општините, посебно на приходите од даноците на недвижен имот се очекува со подобар опфат на даночната основа на физичките лица и правните субјекти и репроцена на вредноста на недвижниот имот. Во наредниот период се очекува да се остварат повисоки приходи со утврдување на реалната пазарна вредност на недвижниот имот, посебно по завршување на постапката на евидентирање и легализација на бесправно изградените објекти на градежно и земјоделско земјиште. Имајќи ги предвид последните измени во Законот за даноците на имот, во наредниот период се предвидува ревизијата на пазарната вредност на недвижниот имот која претставува даночна основа на данокот на имот, а којашто се врши од страна на општините, општините на Град Скопје и Градот Скопје, да се врши на секои четири години со цел усогласување со фактичката состојба. Стапките на данок на имот на земјоделското земјиште кое не се користи за земјоделско производство се зголемуваат за трипати во однос на основните стапки. Основа на данокот на промет на недвижности е пазарната вредност на недвижноста во моментот на настанувањето на обврската. Во случај кога цената постигната во актот за пренос на правото на сопственост е повисока од пазарната вредност утврдена согласно со Методологијата за процена на пазарната вредност, даночна основа е цената постигната во актот за пренос на правото на сопственост.

Посебни напори ќе се вложат за поддршка на општините со поттикнување на локалниот развој преку поддршка на локалните проекти и нивно усогласување со националните. Целта на фискалната воедначување

во контекст на Стратегијата за регионален развој е да се обезбеди еднаква понуда на јавни добра и услуги кај сите единици на локалната самоуправа, притоа постигнувајќи комплементарен ефект на достигнување поголема рамнотежа на развојот на одделни плански региони. Солидарно, помагајќи ги финансиски најслабите општини, односно општините со најнизок капацитет за собирање приходи, позитивно се влијае врз нивниот развој, а истовремено и врз развојот на планскиот регион на кој му припаѓаат.

Покрај поддршката во однос на преносот на надлежностите за наплата на дел од јавните приходи, како и трансферите од Централниот буџет, помошта во градењето на општинските капацитети се спроведува и преку проекти на централната власт финансирани преку меѓународни финансиски институции.

Во 2023 година заврши реализацијата на Проектот за подобрување на општинските услуги (МСИП). Проектот кој го спроведуваше Министерството за финансии со поддршка од Светската банка и Европската комисија и кој започна пред една деценија, со вкупен фонд над 100 милиони евра, имаше за цел да ги подобри општинските услуги преку заеми и грантови за општините за реализација на капитални проекти за водоснабдување, канализација и одведување отпадни води, енергетска ефикасност (улично осветлување, изолација на општински објекти и сл.), локална патна инфраструктура (модернизација и реконструкција на улици и патишта), комунални услуги (набавка на возила за јавните комунални претпријатија) и други општински услуги и надлежности (изградба на детски градинки, зелени пазари, инфраструктура во индустриски зони и сл.). Во соработка со Светската банка се подготвува нов Проект за оддржлив развој на општините со цел продолжување на поддршката на општинските проекти преку доделување заеми и грантови.

Преку Проектот за поврзување на локалните патишта, којшто е дел од тековната Рамка за соработка со Светската банка и се спроведува преку Министерството за транспорт и врски, 70 милиони евра се наменети за сите 80 општини и Градот Скопје со цел изградба и санација на локални патишта и улици и друга патна инфраструктура во единиците на локалната самоуправа. Со оваа директна помош во износ од 500.000 евра до 2 милиона евра по општина (во зависност од проектот со кој ќе аплицира самата општина), се дејствува кон подобрување на локалната инфраструктура во општините.

Во наредниот период ќе продолжи реализацијата на Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор, кој го спроведува Министерството за финансии со поддршка од Светската банка преку Договорот за заем, во вкупен износ од 25 милиони евра. Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор се спроведува преку Проектната единица за подобрување на општинските услуги – МСИП. Главна цел на реализацијата на овој проект е намалување на потрошувачката на енергија во јавниот сектор, а воедно и подобрување на нивото и квалитетот на јавните објекти и јавното осветлување. Право на користење на средствата од оваа компонента имаат сите единици на локалната самоуправа. Висината на заемот за една локална самоуправа може да варира од 50 илјади до 750 илјади евра, а таа зависи од слободниот капацитет за задолжување на општината и проценетата вредност на предложениот општински проект. Со потпишување договор со Министерството за финансии, 80% од овие средства општината ќе ги добие како подзаем, додека, пак, останатите 20% како грант. Воедно, од страна на Министерството за финансии, во рамки на средствата обезбедени за Проектот, ќе бидат покриени и трошоците за подготовка на енергетска ревизија и на техничката документација за проектите.

Во изминатите десет години беше реализиран уште еден голем проект во насока на подобрување на општинската инфраструктура, „Водоснабдување и одведување отпадни води“, финансиран преку Европската инвестициска банка (ЕИБ), а имплементиран преку Министерството за транспорт и врски. Со 50 милиони евра беа поддржани сите општини со цел изградба на подобра инфраструктура за водоснабдување и пречистителни станици. Ваквите значајни активности продолжуваат да се спроведуваат во рамки на Проектот за подобрување на водната инфраструктура на општините во Северна Македонија, финансиран со заем во износ од 50 милиони евра од Европската инвестициска банка, а кој се реализира преку Министерството за животна средина и просторно планирање.

Во областа на животната средина се имплементира големиот капитален Проект за изградбата на Пречистителна станица за отпадни води во Скопје, финансиран со заем од Европската инвестициска банка во износ од 68 милиони евра, потоа заем од Европската банка за обнова и развој во износ од 58 милиони евра, како и инвестициски грант од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан - ВБИФ во износ од 70 милиони евра. Во областа управување со цврст отпад, од големо значење е Регионалниот проект за цврст отпад кој предвидува воспоставување системи за управување, односно станици за цврст отпад во Југозападниот, Вардарскиот, Пелагонискиот, Југоисточниот и Полошкиот Регион, финансиран со заем во износ од 55 милиони евра од Европската банка за обнова и развој и инвестициски грант од инструментот Инвестициска рамка за Западен Балкан - ВБИФ во износ од 23 милиони евра.

Во наредниот среднорочен период предвидено е утврдување индикатори за следење на фискалната децентрализација, зголемување на ефикасноста при наплатата на локалните даноци, подобрување на ефективноста и профитабилноста на јавните претпријатија во општините, како и зголемување на транспарентноста и отченоста на општините.

Во соработка со странски донатори се работи на создавање општински „индекс за одржлив развој“, кој е усогласен со Целите за одржлив развој и ќе служи како инструмент на политиката за локалниот развој, помагајќи им на властите на сите нивоа да планираат и дистрибуираат средства за развој за да промовираат рамномерен социо-економски раст и да го олеснат следење на развојниот напредок. Заради целосен преглед на развојот на општините, ќе се утврди општински развоен индекс. Индексот ќе има 11 главни столбови со 44 показатели за мерење на развојот, кои ќе се користат за понатамошно планирање на средства коишто се распределуваат од Централниот буџет со што ќе се добие информација за развојот на секоја општина одделно. Општински развоен индекс нуди вредни сознанија за севкупниот развој на општините преку обезбедување сеопфатна процена на клучните индикатори, промовирајќи одржлив и инклузивен развој на општините. Активноста се реализира во рамките на проектните активности на УНДП.

Табела 13. Проекција на среден рок на буџетот на локалната власт (во мил. денари)

	2022	2023	2024*	2025*	2026*	2027*	2028*	2029*
Вкупни приходи	38.716	49.902	52.741	53.276	55.282	58.214	61.087	61.087
Даночни приходи	10.716	12.454	12.780	13.110	13.450	13.770	14.100	14.100
Неданочни приходи	1.419	2.644	2.755	2.855	2.960	3.080	3.180	3.180
Капитални приходи	1.784	2.310	2.310	2.360	2.420	2.470	2.520	2.520
Трансфери	24.105	30.817	32.848	32.903	34.404	36.846	39.239	39.239
Донации	692	1.676	2.048	2.048	2.048	2.048	2.048	2.048
Вкупни расходи	38.911	49.902	52.741	53.276	55.282	58.214	61.087	61.088
Плати и надоместоци	19.899	22.078	23.740	24.040	24.640	25.340	26.240	26.241
Стоки и услуги	9.900	12.081	12.250	12.450	13.000	13.850	14.400	14.400
Каматни плаќања	37	63	60	60	60	60	60	60
Субвенции и трансфери	2.857	2.878	3.280	3.280	3.280	3.480	3.580	3.580
Социјални трансфери	67	71	80	80	80	80	80	80
Капитални расходи	6.151	12.731	13.331	13.366	14.222	15.404	16.727	16.727
Салдо	-195	0	0	0	0	0	0	-1

2.6 Јавни претпријатија и трговски друштва во сопственост на државата

Работењето на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост е уредено со Законот за јавни претпријатија, Законот за трговски друштва и со други закони во кои е регулирана дејноста на претпријатието, односно друштвото (Закон за енергетика, Закон за железничкиот систем, Закон за јавните патишта и сл.).

Владата на Република Северна Македонија е основач на 15 јавни претпријатија и единствен акционер/содружник во 14 трговски друштва. Овие субјекти се работодавци на околу 14 илјади работници и тие претставуваат значаен дел од македонската економија.

Вкупните приходи на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост за 2023 година, согласно податоците од годишните извештаи, изнесуваат 68,7 милијарди денари, вкупните расходи се реализирани во износ од 62,7 милијарди денари, при што како краен резултат во 2023 година е остварена добивка во износ од околу 6 милијарди денари, пред сè како резултат на субвенциите од државниот буџет, исплатени на енергетските компании со цел да се ублажи ценовниот шок предизвикан од енергетската криза.

Финансиските показатели од работењето на јавните претпријатија и трговските друштва се прикажани на пресметковна основа, согласно пропишаната сметководствена методологија, која се разликува од методологијата на буџетските корисници каде што финансиските податоци се прикажуваат на готовинска основа, имајќи предвид дека овие субјекти, водењето на сметководството, подготвувањето и поднесувањето на годишната сметка и финансиските извештаи го вршат во согласност со Законот за трговските друштва и усвоените меѓународни сметководствени стандарди и меѓународните стандарди за финансиско известување. Прикажаната загуба кај одредени јавни претпријатија и трговски друштва во државна сопственост е резултат на пресметаната амортизација на основни средства, која во основа претставува пресметковен трошок.

Табела 14: Главни финансиски показатели за јавните претпријатија и трговските друштва во целосна државна сопственост (во мил. денари)

Ред. бр.	Назив на Акционерското друштво/ Јавното претпријатије во државна сопственост	вкупни приходи	вкупни расходи	загуба/добивка пред оданочување	план приходи	план расходи	загуба/добивка пред оданочување	во милиони денари					
								вкупни приходи	вкупни расходи	загуба/добивка пред оданочување	вкупни приходи	вкупни расходи	загуба/добивка пред оданочување
		2023 година			План 2024 година			К 1 - 2024 година			К-2 2024 година		
1	АД „Електрани на Северна Македонија“ - Скопје	30.764,7	30.452,6	312,2	21.853,0	31.984,1	-10.131,1	6.601,7	8.992,4	-2.390,7	4.923,5	6.586,5	-1.662,9
2	АД за пренос на електрична енергија и управување со електроенергетскиот систем во државна сопственост - Скопје	8.551,7	7.645,1	906,7	7.324,9	7.324,9	0,0	1.302,5	1.310,9	-8,4	1.166,9	1.286,4	-119,5
3	ЈП за државни патишта - Скопје	12.844,6	6.629,4	6.215,2	12.290,0	3.340,0	8.950,0	2.417,3	2.202,7	214,6	2.753,4	1.407,9	1.345,5
4	АД „Железници на Република Северна Македонија - Транспорт“ - Скопје	1.166,3	1.925,7	-759,4	1.214,0	1.605,2	-391,2	287,0	378,8	-91,8	242,5	354,8	-112,3
5	ЈП „Национални шуми“ - Скопје	1.380,7	1.517,6	-137,0	2.109,0	2.024,3	84,7	75,0	218,7	-143,7	236,8	285,4	-48,6
6	АД „Пошта на Северна Македонија“ - Скопје	1.260,8	1.397,9	-137,1	1.275,6	1.448,6	-173,0	327,8	355,9	-28,1	293,0	347,0	-53,9
7	ЈП за железничка инфраструктура „Железници на Република Северна Македонија“ - Скопје	923,8	1.598,7	-674,9	898,5	1.358,8	-460,3	170,1	314,2	-144,1	284,2	331,0	-46,9
8	ЈП за одржување и заштита на магистралните и регионалните патишта - Скопје	1.624,0	1.513,3	110,7	2.084,5	2.069,5	15,0	466,5	342,8	123,8	259,1	290,6	-31,5
9	ЈРП „Македонска Радиотелевизија“ - Скопје	1.000,4	1.132,2	-131,8	1.581,5	1.581,5	0,0	316,2	285,5	30,8	311,9	239,8	72,2
10	АД за изградба и стопанисување со станбен и со деловен простор од значење за Републиката - Скопје	564,6	560,2	4,4	790,2	787,3	2,9	187,4	186,8	0,5	112,0	170,9	-59,0
11	АД за вршење на дејноста давање на услуги во воздухопловната навигација „М - НАВ“ - Скопје	1.446,9	1.176,2	270,6	1.407,4	1.379,5	27,9	217,1	281,0	-63,8	400,9	316,9	84,0
12	АД „Водостопанство на Република Северна Македонија“ - Скопје	577,0	690,1	-113,1	824,1	820,3	3,8	106,3	158,0	-51,7	137,1	170,4	-33,3
13	ЈП „Стрежево“ - Битола	240,3	439,0	-198,7	305,3	427,1	-121,8	47,2	99,8	-52,6	58,9	106,3	-47,4
14	АД ТЕЦ „Неготино“ - Неготино	3.548,3	3.687,9	-139,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
15	АД „Државна логарија на Македонија“ - Скопје	1.157,4	670,4	487,0	2.742,6	1.813,3	929,2	383,2	377,5	5,7	735,5	380,3	355,1
16	ЈП „Злетовица“ - Пробиштип	115,5	177,3	-61,8	52,2	179,2	-127,0	9,4	44,2	-34,9	12,1	44,6	-32,5
17	ЈП „Национална Радиодифузија“ - Скопје	199,9	231,5	-31,6	290,3	290,3	0,0	61,4	53,3	8,1	73,8	60,0	13,7
18	АД „Аеродроми на Северна Македонија“ - Скопје	48,2	109,2	-61,1	19,0	116,4	-97,4	20,3	4,8	15,6	4,3	5,0	-0,7
19	ДООЕП „Борис Трајковски“ - Скопје	150,0	115,7	34,3	117,9	153,2	-35,3	21,0	27,0	-6,0	16,5	26,4	-9,9
20	ЈП за водостопанство „Лисиче“ - Велес	46,5	86,3	-39,8	52,1	89,7	-37,6	16,5	22,4	-5,9	6,6	21,5	-14,9
21	АД за стопанисување со деловен простор во државна сопственост - Скопје	80,5	76,1	4,4	84,9	83,2	1,7	19,4	20,5	-1,2	19,7	19,4	0,3
22	ЈП „Службен весник на Република Северна Македонија“ - Скопје	103,6	84,4	19,2	109,9	103,8	6,1	25,7	22,0	3,7	27,2	22,9	4,3
23	ЈП „Студенчица“ - Кичево	110,4	74,8	35,6	77,9	77,9	0,0	20,2	18,0	2,3	20,5	19,0	1,5
24	АД „Медиумска информативна агенција“ - Скопје	73,0	70,6	2,3	75,6	75,5	0,1	8,0	16,7	-8,6	18,6	19,5	-0,9
25	ЈП „Јасен“ - Скопје	52,3	50,1	2,2	54,5	54,1	0,4	6,7	10,3	-3,6	11,5	11,5	0,1
26	ЈП за стопанисување со пасишта - Скопје	23,9	28,1	-4,2	42,2	38,9	3,3	4,1	3,6	0,5	7,3	6,6	0,8
27	АД „Номагас“ - Скопје	444,3	359,1	85,2	807,8	365,0	442,8	173,9	84,3	89,6	57,1	69,1	-12,0
28	ЈП „Агро - Берза“ - Скопје	18,5	13,9	4,6	17,5	17,5	0,0	3,2	3,7	-0,5	6,2	3,3	2,8
29	ЈП „Колекторски систем“ - Скопје	151,5	197,7	-46,2	152,1	150,5	1,6	26,7	32,2	-5,5	31,6	31,1	0,5
30	ДООЕП „Нафтовод“ - Скопје	0,8	7,5	-6,7	0,0	7,6	-7,6	7,0	1,9	5,1	0,0	1,5	-1,5
	ВКУПНО:	68.670	62.719	5.952	58.654	59.767	-1.113	13.329	15.870	-2.541	12.229	12.636	-407

Извор: Годишни извештаи и Финансиски планови на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост

Приходите на Буџетот на крајот на 2023 година по основ на уплата на дивиденда од страна на трговските друштва во кои државата е целосен или делумен акционер и уплата на вишок на средства од работењето на јавните претпријатија во државна сопственост изнесуваат вкупно 487,9 милиони денари, а во 2024 година, приходите по овој основ се очекува да изнесуваат околу 500 милиони денари.

Од друга страна, пак, иако годишниот Закон за извршување на Буџетот на Република Северна Македонија не ги опфаќа директно јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, тие преку своите ресорни министерства добиваат трансфери како буџетска поддршка за реализација на одредени инфраструктурни проекти, со оглед на тоа дека тие вршат дејности од јавен интерес, односно се субјекти кои вршат дејности од суштинско значење за македонската економија.

Согласно Законот за јавните претпријатија, а во насока на унапредување на транспарентноста, јавните претпријатија имаат обврска да ги објавуваат годишните и тримесечните извештаи на своите веб-страници, со што се овозможува навремено и транспарентно следење на финансиското работење на овие субјекти, а едновременно се дава можност и за пореално предвидување на фискалниот ризик во овој домен и навремено преземање соодветни мерки. Почнувајќи од 2020 година, Министерството за финансии на својата веб-страница објавува консолидирани квартални податоци за реализираните приходи и расходи на ниво на јавно претпријатије/трговско друштво во државна сопственост.

Јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските, имаат обврска на месечна основа да ги пријавуваат преземените, а недоспеани обврски и доспеаните, а неплатени обврски во Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврски, за чие водење е надлежно Министерството за финансии. Врз основа на евидентираниите податоци за пријавените обврски, Министерството за финансии континуирано, на квартална основа, објавува збирни извештаи на својата веб-страница, што дополнително придонесува за зајакнување и зголемување на транспарентноста.

Владата на Република Северна Македонија, како основач на јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост, континуирано го следи нивното финансиско работење преку годишните сметки и годишните извештаи, тримесечните извештаи, финансиските планови и инвестициските програми при чие разгледување и одобрување се даваат укажувања и забелешки до надлежните органи на претпријатието/друштвото, кои се насочени кон намалување на непродуктивните расходи, преземање мерки за наплата на ненаплатените побарувања и навремено подмирување на обврските.

Современиот концепт на управување со јавните финансии дизајниран во новиот Закон за буџети е насочен кон подобрување на управувањето со јавните финансии и зајакнување на среднорочното буџетирање, како еден од најголемите приоритети на Владата на Република Северна Македонија во процесот за пристапување во Европската Унија. Тој концепт ги опфаќа и јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост како значаен сегмент во јавниот сектор, така што во наредниот период се планираат активности за воведување среднорочно планирање и кај овие субјекти. Во таа насока, Министерството за финансии во текот на 2024 година од државните јавни претпријатија и трговски друштва со циркуларно писмо побара податоци за планираните приходи и расходи на среден рок, односно за периодот 2024 - 2029 година.

Табела 15: Главни финансиски показатели за планираното работење на јавните претпријатија и трговските друштва во целосна државна сопственост за периодот 2024 – 2029 година (во милијарди денари)

ПЛАНИРАНИ ВКУПНИ ПРИХОДИ И РАСХОДИ ВО ЈП И АД за период 2024 - 2029 година во милијарди денари							
Ред. бр.		2024 година	2025 година	2026 година	2027 година	2028 година	2029 година
1	ВКУПНИ ПРИХОДИ	58,7	67,1	68,4	69,0	69,7	72,7
2	ВКУПНИ РАСХОДИ	59,8	57,2	57,7	57,6	57,4	57,3
3	ФИНАНСИСКИ РЕЗУЛТАТ	-1,1	9,9	10,7	11,4	12,3	15,4

Во првиот квартал од 2024 година, од вкупно 29 субјекти 12 субјекти имаат прикажано добивка во износ од 0,5 милијарди денари, додека 17 субјекти имаат евидентирано загуба која изнесува околу 3 милијарди денари, со што крајниот финансиски резултат од работењето на сите субјекти е негативен и во периодот јануари – март е утврден на износ од 2,5 милијарди денари. Прикажаната загуба од работењето на сите субјекти во првиот квартал од 2024 година е резултат, пред сè, на негативниот финансиски резултат од работењето на Акционерското друштво „Електрани на Северна Македонија“ (2,4 милијарди денари), Јавното претпријатие за железничка инфраструктура „Железници на Република Северна Македонија“ (144 милиони денари), Јавното претпријатие „Национални шуми“ (143,7 милиони денари) и Акционерското друштво „Железници на Република Северна Македонија – Транспорт“ (91,8 милиони денари).

Во вториот квартал од 2024 година, вкупните приходи на јавните претпријатија и трговски друштва изнесуваат 12,2 милијарди денари, додека вкупните расходи се утврдени на износ од 12,6 милијарди денари, со што крајниот финансиски резултат е негативен и изнесува 0,4 милијарди денари. Во периодот април – јуни 2024 година, 12 субјекти прикажале позитивен финансиски резултат во износ од 1,8 милијарди денари, додека 17 субјекти имаат евидентирано загуба во износ од 2,2 милијарди денари.

3. Други аспекти и унапредување на управувањето со јавните финансии

3.1 Програма за реформа на управувањето со јавни финансии 2022 - 2025 година

Ефективното управување со јавните финансии е од клучно значење не само за подобрување на фискалната дисциплина и стратешката распределба на оскудните јавни ресурси, туку и за обезбедување транспарентност, отчетност и ефикасност во буџетското трошење и во обезбедувањето висококвалитетни јавни услуги, кои се од суштинско значење за стекнување на довербата на јавноста и за зголемување на севкупната домашна поддршка за спроведување предизвикувачки реформи.

Скромниот економски раст и умерено високиот јавен долг – првенствено за справување со негативното влијание на пандемијата и енергетската криза – придонесоа за ограничен фискален простор. Потребни се повеќе јавни ресурси за зајакнување на инвестициите во инфраструктурата, образованието, здравството и дигиталната трансформација, кои се од суштинско значење за зголемување на продуктивноста, зајакнување на конкурентноста и подобрување на квалитетот на животот на граѓаните. Оттука, забрзувањето на реформите за зајакнување на мобилизацијата на приходите, оптимизирањето и повторното давање приоритет на јавните расходи и промовирањето на инвестициите во капитални проекти кои ја зголемуваат продуктивноста е од суштинско значење за создавање погодна средина за забрзување на економскиот раст и олеснување на конвергенцијата со ЕУ.

И покрај справувањето со глобалната ценовна и енергетска криза, Владата спроведе значајни реформи во јавните финансии со цел обезбедување забрзан и инклузивен одржлив економски раст, повисок животен стандард и квалитет на живот на граѓаните. Кризните епизоди се најдобри показатели за тоа каде има потреба од промени во системот. Меѓу спроведените крупни реформи е и новиот Закон за буџети, со кој се воведува среднорочно буџетирање, реформа за зајакнување на фискалната децентрализација од аспект на финансирањето и отчетноста, како и реформа за проширување на даночната основа.

Реформите во јавните финансии имаат за цел подолгорочно и поквалитетно планирање на буџетските програми и буџетите, одржливост и континуитет во спроведувањето на политиките и поправичен модел гледано од аспект на приходите, расходите и начинот на финансирање и следење и мерење на резултатите. Едни од главните столбови на реформите во јавните финансии се транспарентноста и отчетноста, како и алоцирањето на јавните средства онаму каде што даваат најголеми резултати според приоритетите на утврдување на оптималните политики во интерес на граѓаните и стопанството преку воведување на концептот „вредност на парите“ (Value for money) и т.н. клучни индикатори на успешност (Key Performance Indicators). Реформите во јавните финансии се неопходни со цел побрзо закрепнување од кризата, но и забрзување на економскиот раст. Тоа вклучува одржување стабилен Буџет на долг рок, како и понатамошно обезбедување квалитетни и брзи услуги за граѓаните и деловните субјекти преку модерна и ефикасна јавна администрација базирана на дигитализација.

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии е стратешки документ за развој на системот за управување со јавните финансии, во чија подготовка секогаш се вклучени граѓанското општество, развојните партнери и другите релевантни заинтересирани страни. Овој концепт на инклузивен и отворен дијалог со сите засегнати страни во врска со политиките за управување со јавни финансии, како добра практика се применува при подготовка на сите програми за УЈФ.

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии ги опфаќа сите аспекти на УЈФ: економска анализа, макроекономска и фискална рамка, мобилизација и наплата на приходи, планирање на Буџетот, управување со јавни инвестиции, ефективни инструменти според Планот за забрзан раст, јавни набавки вклучувајќи ЈПП, воспоставување интегриран информациски систем за финансиско управување (ИФМИС), Академија за јавни финансии, буџетско сметководство, јавна внатрешна финансиска контрола, надворешна контрола и парламентарен надзор и УЈФ на локално ниво.

Целта на Програмата е подобрување на фискалната рамка, зајакнување на процесот на планирање, извршување и известување за јавните финансии, зголемување на наплатата на приходите, подобрување на системот на јавни набавки и зајакнување на внатрешната и надворешната контрола преку зголемување на транспарентноста и отчетноста во работењето се идентификувани како една од клучните цели на Владата, што треба да обезбеди забрзан и одржлив економски раст, повисок животен стандард и квалитет на живот на граѓаните. Тоа вклучува одржување стабилен буџет на долг рок, притоа продолжувајќи со обезбедувањето квалитетни и брзи услуги за граѓаните и деловните субјекти преку модерна и ефикасна јавна администрација базирана на дигитализација. Понатамошното подобрување на управувањето со јавните финансии е неопходно не само за поткрепување на мерките насочени кон фискална консолидација и структурни реформи, туку и како процес кој го подобрува квалитетот на јавната администрација и обезбедува атрактивна и посакувана средина за инвеститорите. Владата, исто така, разви потсистемски реформски стратегии во областите јавна внатрешна финансиска контрола и даночен систем.

3.2 Извештај за пријавените обврски согласно Законот за пријавување и евиденција на обврските

Со цел обезбедување и одржување на транспарентноста и отчетноста и јакнење на одговорноста при располагање со јавни средства, во Законот за пријавување и евиденција на обврските уредено е пријавувањето, евидентирањето и објавувањето на податоците на преземени а доспеани обврски и на доспеани а неплатени обврски.

Со ваквото законско решение е регулирано пријавувањето на обврските на месечна основа во електронскиот систем од страна на органите на државната власт, единиците на локалната самоуправа, установите и институциите што вршат дејности од областа на културата, образованието, здравството, детската, социјалната заштита, како и во други дејности од јавен интерес утврден со закон, основани од Република Северна Македонија или од единиците на локалната самоуправа, јавните претпријатија, трговските друштва во сопственост на државата и други правни лица чиј основач е Република Северна Македонија или единиците на локалната самоуправа.

Со цел информирање на јавноста и поголема транспарентност, а врз основа на евидентираниите податоци за пријавените обврски, пријавувањето се врши на месечна основа преку Електронскиот систем за пријавување и евиденција на обврските (ЕСПЕО), најдоцна до десетти во месецот за претходниот месец, а Министерството за финансии континуирано, на квартална основа објавува збирни извештаи на својата веб-страница.

На квартална основа, на веб-страницата на Министерството за финансии (<https://finance.gov.mk/еспео/>) се објавуваат следниве извештаи:

- Извештај за пријавени обврски по субјекти,
- Извештај за пријавени обврски по групи субјекти,
- Извештај за пријавени обврски според вид расход и
- Извештај за пријавени обврски по видови комитенти.

Субјектите кои пријавуваат податоци во ЕСПЕО, одговараат за целосно, точно и навремено пријавување на обврските.

Надзор над спроведувањето на одредбите од овој закон врши Министерството за финансии преку финансиската инспекција во јавниот сектор, согласно со Законот за финансиска инспекција во јавниот сектор.

Согласно податоците од ЕСПЕО, заклучно со август 2024 година, регистрирани и активни се 1.400 активни субјекти.

Во Пријавени доспеани обврски по групи субјекти се прикажани неизмирениите доспеани обврски по групи субјекти за периодот 2017 - 2024 година и согласно пријавените обврски може да се забележи дека обврските во јуни 2024 година (последно објавен квартал) во однос на 2017 година се зголемени за 19,69% (19.687 милиони денари), а во однос на 2023 година (декември) се зголемени за 67,17% (16.889 милиони денари).

Во однос на 2017 година, обврските се зголемени кај шест групи субјекти: јавни здравствени установи, јавни претпријатија/трговски друштва основани од Република Северна Македонија, општински јавни претпријатија, регулаторни тела, плански региони и останати субјекти, а намалување на обврските се забележува кај четири групи субјекти: буџетски корисници (прва линија), буџетски корисници втора линија - институции на национално ниво, општини и единки корисници од втора линија - локални установи финансирани преку блок дотации.

Во однос на 2023 година, обврските се зголемени речиси кај сите групи субјекти, освен кај плански региони и останати субјекти.

Табела 16. Пријавени доспеани обврски по групи субјекти за период 2019 – 2024 година

р.бр.	Групи на субјекти	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	06.2024
1	Буџетски корисници прва линија		1.044	468	510	591	654	760	1.111
2	Буџетски корисници втора линија - институции на национално ниво	5.158	326	106	96	130	74	256	337
3	Општини	4.613	5.248	3.306	3.698	4.252	4.084	3.613	3.748
4	Единки корисници од втора линија- локални установи финансирани преку блок дотации	893	861	446	312	263	289	355	539
5	Јавни здравствени установи	3.183	2.868	2.726	2.757	4.187	5.224	3.770	4.637
6	Јавни претпријатија/Трговски друштва основани од Република Северна Македонија	6.045	4.509	5.962	7.418	11.059	9.769	10.301	20.124
7	Локални претпријатија основани од општини	2.454	3.263	3.600	2.961	3.630	4.666	4.679	11.443
8	Регулаторни тела	0	1	6	2	11	2	2	5
9	Плански региони	0	36	22	59	35	39	49	34
10	Останати субјекти	0	583	54	6	1	1.028	1.360	53
	ВКУПНО	22.344	18.740	16.697	17.819	24.160	25.829	25.142	42.031

Извор: Министерство за финансии - Електронски систем за пријавување и евиденција на обврски
Забелешка: Податоците се однесуваат за субјектите кои пријавиле податоци

Според видот на расходот во однос на 2019 година, се зголемуваат неизмирени доспеани обврски за резерви и недефинирани расходи, стоки и услуги, капитални расходи и отплата на главнина, а се намалуваат расходите за социјални бенефиции, каматни плаќања, тековни трансфери до вонбуџетски фондови, субвенции и трансфери.

Табела 17. Пријавени доспеани обврски според вид расход за период 2019 - 2024 (во мил. денари)

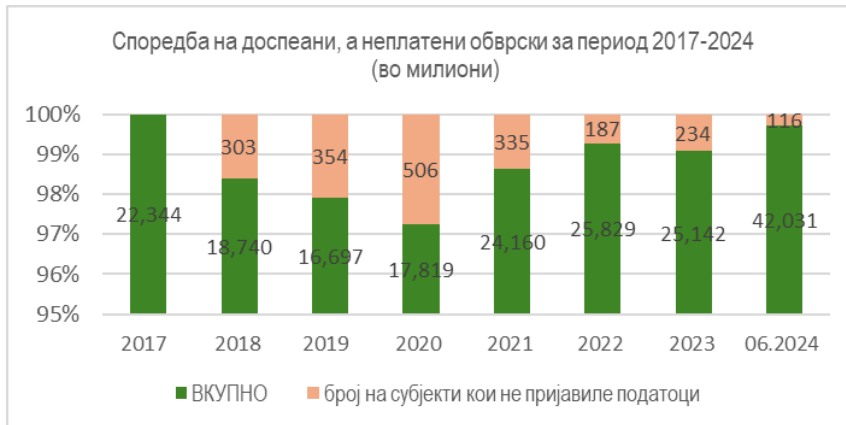
Пријавени доспеани обврски според вид расход за период 2019 - 2024 г. (во милиони денари)						
Вид расходи	2019	2020	2021	2022	2023	06.2024
Вкупно:	16.697	17.819	24.160	25.829	25.142	42.031
40 Плати и надоместоци	647	664	577	668	496	632
41 Резерви и недефинирани расходи	12	170	537	690	729	1.844
42 Стоки и услуги	10.566	10.211	12.990	16.570	16.784	24.985
43 Тековни трансфери до вонбуџетски фондови	0	7	7	8	0	0
44 Тековни трансфери до единиците на локалната самоуправа	2	0	0	1	0	0
45 Каматни плаќања	802	907	1.392	565	968	783
46 Субвенции и трансфери	1.280	1.214	1.308	1.019	1.022	1.249
47 Социјални бенефиции	3	3	2	1	2	2
48 Капитални расходи	2.763	3.026	3.470	3.353	2.870	4.767
49 Отплата на главнина	621	1.618	3.877	2.953	2.272	7.769

Извор: Министерство за финансии - Електронски систем за пријавување и евиденција на обврски
Забелешка: Податоците се однесуваат за субјектите кои пријавиле податоци

Во однос на вкупните расходи за последно пријавениот месец (јуни 2024 година), најголемо учество имаат доспеаните неизмирени обврски за стоки и услуги, отплата на главнина и капиталните расходи.

Во Графиконот 16 се прикажани вкупните расходи на неизмирени доспеани обврски и бројот на субјекти кои не пријавиле податоци. Најголемиот број субјекти кои не пријавиле податоци е во 2020 година, а најмал во јуни 2024 година.

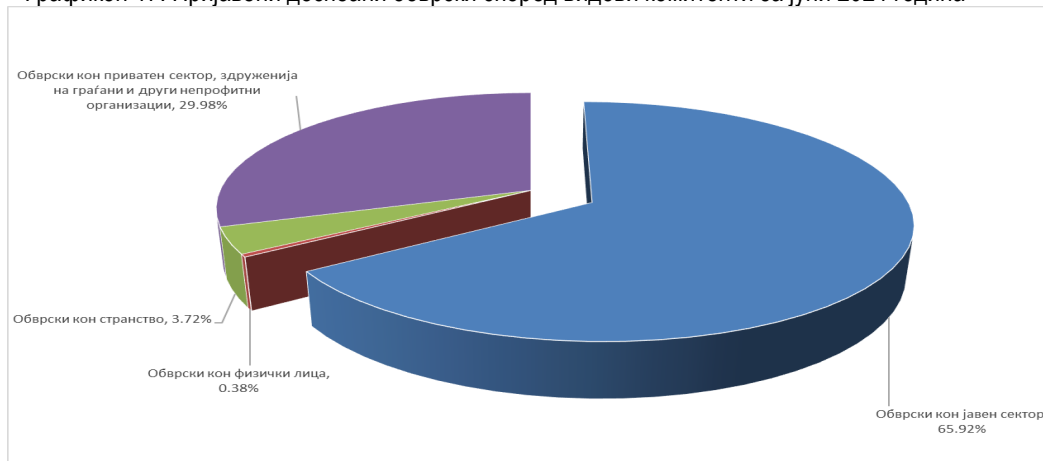
Графикон 16. Доспеани, а неплатени обврски за период 2017 - 2024 г. (во милиони)

Извор: Министерство за финансии - Електронски систем за пријавување и евиденција на обврски

Пријавените доспеани обврски според видови комитенти за јуни 2024 година се прикажани во Графиконот 17. Во однос на вкупно пријавените неизмирени обврски за овој период, најголемо учество имаат обврските кон јавниот сектор (65,92%), а најмал износ на обврски е пријавен кон физичките лица (0,38%).

Графикон 17. Пријавени доспеани обврски според видови комитенти за јуни 2024 година

Извор: Министерство за финансии - Електронски систем за пријавување и евиденција на обврски
Забелешка: Податоците се однесуваат за субјектите кои пријавиле податоци

4. Користење на претпристапната помош од ЕУ

На Република Северна Македонија, како земја кандидат за членство во Европската Унија, ѝ се достапни средства од Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија. Средствата од ИПА се планирани во рамките на следниве финансиски перспективи: Финансиска перспектива на ИПА 2007 - 2013 (ИПА 1), Финансиска перспектива на ИПА 2014 - 2020 (ИПА 2) и Финансиска перспектива 2021 - 2027 (ИПА 3).

Тука е презентирани само делот на претпристапната помош од ЕУ кој се имплементира по метод на децентрализирано/индиректно управување. Методот на децентрализирано/индиректно управување со ИПА е метод на управување во чии рамки Европската комисија доверува задачи за спроведување одредени програми на ИПА на акредитираната структура во Република Северна Македонија, како што се спроведување тендерски постапки, склучување договори, мониторинг на проекти и извршување исплати. Од друга страна, при централизирано управување овие одговорности ги има ЕК преку Делегацијата на ЕУ во РСМ.

Средствата за национално кофинансирање на проектите што се спроведуваат според методот на децентрализирано/индиректно управување се планирани во Буџетот на раздел 09002 Министерство за финансии – Функции на држава, со исклучок на националното кофинансирање потребно за финансирање на проектите од ИПАРД, коешто се планира во Буџетот на раздел 14004 Агенција за финансиска поддршка и рурален развој, како и националното кофинансирање за исплата на финансиската контрибуција кон ЕК за учество во програми на Унијата, коешто се планира во ресорните министерства.

4.1. ИПА 1 - Финансиска перспектива 2007 - 2013

Во рамките на ИПА 1 - финансиска перспектива 2007 - 2013 година, Република Северна Македонија преку петте компоненти од ИПА имаше на располагање 614 милиони евра (37,8 милијарди денари) од кои околу 467 милиони евра (28,7 милијарди денари) или околу 76% од вкупните алокации се имплементираа преку методот на децентрализирано управување (преку структури што се акредитирани од страна на службите на Европската комисија со цел самостојно управување со европските фондови).

4.2. ИПА 2 - Финансиска перспектива 2014 - 2020

Во рамките на ИПА 2 - финансиска перспектива 2014 - 2020 година, на Република Северна Македонија ѝ беа ставени на располагање 664 милиони евра. Во однос на начинот на имплементација, околу 50% од вкупните алокации за ИПА 2 се планира да се имплементираат преку индиректен систем на управување т.е. преку акредитираните структури на ИПА.

Со доделената помош се финансираат проекти во следниве области: правда и внатрешни работи, патна и железничка инфраструктура, заштита на животната средина, образование, вработување, промоција на родова еднаквост и развој на човечки ресурси и земјоделство и рурален развој.

Средствата од програмите на ИПА што се имплементираат преку индиректно управување се следните годишни и повеќегодишни програми:

- Акциска програма за 2014 година во чии рамки се финансираат проекти во следните сектори: Правосудство, Систем за опоравување од катастрофи и обезбедување континуитет во работењето, Развивање капацитети за вршење увиди на лице место, Влезни билети за програми на Унијата, Локална и регионална конкурентност, со фокус во делот на туризмот и Поддршка на интеграцијата во ЕУ (СЕП).

- Акциска програма за 2015, Акциска програма за 2016, Акциска програма за 2018 и Акциска програма за 2020 година во чии рамки се финансираат влезни билети за програми на Унијата;

- Акциска програма за 2017 година во чии рамки се финансираат проекти во следните сектори: Труд и образование, Влезни билети за програми на Унијата;

- Повеќегодишна секторска програма за транспорт и животна средина и климатски акции за периодот 2014 - 2020 година;

- Програма ИПАРД 2.

Во рамки на Акциската програма за 2014 година на Република Северна Македонија на располагање ѝ беа доделени 20 милиони евра средства од ИПА и по истата исплатите завршија во 2022 година.

Во рамки на Повеќегодишната програма за животна средина и климатски активности и транспорт предвидено е финансирање проекти од областа на патниот и железничкиот сообраќај, како и проекти за изградба на пречистителни станици, канализациски мрежи и управување со отпад и климатски промени.

Во рамки на секторот Животна средина и климатски активности доделени се 114,95 милиони евра средства од ИПА, а во рамки на секторот Транспорт доделени се 110,91 милион евра, а дополнителни 39,9 милиони евра ќе се обезбедат како национално кофинансирање од Буџетот на Република Северна Македонија и 339,7 милиони евра преку грант од ВБИФ. Остатокот од околу 149 милиони евра ќе биде обезбеден преку заеми од меѓународни финансиски институции. Согласно потпишаната Финансиска спогодба за оваа програма краен рок за исплата и завршување на договорите е 31.12.2026 година.

Во рамки на Акциската програма за 2017 година се финансираат договори од областа на Труд и образование со цел намалување на високата стапка на невработеност, зголемување на учеството на пазарот на работна сила, особено на младите луѓе и жените, зголемување на пристапот до квалитетно образование и обука, подобрување на резултатите и вештините и воспоставување модерен и флексибилен систем за социјална заштита. За постигнување на општата цел предвидени се повеќе проекти во сферата на: Институционално јакнење на капацитетите за одржливи секторски реформи; Зајакнување на системот на образование и обука; Промовирање на развој на вештини, вработување и работни услови; Социјална заштита, социјално вклучување и еднакво учество на пазарот на трудот и општеството.

Во рамки на Програмата ИПАРД 2 поддржани се проекти кои ќе овозможат достигнување на стандардите на ЕУ воспоставени во областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој. Во рамките на оваа Програма, на Република Северна Македонија ѝ беа ставени на располагање вкупно 60 милиони евра средства од ИПА. Спроведувањето на Програмата ИПАРД 2014 - 2020 се врши преку 4 мерки (Инвестиции во физички (материјални) средства на земјоделските стопанства, Инвестиции во основни средства за преработка на земјоделски и рибни производи, Диверзификација на фармите и развој

на бизниси и Техничка помош за спроведување на Програмата), а воедно започнаа и подготовките за акредитација на уште една мерка (Инвестиции во руралната јавна инфраструктура).

ИПА 3 - Финансиска перспектива 2021 - 2027

Новиот финансиски пакет 2021 - 2027 се очекува да биде зголемен за 6% во однос на претходниот пакет ИПА 2. Фокусот на ИПА 3 е ставен на повеќе фондови за инвестиции преку грантови и заеми и за зголемена конвергенција. Исто така, со ИПА 3 фокусот на Европската Унија е ставен на соработката со ЕИБ и ЕБРД, но и со другите меѓународни финансиски институции, кои ќе нудат т.н. „leverage“ заеми. ИПА 3 ќе треба да придонесе за спроведување на „Економскиот и инвестициски план за Западен Балкан“ усвоен на мајскиот самит што се одржа во Загреб 2020 година, со цел поттикнување динамично среднорочно закрепнување, создавање работни места и зголемување на трговската размена помеѓу земјите од Западен Балкан и ЕУ преку финансирање големи инфраструктурни проекти во секторите транспорт, животна средина, дигитализација и енергетика, кои се значајни за регионалното поврзување, како и проекти зрели за спроведување во наредните 4 години.

Користењето на средствата од ИПА 3 ќе се врши на национално и на регионално ниво. Користењето на средствата преку Инструментот за претпристапна помош ИПА 3 за периодот 2021 - 2027 година, предвидува 5 т.н. прозорци, и тоа:

- Прозорец 1: Владеење на правото, фундаментални права и демократија;
- Прозорец 2: Добро владеење, усогласување на законодавството, добрососедски односи и стратешка комуникација;
- Прозорец 3: Зелена агенда и одржлива поврзаност;
- Прозорец 4: Конкурентност и инклузивен раст;
- Прозорец 5: Територијална и прекугранична соработка.

На национално ниво, пакетот финансиски средства ќе се движи во рамките на досегашните 80-100 милиони евра на годишно ниво. Во рамките на националниот пакет, фокусот останува на почетокот на преговорите, на прилагодување на администрацијата на забрзаното темпо на реформи и на координативните механизми кои треба да го придвижат процесот на преговори, согласно новата методологија за преговори, групирањето во кластери и усогласувањето на преговорите со користењето на средствата од ИПА за потребите на процесот на преговори и структурните реформи во целото општество. Висината на финансиските средства на национално ниво ќе зависи од спремноста на администрацијата да подготви релевантни и зрели проекти коишто произлегуваат од потребите на евроинтеграцискиот процес, како и од политичката посветеност во спроведувањето на овие проекти бидејќи ИПА 3 е натпревар помеѓу земјите кориснички (земјите од Западен Балкан и Турција) во рамките на т.н. фер распределба („fair share“).

На регионално ниво, голем дел од најавените средства од ИПА 3 ќе се пласираат преку регионалните програми, наменети за поддршка на секторите транспорт, животна средина, енергетика, социјална поддршка и дигитализација. Затоа, за овие сектори ќе биде важно успешно да ги спроведуваат своите долгорочно развиени стратегии во кои се дефинирани националните приоритети, но и трендовите што произлегуваат од европската агенда, како што се дигитализацијата, широкопојасниот и брз интернет, енергетските проекти и трансформација кон декарбонизација, обновливи извори на енергија, гасна инфраструктура, циркуларна економија, чиста животна средина, гаранции за приватниот бизнис и сообраќајна поврзаност итн. На нашата земја и понатаму ќе ѝ стојат на располагање средства од Инвестициската рамка за Западен Балкан по принципот на т.н. спојување („blending“) грантови и заеми. Предност за финансирање ќе имаат зрели проекти, спремни за брзо спроведување. Притоа, новата фискална стратегија ќе биде порелаксирана во однос на позајмувањето капитал од меѓународните финансиски институции.

Во рамки на новиот Инструмент за претпристапна помош (ИПА 3) согласно Рамковниот договор за партнерство и Финансиската рамка 2021 - 2027 година се воспостави нов систем за индиректно управување со средствата од ИПА. Во однос на Годишната акциска програма 2022, преку системот за индиректно управување се предвидени изградба и модернизација на системи за пречистителни станици.

Во рамки на Програмата ИПАРД 2021 - 2027 година, на Република Северна Македонија ѝ беа ставени на располагање вкупно 97 милиони евра средства од ИПА, а националното кофинансирање изнесува 31.073.333 евра. Првиот јавен повик беше објавен во септември 2023 година.

4.3. Листа на планирани проекти во периодот од 2025 до 2029 година:

Повеќегодишна програма за транспорт:

- Договор за градежни работи и договор за услуги – Изградба на патна делница Градско – клучка Дреново како дел од патниот коридор 10-д; Надзор на изградба на патна делница Градско – клучка Дреново

како дел од патниот коридор 10-д. Периодот на имплементација на овој договор треба да заврши во третиот квартал од 2025 година;

- Договор за градежни работи и договор за услуги – Рехабилитација на државен пат А2, делница Куманово – Страцин (фаза 1); Надзор на рехабилитација на државен пат А2, делница Куманово – Страцин (фаза 1). Периодот на имплементација на овој договор заврши во третиот квартал од 2024 година;

- Договор за услуги – Подготовка на проектна документација за мултимодален јазол Трубарево. Овој договор треба да заврши во првиот квартал од 2025 година;

- Договор за услуги – Одржлив урбан транспортен план на Град Скопје. Планирано е Договорот да се склучи кон крајот на 2024 година, а периодот на имплементација е 24 месеци.

Повеќегодишна програма за животна средина и климатски акции:

- Договор за услуги - Подобрување на капацитетите за „NATURA 2000“ и „CITES“. Договорот е склучен во 2022 година со период на имплементација 30 месеци;

- Договор за услуги - Поддршка на имплементацијата на регионалните системи за управување со отпад во Источниот и Североисточниот Регион. Договорот е склучен во четвртиот квартал од 2023 година со период на имплементација 24 месеци;

- Договор за услуги - Подготовка и ревизија на националните документи за планирање на отпадот. Договорот е склучен во третиот квартал од 2023 година со период на имплементација 18 месеци;

- Договор за услуги - Поддршка во спроведувањето на законодавството за управување со отпад и проширена шема за одговорност на производителот. Почнувајќи од четвртиот квартал од 2022 година овој проект е во фаза на имплементација во период од 27 месеци;

- Договор за услуги - Поддршка во спроведувањето на директивите за квалитет на воздухот. Договорот е планирано да се склучи кон крајот на 2024 година со период на имплементација 24 месеци;

- Твининг договори - Зајакнување на капацитетот за спроведување на законодавството за животна средина и климатски промени. Договорите се склучени и треба да завршат во третиот квартал од 2025 година;

- Твининг договор - Понатамошно зајакнување на капацитетите за ефективно спроведување на законодавството на ЕУ во областа на индустриското загадување. Договорот е склучен во првиот квартал од 2023 година со период на имплементација 23 месеци;

- Договор за градежни работи и договор за услуги - Изградба на прочистителна станица за отпадни води во Општина Битола и Рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Битола, Надзор на договор за изградба на прочистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Битола. Планирано е Договорот да се склучи во четвртиот квартал од 2024 година со период на имплементација 36 месеци;

- Договор за градежни работи и договор за услуги - Изградба на прочистителна станица за отпадни води во Општина Тетово и Продолжување на канализациската мрежа во Општина Тетово, Надзор на договор за изградба на прочистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализациската мрежа во Општина Тетово. Договорот е планирано да се склучи во третиот квартал од 2024 година со период на имплементација 36 месеци;

- Договор за набавки - Набавка на опрема за вода за општините Радовиш, Кичево, Струмица, Битола, Тетово, Берово, Куманово и Прилеп. Планирано е Договорот да се склучи во првиот квартал од 2025 година со период на имплементација 24 месеци;

- Договор за услуги - Техничка ревизија за големи проекти за отпадни води. Планирано е Договорот да се склучи во третиот квартал од 2025 година со период на имплементација 32 месеца;

- Договор за градежни работи и договор за услуги - Затворање на нерегуларните депонии и диви депонии во Источниот Регион - Лот 1, Договор за надзор на градежните работите за затворање депонии и диви депонии кои не се усогласени, во Источниот и Североисточниот Регион – прва фаза. Договорот е во фаза на имплементација и се очекува да биде завршен во третиот квартал од 2025 година;

- Договор за градежни работи - Затворање на нерегуларните депонии и диви депонии во Североисточниот Регион - Лот 2. Договорот е планиран да се склучи во четвртиот квартал од 2024 година со период на имплементација 24 месеци;

- Договор за градежни работи и договор за услуги - Изградба на централен објект за управување со отпад - Фабрика за сортирање, погон МБТ, депонија, постројка за компостирање, зелена точка за источниот и североисточниот регион во Свети Николе и Изградба на шест локални објекти за управување со отпад - станици за трансфер, постројки за компостирање и зелени точки за Источниот и Североисточниот Регион;

- Супервизија на договор за градежни работи за воспоставување интегриран и самоодржлив регионален систем за управување со отпад во Источниот и Североисточниот Регион. Договорот е планирано да се склучи во третиот квартал од 2025 година со период на имплементација 33 месеци;

- Договор за услуги - Техничка ревизија на големи проекти за отпад. Планираното склучување на Договорот треба да се случи во третиот квартал од 2025 година со период на имплементација 32 месеца;

- Договор за услуги - Евалуација на оперативната програма. Планираното склучување на Договорот е во четвртиот квартал од 2025 година со период на имплементација 12 месеци.

Акциска програма 2017 година - Образование, вработување и социјална политика:

- Договор за услуги - Зголемување на квалитетот на предучилишната едукација и грижа - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал на 2025 година;

- Договор за услуги - Подобрување на условите за работа - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;

- Директен грант на АВРМ - Активирање на ранливите групи на пазарот на труд - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;

- Договор за градежни работи и договор за услуги - Изградба на градинки во општините Тетово и Теарце и Надзор на градежен договор - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;

- Твининг договор - Понатамошна поддршка за спроведување на Националната рамка на квалификации - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;

- Договор за услуги - Подобрување на квалитетот на образованието - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година;

- Договор за услуги - Зголемување на атрактивноста, инклузивноста и релевантноста на ВЕТ и образованието за возрасни - во процес на имплементација со програмска исплата до четвртиот квартал од 2025 година.

Акциска програма 2022 година:

- Договори за градежни работи и договор за услуги - Инвестициски проект за собирање и третман на отпадни води во Општина Штип - Лот 1, Проектирање и изградба на пречистителна станица за отпадни води во Општина Штип и Лот 2, Изградба, рехабилитација и проширување на канализациската мрежа во Општина Штип и надзор над изградбите. Договорите е планирано да се склучат во вториот квартал од 2025 година со период на имплементација 36, односно 39 месеци;

- Договор за градежни работи и договор за услуги - Поврзување на Винаца со пречистителна станица Кочани со делумна санација и проширување на канализациските и атмосферските системи во Општина Винаца и надзор над изградбата. Договорите е планирано да се склучат во вториот квартал од 2025 година со период на имплементација 36, односно 39 месеци.

Програма ИПАРД 2014 – 2020:

- Договори за грантовиво областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој (склучени се 2395 договори на вкупно девет јавни повици).

Програма ИПАРД 2021 – 2027:

- Договори за грантови во областа на земјоделското производство, преработката на храна и руралниот развој.

5. Јавен долг

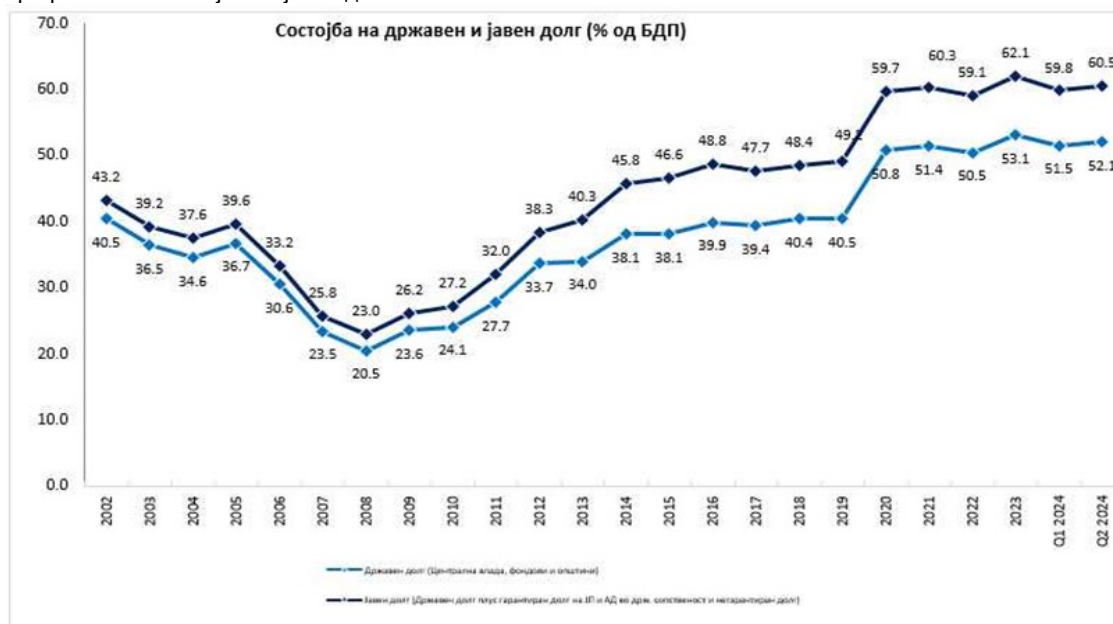
Ефикасното управување со јавниот долг е од суштинско значење и подразбира намалување на ризиците при конципирањето на структурата и политиката за управување со долгот со цел избегнување на евентуалната неможност за редовно и навремено сервисирање на долгот. Основната цел е да се обезбедат неопходните средства за финансирање на буџетскиот дефицит, за отплата на долгови што достасуваат како резултат на задолжувања од претходни години, како и средства за проектно финансирање, без притоа да се предизвика неоправдано зголемување на долгот до ниво кое може да ја загрози стабилноста на економијата и економскиот раст на државата. Квалитетното управување со долгот, покрај останатото, е детерминирано од

институционалната рамка и капацитетот за поставување и спроведување на политиката за управување со јавен долг. Тоа подразбира јасно дефинирање на целите и мерките за управување со јавниот долг.

5.1. Висина на јавниот и државниот долг

Државниот долг на 30.6.2024 година изнесува 7.642,1 милион евра, односно 52,1% од БДП. Во рамките на државниот долг, доминантно учество има долгот на централната влада кој изнесува 7.630,5 милиони евра, додека долгот на општините изнесува 11,5 милиони евра. Вкупниот јавен долг го вклучува државниот долг и долгот на јавните претпријатија и трговските друштва во доминантна или целосна државна сопственост (гарантиран и негарантиран долг) и тој на 30.6.2024 година изнесува 8.870,9 милиони евра, што претставува 60,5% од БДП.

Графикон 18. Состојба на јавен долг

На крајот на вториот квартал од 2024 година, долгот на централната влада претставува 99,8% од вкупниот државен долг и овој долг е директно управуван од страна на Министерството за финансии. Кај другите нивоа на долг, како што се долгот на општините и долгот на јавните претпријатија и трговските друштва во доминантна сопственост на државата или општините, Министерството за финансии учествува во процесот на задолжување, но не може да влијае врз интензитетот на повлекување средства кај склучените заеми.

Подетални проекции за движењето на државниот и јавниот долг ќе бидат презентирани во Стратегијата за управување со јавен долг за периодот 2025 - 2027 (со изгледи до 2029 година).

5.2. Гарантиран долг и ризик од активирање на државните гаранции

Процесот на издавање нови гаранции е строго регулиран и подлежи на постапката за задолжување утврдена во Законот за јавен долг, според која барателите на гаранциите треба да исполнат одредени критериуми за да може државата да издаде гаранција. Согласно со законските измени во Законот за јавен долг од 2019 година, управувањето со потенцијалните обврски се подобри преку зајакнување на капацитетите во делот на издавање согласности за задолжување. Имено, Министерството за финансии врши кредитна анализа и процена на кредитната способност на носителите на јавен долг при издавање државна гаранција, во согласност со посебно пропишана методологија за процена. Со ваквиот пристап се прави усогласување со меѓународните практики при издавање државни гаранции.

Заклучно со 30.6.2024 година издадените државни гаранции изнесуваат 1.166,6 мил. евра, што претставува 8,0% од БДП.

Иако гарантираниот долг претставува составен дел од јавниот долг и се објавува на транспарентен начин, Министерството за финансии го има предвид ризикот поврзан со потенцијалните обврски, односно кои

би биле ефектите врз Буџетот при евентуално активирање на државните гаранции. Овој сегмент е подетално објаснет во делот за фискални ризици, како составен дел од Фискалната стратегија.

6. Компаративна анализа на макроекономските и фискалните проекции за периодот 2025 - 2029 година

6.1 Споредба со Ревидираната фискална стратегија 2024 - 2028 година

Фискалната стратегија на РСМ 2025 - 2029 година споредено со Ревидираната фискална стратегија на РСМ 2024 - 2028 година покажува одредени отстапувања што се однесува до макроекономските проекции. При тоа треба да се има во вид дека промените се должат како на остварувањата во домашната економија така и на движењата во надворешното окружување, но и очекувањата за следниот период. Податоците за раст на БДП во 2023 година објавени од ДЗС се значително пониски во однос на очекувањата (раст од 1%, наспроти очекувањата од 2,3%), а има и надолна ревизија на растот за 2024 година, согласно остварувањата во првата половина од годината и очекувањата за надворешното окружување кои се понеповолни во однос на претходно.

На среден рок се очекува забрзување на растот, поддржан од мерките и проектите содржани во Програмата на Владата. Во однос на композицијата на растот на економската активност, се очекува растот да биде придвижен од домашната побарувачка, при позитивен придонес од инвестициите, како и од потрошувачката. Од друга страна, нето-извозот се очекува да има негативен придонес, кој постепено ќе се стеснува и ќе премине во позитивната зона, во услови на раст и на извозот и на увозот.

Нема позначителни отстапувања кај проекциите за стапката на инфлација, односно во анализираниот период инфлацијата се очекува да достигне 2,0%.

Во однос на платниот биланс, постои надолна корекција на дефицитот на тековната сметка во 2024 година, додека на среден рок нема позначителни промени во проекциите.

Во делот на пазарот на труд има отстапувања во однос на претходните проекции, делумно поради ревизиите на податоците објавени во Анкетата на работна сила обработени согласно прогнозите за населението од Пописот 2021, но и како резултат на методолошките промени кои се применуваат во АРС од 2023 година и кои не се споредливи со претходните податоци. Во однос на платите, проекциите се ревидирани во нагорна насока, согласно остварувањата во текот на 2024 година, но и очекувањата за понатамошен раст на платите во приватниот сектор преку раст на продуктивноста.

Табела 18. Споредба на макроекономските проекции со Ревидираната фискална стратегија 2024 - 2028 г.

Индикатори	Ревидирана Фискална стратегија 2024-2028					Фискална стратегија 2025-2029				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
БДП, реална стапка на раст (%)	3,4	4,8	5,5	5,7	6,1	2,1	3,7	4,0	4,4	5,0
Стапка на инфлација (просек)	3,6	2,0	2,0	2,0	2,0	3,5	2,2	2,0	2,0	2,0
Салдо на тековна сметка (% од БДП)	-2,2	-2,1	-1,9	-1,5	-1,1	-2,1	-1,8	-1,7	-1,5	-1,5
Нето-плата - номинален пораст (%)	8,4	6,6	6,0	5,9	6,0	13,0	7,5	5,5	5,0	5,0
Стапка на невработеност (просек)	11,9	11,0	10,1	9,2	8,3	12,5	11,2	10,1	9,0	7,5
Стапка на вработеност (просек)	47,3	48,6	49,7	50,6	51,3	46,0	47,1	48,2	49,4	50,6

Извор: Проекции на Министерство за финансии

93,8 милиони евра, заем од ОПЕК во износ од 50,0 милиони евра и заем од КФВ во износ од 90,0 милиони евра. Дополнително, во март 2023 година државата ја издаде на меѓународниот пазар на капитал деветтата еврообврзница во износ од 500 милиони евра. На домашниот пазар се реализира нето повлекување на домашни хартии од вредност во износ од 33,2 милијарди денари.

Табела 21. Преглед на планирани и реализирани отплати за долг и задолжувања на Централниот буџет во 2023 година

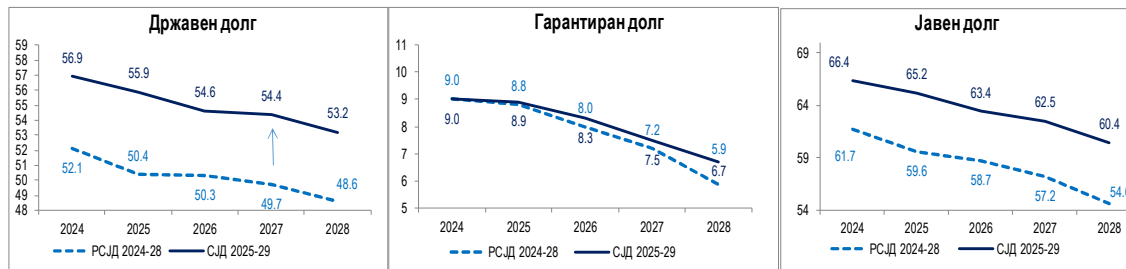
Преглед на планирани и реализирани отплати за долг и задолжувања на Централниот буџет во 2023 година (во мил. денари)				
основ	Ревидирана ФС 2024-2028	реализација	отстапување	% на реализација
Странски извори	65.978	61.855	-4.123	93,8%
Домашни извори	51.114	36.156	-14.958	70,7%
Отплати на главнина	52.215	43.588	-8.627	83,5%
Надворешен долг	36.551	36.114	-437	98,8%
Внатрешен долг	15.664	7.474	-8.190	47,7%

Планираните задолжувања за 2024 година вклучени во оваа Фискална стратегија, споредени со планираните задолжувања во Ревидираната фискална стратегија 2024 - 2028 година, се разликуваат во износот на домашното задолжување и во структурата на странското задолжување. Имено, во Ревидираната фискална стратегија 2024 - 2028 година беше планирано да се реализира странско задолжување во износ од 43.164 милиони денари, средства обезбедени од меѓународниот пазар на капитал во форма на еврообврзница, како и повлекувања од кредити од меѓународни финансиски институции за финансирање дефицит и проекти што се имплементираат од страна на буџетски корисници. Но, имајќи ги предвид глобалните движења на каматните стапки коишто се значително зголемени во однос на претходните години, Министерството за финансии на почетокот на 2024 година ја повлече втората транша од кредитната линија за претпазливост (ПЛЛ) од ММФ, а обезбеди и буџетско финансирање со заем од Ексим банката од Унгарија во износ од 500 милиони евра со поповолни услови од оние што се нудат за евентуално задолжување на меѓународниот пазар на капитал. Домашното задолжување е зголемено и максималното нето задолжување изнесува 37,4 милијарди денари. Во однос на среднорочното задолжување, износот на странско задолжување останува непроменет доколку финансирањето од домашните извори се зголеми во споредба со Ревидираната Фискална стратегија 2024 - 2028 година.

Соодветно на погореизнесеното, промената на износот на изворите за финансирање имаат своја рефлексивност врз нивото на државниот и на јавниот долг. Имено, ревидираните потреби за финансирање се предвидени во Стратегијата за управување со јавен долг за 2025 – 2027 (со изгледи до 2029 година), а во продолжение следи компаративна анализа на нивото на државниот и на јавниот долг во однос на БДП, во споредба со Ревидираната стратегија за управување со јавен долг 2024 – 2028 година.

% од БДП	Ревидирана стратегија за управување со јавен долг (РСЈД) 2024-2028					Стратегија за управување со јавен долг (СЈД) 2025-2029					отстапување (во п.п)				
	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028	2024	2025	2026	2027	2028
Државен долг	52.1	50.4	50.3	49.7	48.6	56.9	55.9	54.6	54.4	53.2	4.8	5.5	4.3	4.7	4.6
Гарантиран долг	9.0	8.8	8.0	7.2	5.9	9.0	8.9	8.3	7.5	6.7	0.0	0.1	0.3	0.3	0.8
Јавен долг	61.7	59.6	58.7	57.2	54.6	66.4	65.2	63.4	62.5	60.4	4.7	5.6	4.7	5.3	5.8

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии (*)

Извор: Министерство за финансии и проекции на Министерство за финансии

6.4 Споредба на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија со Буџетот за 2023 година и неговата реализација и со Буџетот за 2022 година и неговата реализација, како и квалитативно и квантитативно објаснување на главните отстапувања

Во Буџетот за 2023 година за спроведување на проектите финансирани од ИПА, односно во делот Интеграција во ЕУ, беа обезбедени вкупно 101 милион денари како задолжително национално кофинансирање и дополнителни 1,597 милиони денари како донации. Од вкупно обезбедените средства во Буџетот за 2023 година, беа искористени 87% од предвидените национални средства, односно 38% од предвидените донации. Во програмата за Рурален развој (ИПАРД) и покрај глобалната пандемија има добра реализација на средствата од причина што постои голем интерес од страна на крајните корисници и пристигнати се голем број апликации, а склучени се и голем број договори. Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.

износите се изразени во илјада денари

Области	Буџет 2022	Реализација во 2022 година	% на реализација во 2022 година со Буџетот за 2022 г.	Буџет 2023	Реализација во 2023 година	% на реализација во 2023 година со Буџетот за 2023 г.
Програма						
Транспорт, Животна средина, Образование, Вработување						
МЕ / сметка 603	129.044	119.76	92,80%	100.922	87.963	87%
МЕ / сметка 785	1.100.707	782.778	71,11%	1.597.560	613.335	38%
МВ / сметка 603	38.789	7.837	20%	2.000	1.618	81%
Заем од ЕИБ и ЕБРД МВ / сметка 786	67	63.197	94,32%	/	/	/
Рурален развој						
МД / сметка 785	842,676	825,246	97,92%	805.090	616,383	77%

6.5 Споредба на проектите на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија со претходната Фискална стратегија, како и квалитативно и квантитативно објаснување на главните промени, вклучително и на промените во политиките

Во програмите МЕ, во Фискалната стратегија 2025 - 2029 година предвидено е зголемување на средствата од Буџетот бидејќи сите договори предвидени да се склучат од програмите ИПА 2 ќе бидат во процес на реализација или во крајна фаза на имплементација, а дополнително ќе започне и имплементацијата на договорите во областа на животната средина програмата од ИПА 3. Намалувањето на средствата од

донации се должи на откажување на проектот „Изградба на железничка делница од Крива Паланка - Граница со Република Бугарија; Надзор на изградба на железничка делница од Крива Паланка - Граница со Република Бугарија“ кој зафаќаше значителен износ на средства од ИПА.

Во Програмата за рурален развој (ИПАРД), со Фискалната стратегија 2025 - 2029 година средствата се зголемени за 400% во однос на планираните со претходната Фискална стратегија 2024 – 2028 година, како резултат на започнатата имплементација на новата програма ИПАРД 3, каде што износот на склучени договори со земјоделците и воедно исплатите по истите е предвидено да достигне 15 милиони евра во текот на 2025 година.

износите се изразени во илјади денари

	Фискална стратегија 2024 - 2028	Фискална стратегија 2025 - 2029	% на зголемување/намалување на проекциите
МЕ / сметка 603	5.070.195	6.051.134	12%
МЕ / сметка 785	28.015.738	6.565.485	-43%
МД / сметка 785	981.461	3.833.260	400%

7. Фискални ризици и анализа на сензитивност

Фискалните ризици ја претставуваат изложеноста на јавните финансии на одредени околности кои можат да предизвикаат отстапувања од проектираната фискална рамка, најчесто предизвикани од макроекономски шокови и реализација на одредени неизвесни обврски. Евентуалната материјализација на тие ризици, кои претпоставуваат поинакви услови од оние земени како основа за среднорочните проекции дискутирани погоре, би резултирала со отстапувања од основното среднорочно сценарио, односно поинаква реализација на клучните фискални променливи. Извори на фискални ризици специфични за нашата земја се: макроекономските ризици, јавните и претпријатијата во државна сопственост, реализацијата на јавните инвестиции и ЈПП, општините, јавниот долг и неплатените обврски, правните побарувања од држава и ризиците по животната средина.

Оттаму, во овој дел на Фискалната стратегија се анализираат можните ефекти од евентуалното остварување на неколкуте главни макроекономски и други ризици врз буџетскиот дефицит и државниот долг.

7.1 Макроекономска анализа на ризици

Во изминатиот период, економската активност на земјата беше под влијание на предизвиците и неизвесностите предизвикани од глобалните фактори, што имаше негативно влијание врз изгледите за раст на глобалната, но и на домашната економија. Економската активност на земјата значително се намали во 2020 година како резултат на ширењето на пандемијата на Ковид-19, вонредната состојба прогласена во март истата година, како и негативните економски импликации од спроведувањето на мерките за спречување ширење на пандемијата, при што слични мерки беа преземени и на глобално ниво што резултираше со значително ослабени економски активности. Најголем пад на активноста во текот на 2020 година претрпеа секторите индустрија, градежништво, трговија, транспорт и угостителски услуги. Во текот на 2021 година, домашната економијата закрепна во согласност со очекувањата, а во текот на 2022 година изгледите за раст на домашната економија во голема мера беа ограничени од случувањата на глобално ниво, пред сè од војната во Украина, проследено со продлабочување на енергетската криза, високите цени на енергентите и на храната на меѓународните пазари и заострувањето на финансиските услови како одговор на засилените инфлациски очекувања. Во овие околности, а имајќи ги предвид и забавената активност и негативните стапки на раст кај економиите кои се главни трговски партнери на земјата и нарушувањата на глобалните синџири на снабдување, во 2023 година домашната економија оствари раст од 1,0%, што беше пониско од очекуваното.

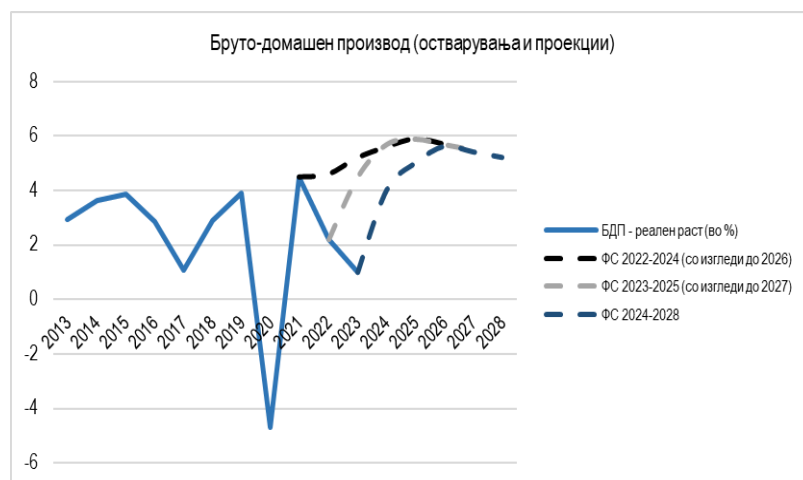
Во анализираниот период 2019 - 2023 година, стапката на инфлација во земјата беше ниска и стабилна, со исклучок во 2022 и 2023 година кога беше повисока од проектираните износи како резултат на ценовните притисоци на страната на понудата предизвикани од глобалните фактори. Високите цени на примарните производи на меѓународните пазари се пренесоа во домашната економија, главно преку зголемените цени на прехранбените производи, електричната енергија и нафтените деривати.

Табела 22. Преглед на макроекономските показатели по години

	2019	2020	2021	2022	2023

Реална стапка на раст на БДП (%)	проектирано	3,2	3,8	4,1	4,6	2,9
	остварено	3,9	-4,7	4,5	2,2	1,0
Инфлација (%)	проектирано	2,0	1,7	1,5	2,4	7,1
	остварено	0,8	1,2	3,2	14,2	9,4
Буџетски дефицит (% од БДП)	проектирано	-2,5	-2,3	-4,9	-4,3	-4,6
	остварено	-2,0	-8,0	-5,3	-4,4	-4,9
Државен долг (% од БДП)	проектирано	43,3	40,9	53,2	53,4	51,1
	остварено	40,5	50,8	51,4	50,5	53,1
Јавен долг (% од БДП)	проектирано	53,3	50,4	63,4	63,5	60,6
	остварено	49,2	59,7	60,3	59,1	62,1

Извор: Министерство за финансии (Буџет на РСМ и ФС, по години) и Државен завод за статистика

Во овој дел на Фискалната стратегија е даден преглед на резултатите од анализата на сензитивноста на буџетскиот дефицит и нивото на државен долг на евентуалното остварување на четирите главни идентификувани ризици за фискалната политика на среден рок. Притоа, сите ризици се анализирани одделно и во сите сценарија се претпоставува отсуство на други отстапувања од основното сценарио и реализација само на одделните ризици:

Сценарио 1 - Намален економски раст;

Сценарио 2 - Пониски даночни приходи за 5%;

Сценарио 3 - Понишка реализација на капиталните расходи за 25%;

Сценарио 4 - Сервисирање на обврските по основ на издадени гаранции со средства од Буџетот на РСМ.

Со оглед на тоа дека основната среднорочна фискална проекција се темели на одредени макроекономски претпоставки, тие се сметаат за примарен фактор со потенцијално влијание врз фискалните движења. Оттаму, како прво ризично сценарио претпоставуваме материјализација на надолните ризици поврзани со геополитичките тензии, односно конфликтите во Украина и на Блискиот Исток, економската активност кај главните трговски партнери, но и домашните ризици, како евентуалното понатамошно одлагање на реализацијата на големите инфраструктурни проекти. Согласно ваквото сценарио, проекцијата за просечниот реален раст на БДП меѓу 2025 и 2029 година е за 1,1 процентен поен пониска отколку во основното сценарио. Притоа, евентуалниот понизок економски раст ќе имплицира и пониска реализација на цикличната компонента на буџетските приходи. Оттаму, во однос на основната проекција, ова сценарио би резултирало со

поголем буџетски дефицит за 0,4 процентни поени од БДП во просек на годишно ниво помеѓу 2025 и 2029 година, додека државниот долг би бил повисок за 4,6 п.п. од БДП на крајот на 2029 година.

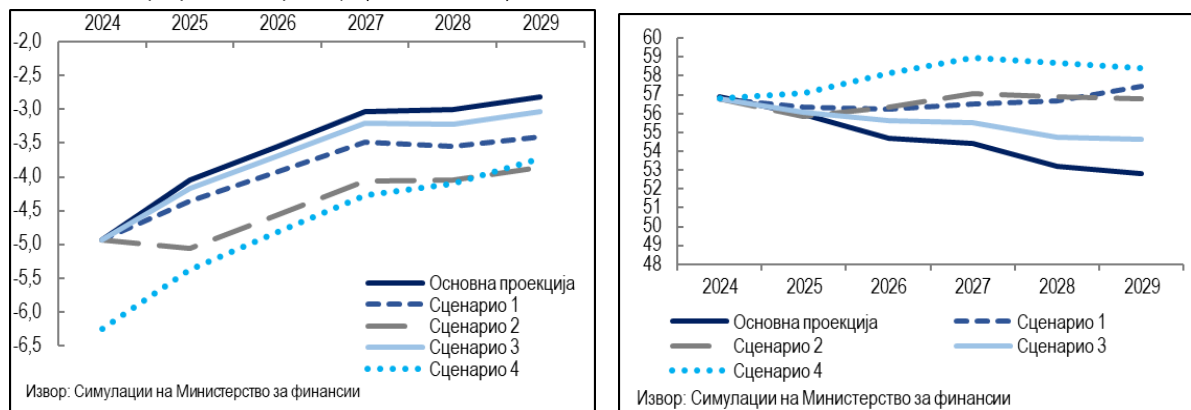
Како второ сценарио се претпоставува намалена наплата на даночните приходи за 5% годишно во однос на основната проекција. Во услови на непроменето ниво на буџетски расходи и непроменет економски раст, намалените даночни приходи би придонеле за зголемување на буџетскиот дефицит за 1,0 процентен поен од БДП во просек на годишно ниво во периодот од 2025 до 2029 година во споредба со основната проекција, додека државниот долг би бил повисок за 3,9 п.п. од БДП на крајот на 2029 година во однос на основната проекција.

Во третото сценарио се претпоставува пониска реализација на капиталните расходи, односно нивна реализација на ниво од 75% во однос на предвидените со основната проекција, што е слично на остварувањата во минатото. Намалената реализација на капиталните расходи би имала негативни последици врз растот на бруто-инвестициите, а соодветно на тоа и врз растот на економската активност во однос на основното сценарио за 0,4 процентни поени во просек на годишно ниво. Ова сценарио би имало негативен одраз и кај даночните приходи, со што би се надминал ефектот на намалените расходи. Оттаму, согласно ова сценарио, буџетскиот дефицит би бил повисок за 0,2 процентни поена од БДП во просек на годишно ниво во периодот на предвидување споредено со основната проекција, додека државниот долг би бил повисок за 1,8 п.п. од БДП на крајот на 2029 година во однос на основната проекција.

Четвртото сценарио претпоставува обврските што достасуваат по основ на главнина и камата на заеми гарантирани од државата да бидат целосно сервисирани од Буџетот на Република Северна Македонија, што е екстремна претпоставка. Евентуалната материјализација на ова екстремно сценарио ќе предизвика зголемување на нивото на буџетски расходи во наредниот период. Во услови на непроменето ниво на буџетски приходи и непроменет економски раст, ова би придонело кон зголемување на буџетскиот дефицит за 1,2 п.п. од БДП во просек на годишно ниво во периодот 2024 - 2029 година споредено со основната проекција, а државниот долг на крајот на 2029 година би бил повисок за 5,6 п.п. во однос на основната проекција. Притоа, ефектот на ова сценарио врз долгот би бил присутен во целиот среднорочен период.

Сумарно, остварувањето на кое било од четирите ризични сценарија, коишто ги одразуваат главните идентификувани макрофискални ризици во наредниот период, во најголем дел би резултирало со релативно ограничени ефекти врз буџетскиот дефицит и државниот долг (Графикон 19). Поточно, во ниту еден случај не доаѓа до загрозување на одржливоста на фискалната политика на среден рок.

Графикон 19. Анализа на сензитивноста на буџетскиот дефицит (лево) и на државниот долг (десно) на главните макрофискални ризици (во % од БДП)

7.2 Јавен долг⁵

Ризиците на кои е изложено портфолиото на државниот и јавниот долг детално се елаборираат во Стратегијата за управување со долгот (СУЈД), која содржи прогнози за динамиката на државниот и јавниот долг

⁵ За целите на овој дел, јавниот долг и државниот долг се дефинирани во согласност со националната методологија утврдена во Законот за јавен долг според која долгот на општата власт ги опфаќа сите финансиски обврски настанати врз основа на задолжување од страна на субјектите на централната власт, локалната самоуправа и вонбуџетските фондови, додека јавниот долг ги опфаќа обврските настанати врз основа на долгот на општата влада и долгот на јавните претпријатија основани од државата или општините.

на среден рок, и ги утврдува краткорочните и среднорочните лимити и таргети за индикаторите што се однесуваат на ризиците на кои е изложено должничкото портфолио, а со крајна цел оптимизирање на структурата на долгот за постигнување најниски можни трошоци со умерено ниво на ризик. Дополнително, и прецизното проектирање на каматните трошоци во процесот на подготовка на државниот буџет значително придонесува за постигнување на оваа цел.

Врз основа на податоците од табелата во која се прикажани проектираните и реализираните износи на каматни трошоци во периодот од 2019 до 2023 година, евидентно е дека реализираните трошоци се во рамки на проектираните износи, со минорни несовпаѓања во одредени години. Од аспект на учеството на каматните трошоци во БДП, може да се констатира дека во периодот 2019 – 2021 година, нивното учество се одржува на ниво од 1,2% од БДП, бележејќи незначаен пад за 0,1 п.п. во 2022 година. Како резултат на порастот на каматните стапки на финансиските пазари проследено со забавен економски раст предизвикан од стагнацијата на светската економија во 2023 година, учеството на каматните трошоци во БДП оваа година се зголеми и го достигна нивото од 1,4%.

Табела 23. Проектирани и реализирани каматни трошоци во периодот 2019 - 2023 година

Година	Проекција		Реализација	
	(милиони ЕУР)	% од БДП	(милиони ЕУР)	% од БДП
2019	149,3	1,3%	131,7	1,2%
2020	134,1	1,2%	130,2	1,2%
2021	153,8	1,3%	147,4	1,2%
2022	163,4	1,3%	148,3	1,1%
2023	209,7	1,4%	209,6	1,4%

Пазарните ризици кои произлегуваат од промените на каматните стапки на домашните и меѓународните финансиски пазари (каматен ризик), како и ризикот од промена на девизните курсеви претставуваат значаен предизвик во управувањето со јавниот долг, следствено и во управувањето со ризиците на кои е изложен.

Оттука, еден од главните фокуси на СУЈД е да се одржи оптимална каматна структура на државниот долг со цел заштита од негативни флукуации на каматните стапки кои ќе влијаат врз порастот на каматните трошоци во државниот буџет. Во таа насока, со лимитот за каматната структура утврден во СУЈД за периодот 2025 - 2029 година се предвидува минималниот праг на долгот со фиксна каматна стапка да изнесува 60%, што ќе влијае врз задржување на стабилниот тренд на планирани каматни трошоци и нивното учество во однос на БДП.

Ризиците што произлегуваат од промените на девизните курсеви се однесуваат на делот од должничкото портфолио индексиран или деноминиран во странски валути и тие се рефлектираат на нивото на долгот и на висината на каматните трошоци. Иако најголем дел (93,7% на 30.6.2024 година) од портфолиото на државниот долг е деноминиран во евра, поради де факто фиксниот режим на девизниот курс на денарот во однос на еврото, може да се констатира дека овој ризик е ублажен во значителна мера.

Со цел оценка на влијанието на пазарните ризици на надворешниот државен долг, подготвена е анализа на сензитивноста на трошоците за камата на надворешниот државен долг во услови на промена, зголемување на каматните стапки за 1 п.п., како и при намалување на вредноста на еврото за 10% во однос на другите валути (Табела 24).

Табела 24. Анализа на сензитивноста на каматните трошоци на надворешниот државен долг при промена на каматните стапки и девизните курсеви

		2025	2026	2027	2028	2029
Основно сценарио	мил. ЕУР	168,6	158,7	160,7	154,6	179,2
	% од БДП	1,1	0,9	0,9	0,8	0,8
Сценарио I - зголемување на каматните стапки за 1 процентен поен	мил. ЕУР	179,3	168,3	170,0	162,6	185,8
	% од БДП	1,1	1,0	0,9	0,8	0,9
Сценарио II - депрецијација на	мил. ЕУР	181,2	169,9	171,2	163,2	186,0

еврото од 10% во однос на другите валути	% од БДП	1,1	1,0	0,9	0,8	0,9
--	----------	-----	-----	-----	-----	-----

Врз основа на резултатите презентирани во горната табела може да се заклучи дека трошоците за камата на надворешниот долг се подеднакво сензитивни на неповолните трендови на каматните стапки на финансиските пазари и на девизниот курс на еврото во однос на другите валути. Имено, доколку во периодот 2025 - 2029 година дојде до зголемување на каматните стапки за 1 п.п., каматните трошоци на надворешниот државен долг во просек ќе се зголемат за 8,8 милиони евра (од 10,6 милиони евра во 2025 година до 6,5 милиони евра во 2029 година), додека во случај на депрецијација на еврото во однос на другите валути за 10%, каматните трошоци во просек ќе се зголемат за 9,9 милиони евра (од 12.5 милиони евра во 2025 година до 6.7 милиони евра во 2029 година).

7.3 Државни гаранции

Државна гаранција е потенцијална обврска за плаќање преземена од Република Северна Македонија во име на носителот на јавен долг за чија сметка е издадена гаранцијата.⁶

На 30 јуни 2024 година, државните гаранции изнесуваа 1.166,6 милиони евра, односно 8,0% од БДП, што претставува благо зголемување во однос на крајот на 2023 година.

Табела 25. Состојба на државни гаранции на 30 јуни 2024 година

Главен должник	мил. ЕУР	% од Вкупно	% од БДП
АД Електрани на Северна Македонија (АД ЕСМ)	102,4	8,8	0,7
АД за пренос на електрична енергија и управување со електроенергетскиот систем (АД МЕПСО)	7,1	0,6	0,05
Развојна банка на Северна Македонија	232,0	19,9	1,6
АД Македонски железници - Транспорт	17,3	1,5	0,1
ЈП за Државни патишта	801,5	68,7	5,5
ЈСП Скопје	6,4	0,5	0,04
Вкупно	1.166,6	100,0	8,0

Имајќи ја предвид потенцијалната обврска кон државниот буџет која произлегува од државните гаранции, потребна е претпазливост и нивна одржливост. Имено, со повеќето гаранции доделени на заеми на Јавното претпријатие за државни патишта наменети за финансирање проекти од патна инфраструктура, кои се категоризираат како високо ризични, одржувањето одржливо ниво на издадени гаранции е од клучно значење, придржувајќи се до лимитот утврден со СУЈД, каде што е утврдено на среден рок (2025 – 2029 година) државните гаранции да не надминат 15% од БДП.

Во однос на претпазливоста, процесот на издавање државни гаранции е регулиран со Законот за јавен долг и со негови подзаконски акти. Согласно овие акти, Министерството за финансии при носењето на одлука за издавање државна гаранција врши кредитна анализа, односно процена на кредитната способност на барателот на државна гаранција преку оценка на неговата ликвидност, солвентност и профитабилност. На овој начин управувањето со потенцијалните обврски е значително унапредено и усогласено со меѓународните практики при издавање државни гаранции.

7.4 Претпријатија во државна сопственост

Претпријатијата во државна сопственост играат клучна улога во обезбедувањето социјална вредност и поттикнувањето на економскиот раст, но истовремено тие претставуваат потенцијален извор на фискален ризик кој би можел да резултира со одредени отстапувања од основното среднорочно сценарио.

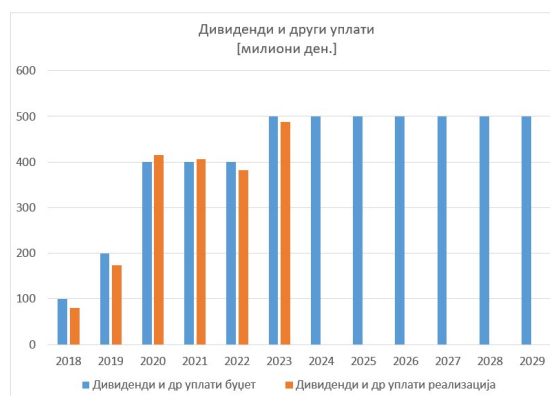
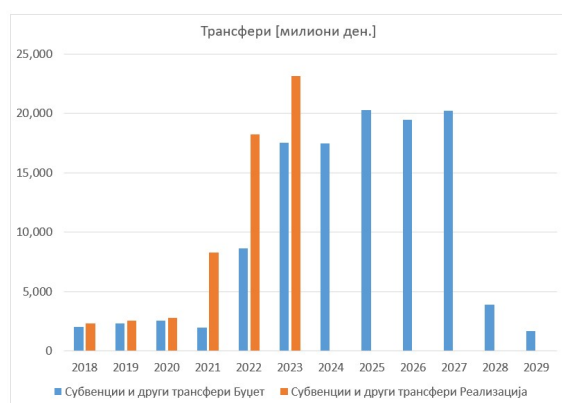
⁶ Закон за јавен долг („Службен весник на РМ“ бр.62/05, 88/08, 35/11 и „Службен весник на РСМ“ бр.98/19 и 151/21)

Овој вид фискален ризик обично се јавува кога приходите од јавните претпријатија во Буџетот на државата се пониски од очекуваните или расходите направени од Буџетот кон јавните претпријатија се повисоки од планираните.

Девијациите на приходната страна на Буџетот настануваат кога државните претпријатија ќе уплатат помалку средства од проектираните исплати на дивиденди, даноци и исплати за сервисирање на долгот по основ на државните заеми во Буџетот.

Од друга страна, исплатите од државниот Буџет кон јавните претпријатија се повисоки од проектираните кога мора да се исплатат поголеми од очекуваните субвенции, заеми или капитални трансфери, како и кога има плаќања што произлегуваат од непредвидените обврски. Најчесто, ова се должи на ризиците што се материјализираат на ниво на Секторот на јавните претпријатија како резултат на, на пример влошување на перформансите на економијата, промени во девизниот курс или цените на стоките, регулирани тарифи кои се несоодветни за покривање на трошоците или кои не се прилагодуваат брзо на промените во тарифите, ризици поврзани со спроведувањето големи реформи во секторите во кои работат државните претпријатија и сл. На централно ниво има вкупно триесет јавни претпријатија кои се надвор од општата власт, односно се класифицирани како јавни субјекти.

Графиконите подолу ги прикажуваат проектираните и извршените буџетски трансфери до и од јавните претпријатија во периодот 2018 - 2029 година со цел да се утврдат отстапувањата и нивното влијание врз среднорочните буџетски проекции.

Забележителни се девијациите кај субвенциите и другите трансфери од Буџетот кон јавните претпријатија во периодот 2021 - 2023 година, што се должи, пред сè, на последиците од здравствената, енергетската и економската криза кои негативно се одразија врз финансиското работење на повеќето јавни претпријатија и доведоа до зголемување на загубите кај оние субјекти кои и дотогаш работеа со загуба, но и до загуба кај нови државни претпријатија кои дотогаш немале проблеми во одржувањето на тековната ликвидност и навремената отплата на доспеаните обврски. Така, најголемиот дел од непланираните буџетски трансфери се реализирани кон државната енергетска компанија ЕСМ за субвенционирање на цената на струјата, а помалиот дел се однесува на финансиска поддршка на одредени државни компании (АД МЖ Транспорт, АД Водостопанство, АД Пошта на Северна Македонија, ЈП Национални шуми). И покрај овие фискални притисоци, државните претпријатија беа значаен инструмент во елиминирањето на негативното економско и финансиско влијание на пандемијата и енергетската криза, пред сè за ранливите групи. Така, со субвенциите дадени на државната енергетска компанија, Владата обезбеди многу пониски цени за електрична енергија од реалните во кризниот период, како и непречено снабдување со електрична и топлинска енергија на домаќинствата и малите потрошувачи. Во услови на здравствена криза, ДООЕЛ „Борис Трајковски“ не остваруваше приходи бидејќи ја отстапи својата сала за непречено и организирано спроведување на вакцинацијата на населението во услови на пандемија, а компаниите кои прикажаа добивка истата ја уплатија во државниот буџет или дадоа позајмица на државната енергетска компанија и сл.

Секторот на јавни претпријатија продолжи да се соочува со предизвиците и на почетокот од 2024 година, поради што голем дел од претпријатијата и понатаму се потпираат на државните субвенции. Среднорочните проекции за периодот 2025 - 2029 година на буџетските трансфери кон Секторот бележат пораст, пред сè, како резултат на планираните буџетски трансфери кон ЈПДП за изградба на Коридорот 8 и Коридорот 10.

Во Табелата 26. дадени се агрегирани податоци за финансиската состојба на Секторот на јавни претпријатија за периодот 2018 - 2022 година.

Табела 26. Збирни податоци за финансиското работење на јавните претпријатија и трговските друшта во државна сопственост

во мил. денари

	2018	2019	2020	2021	2022
Вкупни приходи	37.437	36.428	32.228	37.458	59.582
ЕБИТДА	6.309	3.918	-94	2.088	9.509
Нето-профит	3.509	2.229	1.759	-1.374	6.576
Вкупно средства	304.253	315.806	317.459	326.675	342.944
Вкупно тековни средства	26.112	27.353	23.154	25.687	33.333
Вкупни обврски	96.190	106.301	106.415	117.037	126.578
Вкупни тековни обврски	18.906	19.710	23.201	26.598	27.383
Вкупен капитал	208.062	209.505	211.043	209.638	216.366

Најголемиот фискален ризик кај јавните претпријатија и трговските друштва во државна сопственост претставуваат обврските, кои во периодот од 2018 до 2022 година континуирано бележат пораст, додека во 2023 година почнуваат да се намалуваат (намалување од 21,9% во однос на 2022 година).

Министерството за финансии продолжува да ја зајакнува фискалната транспарентност на земјата, вклучително и во делот на известувањето за фискалните ризици на државните претпријатија. Целта е да се обезбеди појасен и посеопфатен поглед на финансиската состојба и ефикасноста во работењето и управувањето со државните претпријатија, што ќе помогне во носењето правилни одлуки и во градењето здрава основа врз која Секторот на државни претпријатија ќе може позитивно да придонесува за одржлив економски раст во државата.

7.5 Локална самоуправа

Во текот на своето работење општините се соочуваат со разни предизвици поврзани со реализација на приходите и расходите. Како резултат на одредени влијанија, од објективен или субјективен карактер се јавуваат фискални ризици при реализацијата на приходите и расходите на општините.

Фискална стратегија	Преглед на реализирани приходи и расходи споредени со планираните приходи и расходи во Фискална стратегија														
	2019			2020			2021			2022			2023		
	РФС 2020-2022	реализација	% на отстапување	РФС 2021-2025	реализација	% на отстапување	РФС 2022-2026	реализација	% на отстапување	РФС 2023-2027	реализација	% на отстапување	РФС 2024-2028	реализација	% на отстапување
Приходи	36.314	33.837	6,8	44.586	34.355	22,9	46.970	38.366	18,3	46.683	38.716	17,1	49.902	46.657	6,5
Расходи	39.745	35.069	11,8	44.051	33.794	23,3	46.609	38.527	17,3	46.683	38.911	16,6	49.902	43.796	12,2

Од споредбата на податоците за приходите и расходите на општините планирани со Фискалната стратегија со реализираните приходи и расходи можат да се забележат отстапувања.

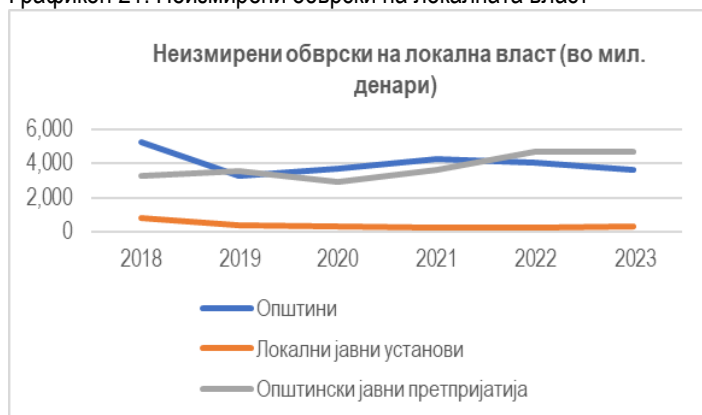
Покрај горенаведеното, финансиското работење на општините е придружено со ризици кои во најголем дел се јавуваат како резултат на високите износи на доспеани неплатени обврски и исполнувањето на условите за финансиска нестабилност. Дополнително, на финансиското работење на општините влијаат и неплатените обврски на локалните јавни установи и општинските јавни претпријатија.

Согласно податоците од Електронскиот систем за пријавување обврски, за анализираниот период се констатира дека вкупните неплатени обврски на општините во 2023 година изнесуваат 3.613 милиони денари и забележуваат намалување во однос на 2022 година. Највисоки обврски се регистрирани во 2018 година во износ од 5.248 милиони денари, кои во 2019 година се намалуваат на 3.306 милиони денари, како резултат на финансиската поддршка од Владата за покривање на доспеаните, а неплатени обврски во висина од околу 3 милијарди денари. Но, во периодот 2020 - 2022 година се констатира зголемување на обврските со благ пад во 2023 година.

Од анализата на податоците за доспеаните, а неплатени обврски пријавени во системот ЕСПЕО и нивното учество во вкупно реализираните приходи за тековната година се констатира дека обврските на седум општини во 2023 година се повисоки од реализираните приходи во 2023 година и укажува на сериозно нарушување на финансиското работење на овие општини. Дополнително, кај две општини се констатира дека обврските изнесуваат повеќе од 50% од реализираните приходи. Од анализата на обврските за периодот 2018

- 2023 година се констатира дека 10-12 општини континуирано или со мали прекини покажуваат високи износи на доспеани, а неплатени обврски.

Графикон 21. Неизмирени обврски на локалната власт

Кај локалните јавни установи најголеми обврски се регистрирани во 2018 година, и тоа во износ од 861 милион денари, но како резултат на финансиската поддршка од Владата во 2019 година се намалуваат на 446 милиони денари, а намалувањето продолжува и во периодот 2020 - 2023 година и со релативно мали осцилации се задржува во распон од 263 милиони денари до 355 милиони денари.

Кај општинските јавни претпријатија се констатираат високи износи на доспеани, а неплатени обврски, кои континуирано од 2018 година кога изнесувале 3.263 милиони денари се зголемуваат на 4.679 милиони денари во 2023 година, со пад во 2020 година на 2.961 милион денари. Од вкупно 140 активни локални јавни претпријатија, над 3.500 милиони денари од обврските припаѓаат на 12 локални јавни претпријатија во општините Гостивар, Тетово, Куманово, Струга, Струмица, Охрид и Град Скопје. Високите обврски на локалните јавни претпријатија индиректно го загрозуваат финансиското работење на општините кои мора да издвојуваат финансиски средства од нивните буџети за поддршка на јавните претпријатија.

Министерството за финансии на квартално ниво го следи финансиското работење на општините врз основа на добиените периодични финансиски извештаи за доспеани, а неплатени обврски и податоците за блокирани сметки. Со последните измени на Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа се заострува еден од условите за настанување финансиска нестабилност, односно претходно утврдениот процент (80%) на вкупниот износ неплатени обврски над 60 дена во период од шест месеци, континуирано секој месец, со состојба на крајот на месецот, се намалува и не треба да надминува 60% од реализираните приходи на основниот буџет на општината во претходната година, почнувајќи од 2024 година. Процентот во 2023 година не треба да надминува 70% од реализираните приходи на основниот буџет на општината во претходната година.

Согласно податоците од вториот квартал од 2024 година, 11 општини исполнуваат услови за финансиска нестабилност. Со цел надминување на финансиската нестабилност, Министерството за финансии им дава можност на општините да искористат еден од трите кредитни инструменти, во насока на надминување на проблемите со доспеаните, а неплатени обврски, и тоа: користење условен кредит (standby) од Министерството за финансии, издавање општинска обврзница за познат купувач – Министерството за финансии и издавање структурна обврзница од страна на Министерството за финансии. Во 2023 година, Министерството за финансии издаде структурни обврзници за покривање на доспеаните, а неплатени обврски во вкупен износ од 275 милиони денари, од кои од 250,2 милиона денари за општина Тетово, 21,7 милиони денари за општина Желино и 2,5 милиони денари за општина Винаџа.

7.6 Јавни инвестиции

Мерките за зајакнато управување со јавните инвестиции се насочени кон подобро стратешко планирање, алокација и реализација на јавните инфраструктурни проекти со постепено воведување реформи со кои ќе се подобри ефикасноста на практиките за управување со јавни инвестиции. На овој начин ќе се придонесе кон поголема усогласеност на буџетските алокации со инвестициските проекти на Владата, подобрување на сеопфатноста на буџетската документација со цел таа да ги вклучува сите јавни расходи за капитални инвестиции и информации за финансиските потреби на тековните и новите проекти и зајакнување

на централниот надзор на целокупното портфолио на јавни инвестиции на национално ниво, вклучувајќи следење и управување со целокупниот ризик во реализацијата.

Значителното учество на капиталните расходи во вкупните расходи е од особено значење за растот на домашната економија. Ако се анализира учеството на капиталните расходи споредено со БДП во изминатиот период може да се констатира дека нивното учество постојано расте, од 3,3% во 2019 година на 5,0% планирани со Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година. Исклучок, односно мал пад на учеството на капиталните расходи има во 2020 година кога македонската и светската економија се соочија со здравствена криза. Кога ја анализираме реализацијата на планираните капитални расходи, исто така, може да се констатира постојан раст, со најголема реализација во однос на планираните во Буџетот за 2023 година, односно од планираните 5,4% реализирани се 5,2% во однос на БДП.

Табела 27. Капитални расходи 2019 – 2024 година

во мил.денари					
Година	Планирани капитални инвестиции	Реализирани капитални инвестиции	% од реализација на капитални инвестиции	% од планирани капитални расходи/БДП	% од реализација на капитални расходи/БДП
2019	22.709	17.813	78,4	3,3	2,6
2020	19.063	16.115	84,5	2,8	2,4
2021	29.871	23.408	78,4	4,1	3,2
2022	32.109	28.637	89,2	4,0	3,6
2023	44.977	43.524	97	5,4	5,2
Измени и дополнувања на Буџетот за 2024 г.	44.698			4,9	

Планирани се значајни инвестициски вложувања со буџетски средства во областа на патната инфраструктура, а со цел планирање, проектирање, изградба и проширување на автопатски делници од Коридорот 8 и Коридорот 10-д.

Во делот на патната инфраструктура, продолжува изградбата на источниот дел од патниот Коридор 8 преку делницата Ранковце - Крива Паланка, како и на западниот дел од патниот Коридор 8 преку изградба на автопатската делница Кичево - Букојчани и делницата Кичево – Охрид, сето ова со кредитни средства. Исто така, со кредитни средства се финансира изградбата на автопатската делница Скопје - Блаце (граница со Косово), подобрувањето на патната инфраструктура на општините во Република Северна Македонија преку Проектот за поврзување на локалните патишта, Програмата за национални патишта и Проектот за олеснување на трговијата и транспортот на Западен Балкан.

За изградба на коридорите, во јули 2021 година беше донесен специјален закон со кој се уредуваат деталите поврзани со планирањето, проектирањето и изградбата и користењето на дел од Коридорот 8 и на Коридорот 10д како проекти од национален интерес. Финансиските ресурси за спроведување на проектот, заеднички или одделно се обезбедуваат од Буџетот на Република Северна Македонија.

Фискалниот ризик кој би можел да произлезе и да придонесе кон импликации врз Буџетот и јавните финансии може да произлезат од непочитување на одредбите во Договорот со стратешкиот партнер за изградба на коридорите. Ова дотолку повеќе што реализацијата на изградбата на коридорите е уредена со специјален закон, којшто ги заменува стандардните правила за јавни набавки, донесен од страна на Собранието без претходно подготвена техничка документација од која може да се види претпоставената вредност на проектот.

Согласно наведеното, изложеноста на фискалните ризици произлегува од: непостоењето техничка спецификација на ниво на проект, специфичната метода на брза градба која досега не е применувана, решавање на експропријацијата, недостаток на човечки капацитети, вршење соодветни геомеханички истражувања, неодамнешните зголемувања на трошоците во градежништвото и несигурната евалуација на трошоците на проектот.

Со донесувањето на новиот Закон за буџети во септември 2022 година, Министерството за финансии добива нова значајна улога на чувар на јавните финансии во процесите на управување со јавните инвестиции. Со цел регулирање на постапката на утврдување среднорочни приоритети и селекција на новите иницијативи во форма на проекти за јавни инвестиции, беше подготвена Предлог-уредба за управување со јавните инвестиции, која, меѓу другото, ја пропишува постапката за подготовка на проектите, како и следењето на проектите. Внимателниот мониторинг и барањата за периодично известување на Владата ѝ обезбедуваат

информации за напредокот на финансираните проекти, промовирајќи ја транспарентноста, отчетноста и навременото интервенирање, доколку е потребно, за да се обезбеди успешна имплементација на проектот.

Владата ќе воведо централизиран мониторинг заснован на ризик, кој вклучува мониторинг на високо ниво од страна на Министерството за финансии за повеќето проекти и повнимателна контрола на проектите со поголем ризик на испорака. При обезбедувањето финансирање за проект, одговорноста за неговото спроведување ја имаат имплементаторите на проектот. Овие субјекти не само што се одговорни за извршување на проектот, туку и за внимателно следење на неговиот финансиски и физички напредок во текот на фазата на имплементација. Овој двоен надзор гарантира дека проектот останува на вистинскиот пат и се придржува до буџетските и временските очекувања. Покрај континуираниот мониторинг, задолжителен услов треба да биде овие субјекти да подготвуваат и доставуваат извештаи за напредокот до Министерството за финансии. Овие извештаи служат како клучна документација за следење на развојот на проектот, а воедно се и инструмент за одржување на транспарентноста и отчетноста.

Ризиците на инфраструктурните проекти обично се материјализираат како зголемени проектни трошоци или доцнење во реализацијата во фазата на имплементација на проектите, но факторите на ризик се утврдуваат уште во фазата на подготовка и оцена на проектот. Оттаму, процената на ризиците ќе започне уште во фазата на подготовка на проектот, почнувајќи од проектниот концепт, а подетално ќе бидат утврдени во физибилити студијата, што ќе придонесе за преземање навремени и подобро информирани дејствија за нивно надминување или ублажување.

Министерството за финансии ќе подготвува извештаи за напредокот на портфолиото на јавните инвестициски проекти врз основа на податоците обезбедени од имплементаторите на проектите и ќе ја информира Владата. Исто така, Владата ќе постави посебни правила за фундаментално разгледување на проектите кои имаат отстапувања од првичниот план за имплементација, во поглед на зголемување на проектните трошоци над првично планираните и доцнење во реализацијата. На тој начин, проактивно ќе се дејствува на управувањето со ризиците на проектите со цел да се минимизира нивното фискално влијание.

7.7 Јавно приватно партнерство

Согласно постојниот Закон за концесии и јавно приватно партнерство, Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини е надлежен орган за јавно приватно партнерство (ЈПП). Меѓутоа, надлежноста на Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини во процесот на доделување на договорите за воспоставување на ЈПП е ограничена, односно тоа не е вклучено во давање мислења во фазата пред и при подготовка на проекти за ЈПП, ниту пак во надзорот и мониторингот на спроведување на склучениот договор за воспоставување на ЈПП. Согласно Законот, Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини води регистар на склучени договори за ЈПП. Регистарот се води во хартиена форма и во ексел табела, во која се содржани само податоците на оние склучени договори кои се поднесени од страна на јавните партнери врз основа на пропишан образец, без обврска за доставување на самите договори. Со оглед на тоа дека јавните партнери не постапуваат согласно обврската за доставување податоци за склучен договор за ЈПП, регистарот е делумно ажуриран, односно тој не располага со комплетни податоци за сите склучени договори и презентира ограничени финансиски информации поднесени од јавните партнери кои се одговорни за нивната веродостојност и точност. Регистарот ги содржи следните финансиски информации без детали: вредност на склучениот договор (проценета вредност на инвестицијата), концесиски надоместок за јавно приватното партнерство и пренос на стварни права и/или плаќање надоместок во пари од страна на јавниот партнер.

Со цел надминување на недостатоците на постојниот Закон за концесии и ЈПП, во тек е подготовка на нов закон. Министерството за енергетика, рударство и минерални сировини би требало да формира и води нов регистар за ЈПП, кој ќе ги опфаќа сите релевантни податоци и информации поврзани со техничките, економските и финансиските елементи на договорите за ЈПП, коишто се неопходни за процена, анализа, следење и известување за фискалните трошоци и ризиците што произлегуваат од ЈПП.

7.8 Правни побарувања

Иако во изминатиот период плаќањата со буџетски средства за подмирување на судските побарувања против државата се релативно мали, фискалните ризици би можеле да бидат значителни со оглед на големиот број активни случаи. Во 2023 година, од Буџетот се исплатени околу 35 милиони евра по овој основ, што претставува во просек околу 0,6% од буџетските расходи во изминатите пет години. Заклучно до крајот на 2023 година, Државното правобранителство има околу 28.000 активни случаи во кои е вклучена централната власт,

вклучувајќи и големи судски побарувања. Значителен број активни судски случаи може да се присутни и кај јавните претпријатија и единиците на локалната самоуправа, а кои не се во надлежност и оттука не се евидентирани во Државното правобранителство.

Табела 28. Исплатени средства по години

Година	Во денари	Во евра
2019	1.704 мил. денари	27,7 мил. евра
2020	1.022 мил. денари	16,6 мил. евра
2021	1.442 мил. денари	23,5 мил. евра
2022	1.313 мил. денари	21,4 мил. евра
2023	2.172 мил. денари	35,3 мил. евра

Извор: Министерство за финансии

Согласно член 56, став 2 од Законот за буџети, Државното правобранителство тековно го информира Министерството за финансии за сите потенцијални обврски по основ на судски случаи против државата, а за целите на планирање и подготовка на Буџетот.

Сепак, отсуството на систематски податоци за судските побарувања против државата го отежнува процесот на анализа на фискалните ризици. Државното правобранителство ја застапува државата во повеќето судски спорови, меѓутоа нема функционална централизирана база на податоци за судски случаи од која би можело да се извлечат релевантни финансиски податоци. Дополнително, Државното правобранителство нема информации поврзани со правни тужби против општините или правни побарувања против државните претпријатија, ниту за побарувања во арбитражна постапка.

Во оваа насока, ЕУ развива проект за поддршка на дигиталната трансформација на правосудните институции, вклучително и систем за управување со случаи за државниот правобранител. Овој систем ќе го поддржи и Министерството за правда и би требало да послужи за обезбедување на потребните информации за следење на потенцијалните фискални ризици од правните побарувања против државата. Системот треба да се користи за да се идентификуваат случаи кои би можеле да имаат системски ризици, каде што Владата може да одлучи да ги промени политиките или законската регулатива за да ја намали изложеноста на фискални ризици во иднина.

7.9 Ризици за животната средина

Законот за буџети предвидува во Буџетот да се обезбедуваат средства за постојана буџетска резерва, којашто ќе се користи за отстранување на последиците од елементарни непогоди, вонредна и/или кризна состојба, пандемии, епидемии и еколошки катастрофи. Оттука, во однос на планираните средства за резерви за отстранување на последиците од вонредни ситуации и елементарни непогоди за 2024 година, со Буџетот на Република Северна Македонија за 2024 година се планирани 200 милиони денари, од кои 100 милиони денари (ставка Постојана резерва) се наменети за отстранување на последиците од елементарни непогоди, епидемии и еколошки катастрофи и тие не може да се намалуваат со прераспределби во текот на годината, а може да се зголемат со прераспределба доколку се недоволни. Дополнително, на ставката Тековни резерви се планирани 100 милиони денари наменети за непредвидени случаи за кои во Буџетот не се планирани средства или одобрените средства се недоволни.

Табела 29. Планирани и реализирани средства од ставката Постојана резерва

Година	Планирани средства	Реализирани средства
2019	100 мил. денари	20,9 мил. денари
2020	100 мил. денари	138,3 мил. денари
2021	100 мил. денари	94,0 мил. денари
2022	100 мил. денари	268,5 мил. денари
2023	100 мил. денари	56,7 мил. денари

Извор: Министерство за финансии (Буџет и Завршна сметка на Буџетот на РСМ, по години)

Профилот на елементарни непогоди на кои е изложена земјата е под влијание на разни видови природни и други непогоди, како што се поплави, шумски пожари, суша, земјотреси, свлечишта, настани поврзани со временските појави, епидемии кај луѓето и животните итн. Од сите наведени, според меѓународната база на податоци за елементарни непогоди, поплавите се најчеста појава во земјата со околу 50% во вкупно регистрираните елементарни непогоди, по што следат екстремните временски услови (25%), шумските пожари (12,5%), сушата (6,3%) и бурите (6,3%).

Фискалното влијание на природните катастрофи беше умерено во изминатата деценија, иако се очекува дека климатските промени ќе ја зголемат нивната сериозност и зачестеност. Во изминатата деценија, голема економска загуба беше предизвикана од поплавите во Тетово во 2015 година и Скопје во 2016 година, но треба да се напомене дека пандемијата на Ковид-19 претставува криза со најдолго времетраење и последици по државата, социо-економскиот систем и населението. Земјата е, исто така, изложена и на ризици поврзани со климатските промени и транзицијата кон зелена енергија. Исполнувањето на владините заложби за ублажување на емисиите на јаглерод (вклучувајќи постепено исклучување на јагленот до 2030 година, зајакнување на мрежата и нови капацитети за производство) ќе бара значителни инвестиции во инфраструктурата, коишто, директно и индиректно, претставуваат фискални ризици за државниот буџет преку перформансите на државните претпријатија од енергетскиот сектор и вреднувањето на нивните инфраструктурни средства.

8. Очекувани резултати од среднорочните проекции

На среден рок од фискалните проекции се очекува:

- активна и одговорна фискална политика во функција на економски раст, со постигнување на нумеричките фискални правила,
- дисциплинирана буџетска потрошувачка преку ефикасно искористување на средствата и реализација на зголемени перформанси од работењето со подобрен квалитет на јавните услуги и дигитализација на услугите од јавниот сектор,
- продолжување кон натамошна консолидација, оптимизирање на јавните приходи и расходи со постепено намалување на буџетскиот дефицит и јавниот долг и поттикнување на економската активност преку капиталните расходи и инфраструктурните инвестиции,
- реализација на капиталните расходи и на инфраструктурните проекти во приоритетните области, во согласност со владините политики, кои ќе генерираат позитивни ефекти врз економскиот раст на среден рок и
- зачувување на макроекономската стабилност и на фискалната одржливост со што ќе создадат поповолни услови за динамизирање на економската активност.